

Päiväaikaisen toiminnan rakenteiden kehittäminen Eteva kuntayhtymän Hakamaan tilalle

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (YAMK)
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Sari Vesterinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

VESTERINEN, SARI:

Päiväaikaisen toiminnan
rakenteiden kehittäminen Eteva
kuntayhtymän Hakamaan tilalle

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen opinnäytetyö, 89 sivua, 1 liitesivu

Kevät 2017

TIIVISTELMÄ

Tämä kehittämishanke toteutettiin Eteva kuntayhtymän Hakamaan tilalla kevästä 2016 ja keväälle 2017. Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda Hakamaan tilalle sopiva toimintamalli, jolla kehitettiin päiväaikaisen toiminnan rakenteita kokeilutoiminnan pohjalta. Kehittämisen tarkoituksena oli edistää yhteisön hyvinvointia luonnonläheisten ja monipuolisten Green Care-menetelmien ja yhteisöllisyyden avulla sekä tehdä niitä tunnetummaksi yhteisössä ja kuntayhtymän organisaatiossa.

Kehittämishankkeen lähestymistapa oli toimintatutkimuksellinen ja sisälsi osallistavaa toimintaa. Aineistonkeruu- ja kehittämismenetelminä käytettiin asiakkaiden aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyä sekä kokeilevaa toimintaa. Myös erilaisia tutustumis- ja vierailukäyntejä sekä Benchmarking-käyntiä käytettiin kehittämishankkeessa hyödyksi. Kehittämistoimintaan osallistuivat koko Hakamaan tilan henkilökunta ja asiakkaat.

Asiakkaiden ryhmätyöskentelyn tulosten jälkeen kehittäminen eteni viiden teeman mukaisesti, jotka liittyivät perehdytykseen ja tiedottamiseen, päiväaikaisen toiminnan sisältöön ja työaikoihin, turvallisuusasioihin ja yhteistyöhön toisen maatilán kanssa. Kehittämishankkeen aikana asiakkaiden itsemäärääminen lisääntyi selvästi, joten he lähtivät päiväaikaiseen toimintaan innokkaammin ja motivoituneemmin mukaan.

Tämän kehittämishankkeen keskeisin tulos oli Hakamaalle uusi sopiva ja pysyvä toimintamalli, joka kehitti päiväaikaisen toiminnan rakenteita. Tulevaisuudessa tätä uutta toimintamallia käytetään päiväaikaisessa toiminnassa, mutta sitä kehitetään yhä edelleen yhdessä asiakkaiden ja henkilökunnan kanssa.

Asiasanat: osallisuutta ja työllisyyttä edistävä toiminta, Green Care, yksilökeskeinen suunnitelma, yhteisöllisyys ja itsemääräämisoikeus

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

VESTERINEN, SARI : Developing the structure of day activity services
for ETEVA the Joint Municipal Authority of the
Hakamaa estate

Master's Degree Programme in Social Services, Ensuring children's and
young people's welfare 89 pages, 1 page of appendice

Spring 2017

ABSTRACT

This development project was carried out by the Eteva Joint Municipal Authority of the Hakamaa estate in spring 2016 and spring 2017. The aim of the study was to create a suitable operating model for Hakamaa estate which developed the structures of day activity services based on experimental activities. The purpose of the development was to promote the well-being of the community with the help of natural and different Green Care methods and communality. The purpose of this was also to make them more familiar in the community and in the organization.

The approach of the development project was an action research and included participatory action. The methods chosen for the project were brainstorming, group discussions and experimental activities. Different visits in other places and Benchmarking visit were also used. All the staff and clients of Hakamaa estate participated in the development project.

As a result of the clients' teamwork, the development continued according to five themes related to orientation and information, the content of day activities and working hours, security issues and cooperation with another farm. During the development project, the clients' self-determination increased significantly and so they went to day activities enthusiastically and with more motivation.

The most important result of this development project was a new, suitable and permanent operating model for Hakamaa estate, which developed the structures of day activity services. In the future, this new operating model will be used for day activity services, but it continues to be developed further together with clients and staff.

Key words: inclusion, day activities, Green Care, person-centered planning, communality and self-determination

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Kohdeorganisaation esittely	3
2.2	Kehittämishankkeen taustaa	4
2.3	Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus	7
3	KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA	8
3.1	Osallisuutta ja työllisyyttä edistävä toiminta	8
3.2	Yhteisöllisyys ja itsemääräämisoikeus	12
3.3	Yksilökeskeinen elämänsuunnitelma	17
3.4	Green care-ideologiasta	20
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA ETENEMINEN	28
4.1	Toimintatutkimus lähestymistapana	28
4.2	Kehittämishankkeen kehittämismenetelmistä	33
4.3	Ensimmäisen syklin ideointia ja suunnittelua	38
4.4	Ensimmäisen syklin toimintaosiot: asiakkaiden aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyt	43
5	KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA	54
5.1	Asiakkaiden arviointia kehittämishankkeesta	54
5.2	Kehittämishankkeen toteutuksen arviointia	59
5.3	Kehittämishankkeen eettisyys, luotettavuus ja hyödynnettävyys	64
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	68
6.1	Keskeisten tulosten pohdintaa	68
6.2	Jatkokehittämis ehdotukset	76
	LÄHTEET	78
	LIITE	90

1 JOHDANTO

Suomen vammaispolitiikan tavoitteena on rakentaa ja kehittää yhteiskuntaa siten, että vammaiset ja kehitysvammaiset voivat olla aktiivisia toimijoita ja täysivaltaisia osallistujia yhteiskunnan ja yhteisön toiminnassa. Suomi on Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan Unionin jäsenvaltiona sitoutunut edistämään kaikille avointa yhteiskuntaa, jolloin kaikki ihmiset ovat täysivaltaisia ja yhdenvertaisia yhteiskunnan osallistujia. (Hintsala, Konola & Tiihonen, 2011, 4.)

YK:n yleissopimus vammaisten oikeuksista eli vammaisyleissopimus on 2000-luvun ensimmäinen kattava ihmisoikeussopimus, joka hyväksyttiin vuonna 2007 ja kansainvälisesti vuonna 2008. Tämän sopimuksen on allekirjoittanut jo yli 160 valtiota, mutta ratifioineita valtioita on kuitenkin vähemmän. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen jo ensimmäisten joukossa vuonna 2007, mutta vasta vuonna 2015 Suomen eduskunta ratifioi sopimuksen eli otti kiinteäksi osaksi Suomen oikeusjärjestystä. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että vammaissopimus on osa velvoittavaa oikeutta. (Suomen YK-liitto 2015, 1–2.) Suomessa vammaissopimus astui voimaan 10.6.2016 (Vernerin 2016a).

YK:n yleissopimuksella täydennetään voimassaolevia YK:n ihmisoikeussopimuksia ja vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuulumisen myös vammaisille. Heille taataan mahdollisuus nauttia näistä oikeuksista ja vapauksista täysimääräisesti ilman syrjintää sekä edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet. (Suomen YK-liitto 2015, 4.)

Vammaisten yhdenvertainen kohtelu sekä elämänhallinnan, työ- ja toimintakyvyn ja omatoimisuuden tukeminen ovat viime vuosina olleet myös Suomen hallituksen keskeisiä vammaispoliittisia tavoitteita. Vasta viime vuosina vammaisten asemaa on paranneltu kehittämällä lainsäädäntöä ja palveluja, sillä hallitus haluaa turvata vammaisten oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Tätä työtä varten käynnistettiin vammaispoliittinen

ohjelma eli VAMPO, jossa linjataan lähivuosien (2010–2015) konkreettiset, kestävät ja vastuulliset vammaispoliittiset toimenpiteet sekä yhteiskunnalliset kehityskulut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 3.) Myös kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta eli KVANK kehittää ja edistää vammaisten työ- ja päivätoimintaan eli osallisuutta ja työllistymistä edistävää toimintaa laatuksiteereiden avulla. Niiden tarkoituksena on kehittää päiväaikaisen toiminnan palveluja ja toimintakäytäntöjä. Tavoitteena on parantaa heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien toimintakykyä ja madaltaa työllistymistä. (Verner 2016b.)

Tämän kehittämishankkeen teoriaosassa käsitellään osallisuutta ja työllisyyttä edistävää toimintaa, yhteisöllisyyttä ja itsemääräämisoikeutta sekä Green care-ideologiaa, joten kaikki nämä ovat keskeisiä asioita kehittämishankkeessa. Myös asiakkaiden itsemääräämisoikeus ja yksilöllisyys on tärkeää huomioida kehittämishankkeessa päiväaikaista toimintaa kehitettäessä.

Kehittämishankkeen tavoitteena on luoda Hakamaan tilalle sopiva toimintamalli, jolla kehitetään päiväaikaisen toiminnan rakenteita kokeilutoiminnan pohjalta. Samalla asiakkaiden omatoimisuutta lisätään osallistamalla heitä työyhteisön kehittämistoimintaan mukaan. Kehittämishankkeen tarkoituksena on edistää työyhteisön jäsenten ja yksilöiden hyvinvointia monipuolisten Green Care-menetelmien ja yhteisöllisyyden avulla. Tarkoituksena on tehdä myös luonnonmukaisia Green Care-menetelmiä ja yhteisöllisyyttä tunnetummaksi sekä työyhteisössä että kuntayhtymän organisaatiossa tiedottamalla Hakamaan tilan toiminnasta. Kehittämishanke toteutetaan Eteva kuntayhtymän organisaation Hakamaan tilalla, joka on myös hankkeen toimeksiantajana. Hakamaan tila tarjoaa asumista, kuntoutusta ja työtoimintaa kehitysvammaisille sekä yhteisöllistä työtoimintaa muille henkilöille, joilla on mielenterveys- ja sosiaalisia haasteita. Hankkeen tekijä on töissä ohjaajana Hakamaan tilalla, joten kehittämishanketta käytetään myös työyhteisön toiminnan ja osaamisen kehittämisessä.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kohdeorganisaation esittely

Eteva kuntayhtymä on tällä hetkellä Suomen suurin vammais- ja asiantuntijapalveluihin erikoistunut kuntayhtymä, joka muodostettiin vuonna 2009 yhdistämällä Pääjärven kuntayhtymä ja Uudenmaan erityispalvelutkuntayhtymä. Eteva on Uudenmaan ja Etelä-Hämeen erityishuoltopiiri, jonka omistaa 45 kuntaa. Etevan toiminta-ajatuksena on antaa asiakkailleen apua, tukea ja asiantuntija-apua vammaisuuden ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Palvelujen käyttäjät ovat pääasiassa kehitysvammaiset henkilöt, psyykkisestä sairaudesta toipuvat henkilöt, muut vammaiset ja heidän lähipiirinsä sekä lähityöntekijät. (Eteva kuntayhtymä 2016a.)

Eteva tarjoaa asumispalveluja, perhehoitoa ja työ- ja päivätoimintapalveluja, kriisi- ja kuntoutuspalveluja kehitysvammapsykiatriin tarpeisiin sekä asiantuntijapalveluja kouluille, perusterveydenhuoltoon, asumispalveluihin ja työ- ja toimintakeskuksiin sekä myös valtakunnallisia vammaispalveluita (Eteva kuntayhtymä 2010, 7). Kuntayhtymän asiakaskunta koostuu noin 1600 vammaisesta ja kehitysvammaisesta henkilöstä. Henkilökuntaa Eteva kuntayhtymässä on noin 1300, joista yli 95 prosenttia toimii lähipalvelutyössä. Loput henkilökunnasta työskentelee asiantuntija- ja tukipalvelutehtävissä. (Eteva kuntayhtymä 2016a.)

Etevan toimintaa ohjaavat arvot, joita ovat positiivinen uskallus, yhteistyön voima, ihmisen kunnioittaminen ja avoimuus (Eteva kuntayhtymä 2016b). Etevan yksilöllisillä palveluilla on tarkoituksena tukea asiakasta mahdollisimman itsenäiseen elämään ja varmistaa ihmisoikeuksien toteutuminen yhteiskuntaan osallistumalla. Etevan toiminta perustuu myös yksilökeskeiseen ajatteluun ja suunnitteluun, jossa henkilö itse on oman elämänsä asiantuntija ja tasavertainen kumppani. (Eteva kuntayhtymä 2016c.)

Hakamaan tila on Eteva kuntayhtymän omistama tila, joka on perustettu vuonna 1997 Lahden Nastolaan. Hakamaan tilalla voi asua ryhmäkodissa tai rivitalossa maaseutumiljöössä. Hakamaan tila tarjoaa asumista, kuntou-

tusta ja työtoimintaa kehitysvammaisille sekä yhteisöllistä työtoimintaa muille henkilöille, joilla on mielenterveys- ja sosiaalisia haasteita. Hakamaalla tehdään maatalan töitä vuodenaikojen mukaan (esim. pelloilla kasvatetaan sipuleita ja perunoita, tehdään metsätöitä). Tilalla hoidetaan myös eläimiä (esim. lampaita, minipossua, kaneja), joten tämän vuoksi ohjaajien tehtäväkuvaan kuuluu hoitotyön lisäksi maatalan erilaiset toiminnot ja askareet (esim. eläinten ja kasvimaan hoito). (Eteva kuntayhtymä 2016d.)

2.2 Kehittämishankkeen taustaa

Suomen hallituksen vammaispolitiikan tavoitteena on rakentaa ja kehittää yhteiskuntaa siten, että vammaiset ja kehitysvammaiset voivat olla aktiivisia toimijoita ja täysivaltaisia osallistujia yhteiskunnan ja yhteisön toiminnassa (Hintsala ym. 2011, 4). Varsinkin YK:n vammaisten ihmisoikeuksia koskeva yleissopimus edellyttää valtioilta aktiivisia toimia ja asennemuutosta vammaisten ihmisoikeuksien toteutumisen edistämisessä. Konkreettinen toteutuminen edellyttää kuitenkin kaikilta aktiivisia toimenpiteitä eri yhteiskunnan osa-alueilla. (Konola, Kekki, Tiihonen & Marjamäki 2011,35.)

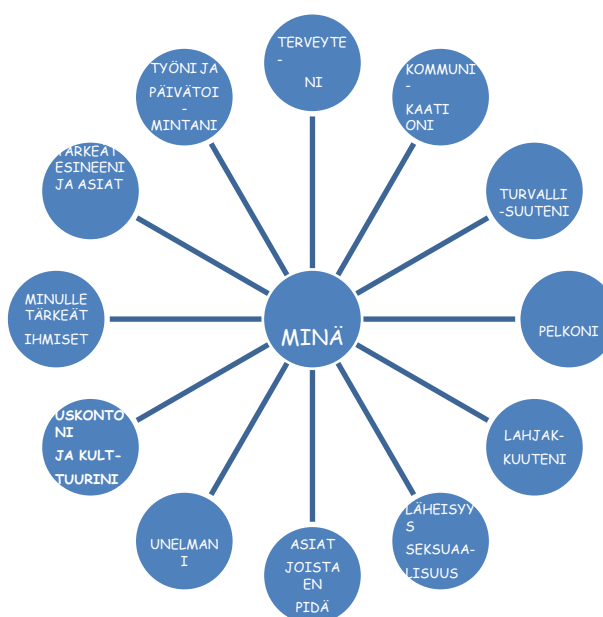
Yleensä ihmisten kanssa työskentely vaatii luovaa työn tekemisen taitoa, jolloin työntekijöiden rooli eri muutosvaiheissa on merkittävä. Työntekijöiden työn tekemisen tavoilla, asenteilla ja arvoilla on vaikutusta kehitysvammaisten ihmisoikeuden toteutumiseen jokapäiväisessä arjessa. Ihmisoikeudet ovat valinnanmahdollisuuksia, oman äänen kuulemista ja täydellistä autonomiaa. Ihmisoikeudet toteutuvat jokapäiväisessä arjessa ja jokaisen yksittäisen työntekijän kautta, joten työntekijöiden ja työyhteisöjen on toimittava kehitysvammaisten ehdoilla. (Konola ym. 2011,35.)

Kehittämishankkeen idea syntyi Hakamaan tilan henkilökunnan palaverissa, sillä päiväaikaisen toiminnan rakenteet koettiin epäselviksi ja vaikeiksi. Vaikeutena oli saada asiakkaat mukaan aamupalaveriin kuulemaan oman ryhmänsä ja päivänsä toiminnan sisällön. Ongelmana oli myös se, että asiakkaat eivät olleet innostuneita lähtemään päiväaikaiseen toimintaan mukaan. Myös aamupalaverin kokoontumispaikka aiheutti yleistä rauhat-

tomuutta ja vaikeutti päivittäistä toimintaa. Kehittämishankkeen idea syntyi tarpeesta ratkaista päiväaikaisen toiminnan motivointiin ja organisointiin liittyviä käytännön ongelmia lisäämällä asiakkaiden itsemääräämistä.

Yksi Etevan ja Hakamaan arvoista on yksilöllisyys, joka perustuu yksilökeskeiseen elämänsuunnitelmaan. Suunnitelmassa asiakas huomioidaan omana itsenään ja persoonanaan sekä kykyineen ja taitoineen. Suunnitelmien avulla asiakkaiden toiveet ja unelmat saadaan selville, jolloin niitä käytetään hyödyksi Hakamaan tilan toimintaa suunnitellessa. Tällöin kaikki saavat tehdä itselleen mieluisia töitä maatilaympäristössä. Yksilöllinen elämänsuunnittelu on vammaisille henkilöille merkityksellistä, sillä tärkeintä ei ole vain hieno suunnitelma vaan hänelle mielekäs elämä. Hän oppii suunnittelun avulla itsestään uutta, jolloin hän saa mahdollisuuden jakaa tietoa myös lähi-ihmisille. Suunnittelu antaa uutta uskoa tulevaisuuteen ja voimaannuttaa asiakasta ottamaan vastuuta omasta elämästään. (Konola ym. 2011,35.)

Kuvio 1. Yksilöllisen suunnitelman osa-alueet (Karvonen 2007, 16).

Yksilökeskeinen elämänsuunnitelma eli YKS tarkoittaa ajattelu- ja työskentelytapaa, joka ottaa huomioon asiakkaan omat mielipiteet tukemalla häntä oman elämän suunnittelussa. Suunnitelma auttaa häntä tunnistamaan itselleen tärkeitä asioita, sillä siihen kootaan asiakkaalle tärkeitä asioita kai-

kilta elämän osa-alueilta (ks. kuvio 1). Suunnitelma korostaa asiakkaiden vastuuta, kykyjä, itsenäisyyttä ja valinnanvapautta, joten se merkitsee asiakkaalle kuulluksi tulemistä. Työntekijöille suunnitelma on tukena uusien ja sijaisten asiakkaiden perehdyttämisessä. (Karvonen 2007, 14.)

Tällainen yksilöllinen ajattelu ohjaa henkilökuntaa käytännön työssä, joten se on hyvä työkalu suunnitella ja kehittää omaa työskentelyään ja osaamistaan. Ennen kaikkea se tuo esille ne tarpeet, joihin henkilö tarvitsee apua heti. (Hallikas, Helin, Karesvuori, Lauren, Mehtonen, Niskanen, Raappana & Vilppola 2006, 4.) YKSin "tehokas" käyttäminen vaatii työntekijältä kuitenkin joustavuutta ja nopeaa reagoititapaa kohdata asiakkaat muuttuvissa olosuhteissa sekä kykyä toimia hyvässä yhteistyössä eri tahojen kuten perheen tai asiakkaan itsensä kanssa (Sanderson 2000, 2–3).

Eronen (2013, 8, 80–81) tutki opinnäytetyössään henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluja kehitysvammaisten henkilöiden työ- ja päivätoiminnoissa. Työn tavoitteena oli saada tietoa palvelun käyttäjien itsemääräämisen toteutumisesta työ- ja päivätoiminnoissa ja miten henkilökohtainen budjetointi vaikutti asiakkaan itsemääräämiseen. Henkilökohtaisella budjetoinnilla tarkoitetaan keinoa, jolla lisätään sosiaalihuollon palvelujen käyttäjän valinnanvapautta ja itsemääräämistä. Avun ja tuen tarpeen sekä palvelujen kustannusten mukaan palvelujen käyttäjälle laaditaan henkilökohtainen budjetti, jonka avulla henkilö voi järjestää tarvitsemansa palvelut itselleen sopivalla tavalla eli henkilö itse voi määritellä palveluihinsa kuluihin rahoituksen käytön. Työssä haastateltiin kolmea ryhmää: budjetin käyttäjiä eli päämiehiä, päämiesten läheisiä sekä kaupunkien työntekijöitä. Haastattelujen mukaan työ- ja päivätoiminnoissa yksilökeskeistä työtettä pidettiin tärkeänä, joten palvelun käyttäjien kanssa tehtiin yksilölliset suunnitelmat toiveineen ja tarpeineen. Työ- ja päivätoimintapaikan valintaan ja toiminnan sisältöihin asiakkaiden vaikuttamismahdollisuudet olivat kuitenkin vähäisiä.

Erosen (2013, 79–82) tutkimuksen mukaan itsemääräämiseen vaikuttavia tekijöitä olivat asiakkaan tuen tarve, aiempien kokemusten määrä, tiedon määrä, lähipiirin aktiivisuus sekä työntekijöiden määrä ja asenteet. Itse-

määraämistä työ- ja päivätoiminnassa lisättiin tarjoamalla vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia kokeilla uusia asioita, joten yksilökeskeinen työote ja aktiivinen tuki lisäsivät asiakkaan vaikuttamismahdollisuuksia. Myös henkilökohtainen budjetointi yhdessä yksilökeskeisen suunnittelun kanssa lisäsi asiakkaan itsemääraämistä. Tulosten mukaan henkilökohtainen budjetointi tarjoaa toimivan vaihtoehdon työ- ja päivätoiminnan toteuttamiselle erityisesti silloin, kun asiakkaan toiveisiin ja tarpeisiin ei vastata perinteisellä järjestelmällä. Henkilökohtaisen budjetoinnin haasteina koettiin toiminnan koordinointi ja järjestetyn tuen kohdentaminen.

2.3 Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus

Kehittämishankkeen tavoitteena on luoda Hakamaan tilalle sopiva toimintamalli, jolla kehitetään päiväaikaisen toiminnan rakenteita kokeilutoiminnan pohjalta. Tässä toimintamallissa otetaan huomioon työyhteisön henkilökunnan mielipiteet ja asiakkaiden yksilöllisyys lisäämällä heidän omatoimisuutta ja osallisuutta toimintamallin kehittämisessä juuri Hakamaan tilalle sopivaksi.

Kehittämishankkeen tarkoituksena on edistää työyhteisön jäsenten ja yksilöiden hyvinvointia luonnonläheisten ja monipuolisten Green Care-menetelmien ja yhteisöllisyyden avulla. Tarkoituksena on tehdä myös luonnonmukaisia Green Care-menetelmiä ja yhteisöllisyyttä tunnetumaksi sekä työyhteisössä että kuntayhtymän organisaatiossa tiedottamalla Hakamaan tilan toiminnasta. Tietoisuutta kuntayhtymässä Hakamaan tilan toiminnasta voi lisätä esimerkiksi järjestämällä myöhemmin avoimet ovet-tapahtuman tilalla, jolloin kuntayhtymän työntekijöillä olisi mahdollisuus tutustua käytännössä tilan toimintaan ja arkeen. Vuonna 2017 Hakamaan tila täyttää 20 vuotta, jolloin juhlia voi käyttää myös hyödyksi tilan toimintaan tutustumisessa. Eteva kuntayhtymän omilla facebook- sivustoilla ja maatala-blogissa voi myös seurata Hakamaan tilan toimintaa ja elämää.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TIETOPERUSTA

3.1 Osallisuutta ja työllisyyttä edistävä toiminta

Vammaisten työllistymistä tukevalla toiminnalla tarkoitetaan erityisten työhön sijoittumista edistävien kuntoutus- ja muiden tukitoimien järjestämistä (Vesala, Klem & Ahlström 2015, 15). Vaikka kehitysvammaiset ja vammaiset ovat mukana työelämässä, niin suurin osa heistä on siellä erilaisin ehdoin kuin muut työntekijät. Yleisimmin kehitysvammaisten työtoiminta perustuu kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (519/1977, 2 §), jonka mukaan erityishuoltopalveluun kuuluvia palveluja ovat työtoiminnan ja asumisen järjestäminen sekä muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistävä toiminta. Myös sosiaalihuoltolain (710/1982, 27 §) mukaisesti järjestetään työtoimintaa kehitysvammaisille, jolloin työtoiminnalla tarkoitetaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja edistämistä. Toiminta perustuu ennen kaikkea toiminnan järjestäjän ja osallistujan väliseen huoltosuhteeseen eli asiakkuuteen, jolloin työtoimintaan osallistuminen on työnomaista palvelun käyttämistä. (Kairi, Nummelin & Teittinen 2010, 15.)

Yleensä kehitysvammaiset työskentelevät kuntien, kuntayhtymien, säätiöiden ja yksityisten ylläpitämissä työ- ja toimintakeskuksissa, joten työtoiminta on tekstiili- ja puutyötä tai alihankintana tehtävää kokoonpanoa ja pakkaustyötä. Myös työkeskusten omia sisäisiä toimintoja järjestetään työtoimintana (esim. keittiö-, kiinteistönhuolto- ja siivoustehtävät), mutta tämän lisäksi toimintakeskuksissa järjestetään liikuntaa ja aikuisopiskelua. (Vernerinen 2016c.) Vesalan ym. (2015, 33) mukaan yleisimmät työtehtävät ovat siivous- ja pesulatyöt, erilaiset kokoonpano-, lajittelu- ja pakkaustyöt sekä keittiö-, kahvila- ja ravintolatyöt. Seuraavaksi eniten tehdään kiinteistö-, puutarha- ja pihatöitä sekä muita ulkotöitä.

Työtoiminnan työaika ja työpäivän pituus määräytyy aina yksilöllisesti esim. joko viitenä päivänä viikossa tai harvemmin, kokopäiväisesti tai osaaikaisesti (Vernerinen 2016c). Vesalan ym. (2015, 30) mukaan käytännössä työtoiminnan työskentelyaika on keskimäärin neljä–viisi tuntia viitenä päivänä viikossa, mutta osaaikaisesti neljä–viisi tuntia yhtenä tai kahtena

päivänä viikossa. Työtoiminnasta maksetaan verotonta työosuusrahaa (0–12 euroa päivässä), jonka määrästä päättää työkeskus ja ylläpitävä organisaatio. Toimintakeskuksen ylläpitomaksun lounaasta ja kahvista maksaa kuitenkin työntekijä. (Vernerin 2016c.)

Päivätoiminta on vaikeimmin vammaisille tarkoitettua viriketoimintaa, jolla rytmitetään arkea ja ylläpidetään toimintakykyä. Päivätoiminnan lähtökohdaksi on kehitysvammaisen yksilölliset tiedot, taidot ja kokemukset, joten toiminta ja tuen tarve määräytyy niiden mukaan. Osallistuminen päivätoimintaan sovitaan yksilöllisesti joko viitenä päivänä viikossa tai harvemmin. (Erikson 2008, 56–57; Vernerin 2016d.) Päivätoiminnan tavoitteena on tukea itsenäisessä elämässä selviytymistä ja vahvistaa vammaisten oma-toimisen arkielämän toiminnan taitoja. Päivätoiminta edistää asiakkaiden sosiaalista vuorovaikutusta, parantaa elämän laatua ja ennaltaehkäisee psyykkisiä vaikeuksia. Päivätoiminnan tarkoituksena on lisätä kontakteja asunnon ulkopuolella, joten toiminta sisältää mm. ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa tai sosiaalisten taitojen harjaantumista. (Vammaispalvelujen käsikirja 2015.)

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta eli KVANK julkaisi vuonna 2011 yksilöllisen tuen laatukriteerit asumista tukeviin palveluihin. Tämän mukaan palvelujen järjestämisen ja tuottamisen lähtökohtana ovat henkilön yksilölliset tarpeet, joten tavoitteena on mahdollistaa tuki ja palvelut vammaisille oman näköiseen elämään. Tämän jälkeen KVANK kehitti myös työ- ja päivätoiminnan laatukriteereitä, joita kehitettiin vuodesta 2012 lähtien. (KVANK 2016, 2–3.)

KVANK kokosi osallisuutta ja työllistymistä edistävälle toiminnalle kymmenen laatukriteeriä, joiden tarkoituksena on kehittää työ- ja päivätoiminnan palveluja ja toimintakäytäntöjä valtakunnallisesti. Kriteerien tavoitteena on vammaisten osallisuuden ja työllistymisen edistäminen eri palvelutuen muodoilla. (Vernerin 2016b.) Laatukriteerien tarkoituksena on tukea palvelun tuottajia kehittämään omaa toimintaansa suunnitelmallisesti laatukriteerien mukaisesti, joten ne sopivat hyvin työ- ja arviointivälineeksi palvelun tuottajille, ostajille ja käyttäjille sekä valvontaviranomaisille. Palveluiden

tuottaja voi olla julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimija. (KVANK 2016, 2–3.)

Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit:

1. **tuki valintojen ja suunnitelmien tekemiseen** (mahdollisuus harjoitella ja kokeilla omaa elämäänsä/tulevaisuuttaan koskevia valintoja tuettuna omalla kielellä (esim. selkokielellä, tukiviittomilla, kommunikoinnin apuvälineillä ja tulkkipalveluilla); tutustumiskäynnit, asumisharjoittelujaksot, keskustelu- ja koulutustuki),
2. **tuki muutokseen ja siirtymävaiheisiin** (saada yksilöllistä tukea erilaisiin muutokseen ja siirtymävaiheisiin, mahdollisuus kokeilla muutokseen ja siirtymävaiheisiin liittyviä asioita, saumaton siirtymä eri tuki- ja palvelumuotojen välillä; harjoittelu, edistymisen seuranta, palautteen anto, yhteistyö),
3. **tuki lähiyhteisöihin liittymiseen** (yleisten palveluiden käyttäminen, sosiaalisten suhteiden luominen ja käyttäminen, osallistuminen jokapäiväiseen toimintaan; mahdollisuus harjoitella itsenäistä liikumista ja matkustamista sekä osallistua kursseille tai urheilutapah-tumiin),
4. **tuki opintoihin pääsemiseen** (elinikäisen oppimisen mahdollistuminen; erilaiset koulutusmahdollisuudet, mukautettu opetus),
5. **tuki mahdollisimman suuren itsenäisyyden saavuttamiseen** (mahdollisuus erilaisten itsenäisyyttä tukevien arjen taitojen harjoitteluun, oppimiseen ja omaksumiseen),
6. **tuki terveyteen ja hyvinvointiin** (tuki ja ohjaus terveellisiin elämäntapoihin, oman terveyden ja hyvinvoinnin huolehtimiseen sekä sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen; yhteiskunnan terveys- ja hyvinvointipalvelut, työterveyshuolto)
7. **tuki ammatillisiin opintoihin ja työhön pääsemiseen** (valmennus, työnteon eri vaihtoehdot, yhteistyö TE-palvelujen kanssa, avoimet työmarkkinat),
8. **tuki itseilmaisuun ja luovuuteen** (mahdollisuus toteuttaa omaa luovuuttaan ja löytää keinoja itseilmaisuun; yhteistyö erilaisten luovien alojen toimijoiden ja ammattilaisten kanssa),

9. ***tuki merkityksellisissä sosiaalisissa rooleissa toimimiseen***

(merkityksellisten asioiden kokeileminen ja omaksuminen eri toimintaympäristöissä; erilaiset sosiaaliset roolit, yhteistyö lähihenkilöiden kanssa) ja

10. ***tuki palvelujen sisältöihin ja toimintatapoihin vaikuttamiseen***

(mahdollisuus osallistua palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen, seurantaan ja arviointiin sekä henkilöstön rekrytointiin; yhteistyö).
(KVANK 2016, 1–17.)

Misukka (2009) tutki väitöskirjassaan työn tekemisen merkitystä suomalaisessa työ- ja toimintakeskuksessa työskenteleville kehitysvammaisille. Tutkimusaineisto koostui kahdentoista 25–35 -vuotiaan kehitysvammaisen haastatteluista eräässä itäsuomalaisessa työ- ja toimintakeskuksessa. Haastatteluista nousi esille kolme kehittämisen näkökulmaa kehitysvammaisten työ- ja toimintakeskuksen työskentelyyn, jotka olivat työosuusrahan korotuksen tarve ja kehitysvammaisten itsensä työkavereiden neuvojana tai tutorina toimimisen laajentaminen tai lisääminen sekä kehitysvammaisten tekemän työn näkyvämmäksi tekeminen työ- ja toimintakeskuksen ulkopuolelle.

Myös Kairi ym. (2010, 3) selvitteli kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien työtoiminnan järjestämisen nykytilaa ja tulevaisuutta tarkastelemalla työtoiminnan roolia ja sen suhdetta palkkatyöhön. Työssä haastatettiin 20 työntekijä- ja johtotason avainhenkilöä. Selvityksen mukaan asiakaslähtöisyys ja yksilökeskeinen elämänsuunnittelu toteutuvat paremmin mielenterveyskuntoutujien työtoiminnassa, sillä heillä oli enemmän valinnanvaraa työtehtävissä. He voivat kokeilla ja valita erilaisia työmuotoja tai tehtäviä vapaammin. Yleensä kehitysvammaisen ei voi vaikuttaa työtoiminnan paikkaan, eikä hänen kanssaan aina keskustella hänen toiveistaan ja tarpeistaan. Työtoiminnan tarkoituksena oli tarjota mielekästä sisältöä arkeen, sosiaalisia suhteita ja vertaistukea sekä kuntouttavaa toimintaa.

Luhtasela (2009, 126–127) tutki osallisuuden rakentumista kuntouttavaan työtoimintaan. Hän haastatteli tutkimuksessaan 15 kuntouttavaan työtoi-

mintaan osallistuvaa asiakasta eräässä työpajassa. Tutkimuksen mukaan osallistuneet toivat haastatteluissa esiin kuntouttavan toiminnan mukanaan tuomia merkityksiä omalle elämälleen, jotka olivat mm. toiminta rytmittää arkea, työ on mielekäästä, aktivoivaa ja osaamista lisäävää. Kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan poistanut välittömästi suuria ongelmia, kuten riippuvuutta sosiaaliturvaetuuksista, velkakierrettä ja palkkatyön puutetta. Osallistujat kokivat myös turvattomuuden tunnetta, joka puolestaan ilmeni osattomuutena ja epävarmuuden tunteena omasta tulevaisuudesta.

3.2 Yhteisöllisyys ja itsemääräämisoikeus

Arjessa osallisuuden tuntee omakohtaisena ja voimaannuttavana kokemuksena. Osallisuuden tunteen ihminen kokee parhaiten kuuluessaan johonkin yhteisöön, jossa häntä kuullaan ja tuetaan hänen oman identiteettin rakentumista ja eheyttä. Osallisuutta on myös yhteisössä, jossa jäsenet ovat tasavertaisia, toimivat toisiaan kuunnellen, kunnioittaen ja luottaen toinen toisiinsa. Osallisuus on osa demokratian perusrakennetta ja yhteiskunnallista kokonaisuutta. Osallisuus on yhteenkuuluvuuden kokemus, jossa ihminen vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskeviin asioihin toimien siinä aktiivisesti ja sitoutuneesti. Osallisuuden kokemus puolestaan syntyy silloin, kun ihmisissä herää tietoisuus ja kokemus muutoksen mahdollisuudesta. (Rouvinen-Wilenius, Aalto-Kallio, Koskinen-Ollonqvist & Nikula 2011, 50.)

Kivistö (2011, 5–6) tutki vaikeavammaisen toiminnallista osallistumista ja heidän kokemuksiaan osallisuudesta. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa eri menetelmin monipuolista vammaistutkimusta, joten tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vaikeavammaisten osallisuutta. Toiminnallisen osallistumisen näkökulmasta henkilökohtaista apua saavilla vaikeavammaisilla oli melko hyvät mahdollisuudet osallistua. Kriittisen osallistumisen näkökulmasta heidän osallistumisensa jakautui vaihtelevasti, sillä tietyillä aarenoilla he jäivät lähes osattomaksi. Elämänpoliittisen itsemääräämisoikeuden ja omien valintojen osallisuuden toteutumisessa ja rakentamisessa

vammaiset kokivat monia esteitä, jolloin osallisuuden kokeminen jäi heillä vähäiseksi.

Yhteisön tai yhteisöllisyyden ymmärtäminen on vaikeaa, koska käsitteillä on useita erilaisia merkityksiä ja ulottuvuuksia. Yhteisöllä tarkoitetaan ihmisten välistä vuorovaikutustapaa, yhteisyyttä tai ihmisten välistä suhdetta tiettyyn yhteiseen ihmisryhmään. (Haapamäki 2000, 14.) Yhteisöllisyyden tunne syntyy yhteisön jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta ja yhteen liittymisestä yhdessä määriteltujen rakenteiden avulla. Tietoisuuden tunne kehittyy prosessimaisesti, joten yhteisöllisyys on ryhmän kehittyvä ominaisuus. Tavoitteena on kasvattaa yhteistä tietoisuutta vuorovaikutuksella ja yhteisillä tavoitteilla. (Raina & Haapaniemi 2007, 34.)

Yleensä yhteisöllisyyttä syntyy yhteisön jäsenten jaetuista kokemuksista. Haapaniemi (2011, 76) määrittää yhteisöllisyyden arvoksi, joka antaa toteutuessaan jokaiselle jäsenelleen turvallisuuden ja osallistumisen tunteen. Yhteisön jäsenet tunnistaa siitä, että heillä on yhteisiä tavoitteita, arvoja ja yhteinen toimintakulttuuri näiden saavuttamiseksi. Yhteisön tärkeä ominaisuus on kaikkien jäsenten osallistuminen ja demokraattiset toimintatavat, joten hyvässä yhteisöllisyydessä vastuuta ja valtaa jaetaan tasapuolisesti. Yhteisöllisyys perustuu yhteiseen suunnitteluun, päätäntään, velvollisuuksien ja tehtävien hoitoon, joten se on ihmisten myönteistä yhdessäoloa ja vuorovaikutusta (Haapamäki 2000, 14). Tällöin yhteisöjen jäsenillä on tärkeää olla hyvät ja demokraattiset yhteistyö- ja toimintataidot (Kaipio & Murto 1988, 13).

Yhteisöllisyys tukee työelämässä terveyttä, hyvinvointia, oppimista ja tuloksellisuutta. Yhteisöllisyys ja työyhteisön jäsenten välinen vuorovaikutus kehittää sosiaalista pääomaa, joka puolestaan ymmärretään vahvistavana yhteisön toimintana, luottamuksena, vastavuoroisuutena ja verkostoitumisena. Luottamuksen rakentumisessa on tärkeää yhdessäolon hyödyllisyys, yhteisten etujen merkittävyys sekä varmuus avusta ja tuesta. Sosiaalisen pääoman määrä ja laatu vaikuttavat työntekijöiden terveyteen ja toiminnan tuloksellisuuteen. (Manka & Larjovuori 2013, 8–11.)

Suomessa yhteisökasvatus ja yhteisöllisyys on lähtöisin 1970-luvun alusta jyvaskyläläisestä koulukodista, jonka johtajana Kalevi Kaipio toimi vuosia. Hän kehitti ja jäsenteli vuosina 1971–1974 yhteisökasvatuksen ja yhteisöllisyyden toiminnan keskeiset käytännöt ja periaatteet, jotka ovat Suomessa perustana yhteisökasvatukselle ja yhteisöllisyydelle. Nämä periaatteet ohjaavat yhteisökasvatuksen ja yhteisöllisyyden toimintaa, jotka konkretisoivat arkipäivän käyttäytymisen normien arvoperustan. Näihin käyttäytymisnormeihin sitoutumista käsiteltiin ja luotiin jatkuvasti yhdessä yhteisökokouksessa. (Kaipio 1999, 47–52.)

Kaipio kehitti seuraavat yhteisökasvatuksen ja yhteisöllisyyden periaatteet:

1. **Tasa-arvoisuus ja yhteisöllisyys periaate** ilmaisee yhteisökasvatuksen arvosidonnaisen tasa-arvoajattelun, jolloin kasvatus perustuu yhteisöjen arvoihin ja normeihin. Tämä edellyttää kasvamista tasa-arvoon ja demokratiaan niin, että kaikilla yhteisön jäsenillä on samanlaiset demokraattiset oikeuden ja velvollisuudet. Yhteisön tehtävänä on kehittää jäsentensä keskinäistä tasa-arvoa ja yhteisöllisyyttä esim. organisoiduissa yhteisökokouksissa.
2. **Terveen järjen periaate** korostaa luottamusta arkipäivän kokemuksiin yhteisön tavoitteellisuudella ja järjen käytöllä. Luottamus yhteisön omiin ongelmaratkaisukykyyn ja järjen käyttöön ohjaavat ihmisten välistä vuorovaikutusta, normeja ja moraalisia itsestäänselvyksiä (esim. johdonmukainen elämä Moraali).
3. **Avoimuus ja rehellisyys** ilmaisevat moraalin ja arvojen vaatimuksen vuorovaikutussuhteissa. Näitä ominaisuuksia yhteisössä vaalitaan, joten niihin on kasvettava ja kasvatettava.
4. **Ehdoton oikeudenmukaisuus** liittyy läheisesti tasa-arvoisuuteen ja demokraattiseen kasvamiseen, joten tämä on tärkeä periaate yhteisön heikoimpien jäsenten tasavertaisuuden kehittämisessä.
5. **Luottamuksen periaatteessa** yhteisön jäsen kasvaa luottamuksen arvoiseksi, jos häneen toimiinsa luotetaan.
6. **Fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden periaate** on moraalinen itsestäänselvyys, jota painotetaan jatkuvasti yhteisössä. (Kaipio 1999, 48–51.)

Kaikki rakentava ja ylläpitävä toiminta yhteisössä on yhteisöllisyyttä, joten sitä kutsutaan positiiviseksi eli rakentavaksi yhteisöllisyydeksi. Esimerkiksi yhteisön kokous- ja sopimiskäytännöt rakentavat yhteisöä positiivisesti. Yhteisökokouksissa yhdessä käsiteltävät asiat ja niistä tehtävät sopimukset antavat jokaiselle yhteisön jäsenelle mahdollisuuden osallistua ja vaikuttaa asioihin. Yhteisöä rakentava toiminta voi kuitenkin joskus tuntua yksilön mielestä ongelmalliselta, sillä yhteisön päätökset voivat rajata yksilön käyttäytymistä, antaa rangaistuksia tai estää hänen tavoitteitaan. Tällöin yksilö voi kokea toiminnan negatiivisena vaikka se on yhteisön kannalta rakentavaa. Myös omien virheiden tai laiminlyöntien käsittely koetaan yhteisössä hankalana ja ahdistavana, mutta avoin, suora ja rehellinen ongelmien käsittely on hyödyllistä yhteisön ja yksilöiden oppimisen kannalta. (Haapamäki 2000, 15.) Tällöin yhteisöllisyyden ideologian ja itsemääräämisoikeuden tulisi herättää avointa keskustelua yhteisössä.

Suomessa on tehty lainsäädännöllisiä toimia itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi jokaiselle ihmiselle. Sosiaali- ja terveysministeriö aloitti jo 2000-luvun alkupuolella vammaislainsäädännön uudistamisen mm. vaikeavammaisten henkilökohtaisen avustajajärjestelmän ja tulkkipalvelujen kehittämisellä. Vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhdistyminen on ollut myös pitkän tähtäimen vammaispoliittinen tavoite, joten ensimmäinen askel kohti näiden lakien yhteensovittamista oli lakien osauudistukset esimerkiksi tulkkipalvelua ja päivätoimintaa koskeva osauudistus vuonna 2007. Myös vuonna 2009 henkilökohtainen apu säädettiin kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden palveluksi ja vammaispalvelulaki säädettiin ensisijaiseksi suhteessa kehitysvammalakiin. Vammaisten tulkkipalvelut siirrettiin kunnilta Kelan järjestettäväksi vuonna 2010 ja yhdenvertaisuuslaki tuli voimaan vuonna 2015. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 9–10.)

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2013 työryhmän, jonka tehtävänä on mm. sovittaa yhteen nykyinen vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki uudeksi vammaispalveluja koskevaksi erityislaiksi eri vammaisryhmien yhdenvertaisten palvelujen turvaamiseksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 5). Vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista annetun lain luonnoksen (17.5.2017, 1§) mukaan tarkoituksena on

toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa. Sen tarkoituksena on myös ehkäistä ja poistaa esteitä, jotka rajoittavat vammaisen yhdenvertaisuuden, itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Lain tarkoituksena on turvata vammaisen yksilöllisen tarpeen mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut.

Uuden lain yhtenä päämääränä on ennaltaehkäistä rajoitustoimenpiteen tilanteita. Rajoitustoimenpiteitä käytetään ainoastaan silloin, kun se on välttämätöntä erityishuollossa olevan tai jonkun toisen henkilön terveyden, turvallisuuden tai merkittävän omaisuusvahingon turvaamiseksi. Rajoitustoimenpiteiden käyttö on yleensä viimeinen keino, kun muut lievemmat keinot eivät ole toimineet. Erityishuollossa olevien kehitysvammaisten ihmisten oikeusturvaa vahvistetaan esim. käytettyjen rajoitustoimenpiteiden kirjaamisella ja jälkiselvittelyllä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.) Murron (2015) mukaan rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää liian kevyin perustein, eikä rajoittaminen saa mennä ylisuojelun puolelle (Puhakka 2015, 15–16).

Varsinkin kehitysvammaisten erityishuollosta annettu lakiin tehdään muutoksia, joiden tarkoituksena on vahvistaa erityishuollossa olevan henkilön itsemääräämisoikeutta ja itsenäistä suoriutumista sekä vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä erityishuollossa. Laki korostaa ennen kaikkea jokaisen oikeutta täysimääräiseen ja yhdenvertaiseen osallistumiseen yhteiskunnassa sekä vaikuttaa omiin asioihinsa ja palveluiden järjestämisestä. Tällöin heidän toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa sekä oma käsitys hänen avun- tai palvelutarpeestaan ja palveluiden järjestämisestä on huomioitava. Varsinkin silloin kun on kyse sellaisista palveluista tai tukitoimista, joilla on vaikutusta vammaisen henkilökohtaisen vapauden, koskemattomuuden, turvallisuuden, yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden toteutumiseen. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta 381/2016, 42§.)

Itsemääräämisoikeudella tarkoitetaan henkilön oikeutta määrätä omasta elämästään ja päättää itseään koskevista asioista. Tämä edellyttää henki-

löltä kykyä hallita itseään, itsenäisiin päätöksiin ja tekoihin sekä ymmärrystä ja arviointikykyä vaihtoehtoisista ratkaisuista ja mahdollisista seurauksista. (Ahola & Konttinen 2009, 8–9.) Uuden itsemääräämislain tarkoituksena on vahvistaa asiakkaan mahdollisuuksia päättää itseään koskevista asioista ja vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Tämä herättää keskustelua siitä, mikä on asiakkaan rajoittamista. Murron (2015) mukaan kehitysvammaisellakin on oikeus tehdä väärä päätös ja erehtyä. (Puhakka 2015, 14.) Annetaanko asiakkaille mahdollisuus erehtyä ja oppia omista virheistään?

Saarinen ja Vääntti (2016) selvitti opinnäytetyössään vammaisten kokemuksia itsemääräämisoikeuden toteutumisesta palveluasumisyksikössä ja kotihoidon asiakasohjauksessa sekä asiakkaiden ja työntekijöiden kokemuksia itsemääräämisoikeudesta. Tutkimuksen tulosten mukaan asiakkaat kokivat itsemääräämisoikeutensa pääsääntöisesti hyväksi. Asiakkaiden mielestä heidän itsemääräämisoikeutensa koostui mm. itsenäisestä päätöksenteosta, yksilöllisen palvelun saannista, luottamuksesta, kuulluksi tulemisesta, kunnioituksesta ja osallisuudesta. Työntekijät kokivat asiakkaan itsemääräämisoikeuden koostuvan mm. asiakkaan kuulemisesta, osallisuudesta ja itsenäisestä päätöksenteosta. Työntekijöiden mielestä asiakkaan itsemääräämisoikeuteen vaikuttivat suhtautuminen, asenteet, aikataulut ja erilaiset työtavat sekä rajoittamistoimenpiteet turvallisuuden takaamiseksi.

3.3 Yksilökeskeinen elämänsuunnitelma

Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu syntyi ja kehittyi Yhdysvalloissa 1970–1980-luvulla, sillä sen avulla haluttiin muutosta diagnoosi- ja organisaatiokeskeiseen järjestelmään (Dam, Ellis & Sherwin 2008, 5). Yleensä ihmiset olivat toimenpiteiden kohteina, jolloin hoito- ja palvelusuunnitelmat eivät olleet riittävästi arkielämälähtöisiä. Tämän vuoksi suunnittelussa kiinnitettiin huomiota henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamisen tukeen. (Lauren 2015, 5.) Myös Englannissa kehiteltiin yksilökeskeistä suunnitelmaa, mutta Suomeen se "rantautui" vasta 1990-luvun lopulla. Tietoisuus tästä

suunnitelman työskentelytavasta on siirtynyt yhä enemmän myös muihin Euroopan maihin, mutta suunnitelmien hyödyntäminen tai käyttäminen palveluiden järjestämisessä on kuitenkin vielä vähäistä (Hintz 2011, 12–15).

Tämä yksilökeskeinen elämänsuunnitelma on hyödyllinen työväline silloin, kun tietoa on kerätty esimerkiksi käsitekartan tai polun avulla muutoksen saamiseksi. Oman tulevaisuuden suunnittelu toimii hyvin silloin, kun henkilöllä on ympärillään auttavia ihmisiä tavoitteeseen pääsemiseksi. Tämä prosessi auttaa ihmisiä paremmin ymmärtämään ja hallitsemaan toimintasuunnitelman toteutusta, joten sen tavoitteena on toteuttaa henkilön tärkeät unelmat, haaveet, toiveet tai visiot. Suunnitelma auttaa saamaan tietoa henkilön mahdollisuuksista ja toteuttamistavoista. (Hallikas ym. 2006, 27.)

YKSin tavoitteena on saada myönteistä muutosta ihmisen elämään, joten se on muutosmatka eli voimaantuminen. Voimaantumisessa ihminen päättää omasta elämästään etsimällä hänelle tärkeitä ja eri osallistumisen keinoja ja tapoja. Voimaantumisen prosessin aikana ihmisen ajattelu ja toiminta siirtyvät syvemmälle tasolle tuoden uusia kysymyksiä ja kyseenalaistaen itsestäänselvyksiä. Kyseessä on henkilön oma käsitys itsestään ja elämästään, jolloin valta valita ja tehdä päätöksiä siirtyy asiakkaalle itselleen pois työntekijöiltä ja järjestelmältä. Tällöin työntekijöiden roolina on tukea päätöksentekoa ja osallistumista. (Sanderson 2000, 3–4; Hallikas ym. 2006, 4; Lauren 2015, 5.)

Yksilökeskeisen elämänsuunnittelun työmenetelminä käytetään erilaisia luovia menetelmiä, mutta tärkein on henkilön itsensä läsnäolo vaikuttamassa omiin asioihinsa (Lauren 2015, 6). Suunnitelman työvälineinä ovat omakohtaisen elämäntavan suunnitelma, kartat, polut ja tulevaisuuden suunnitelma. Kartat ja tulevaisuuden suunnitelmat suuntaavat tulevaisuuteen. Omakohtaisen elämäntavan suunnitelma auttaa saamaan henkilölle heti riittävästi tukea, joten se tuo esiin henkilön omat mieltymykset, tärkeät asiat, tottumukset ja tavat sekä kommunikointikeinot. Kartat kertovat menneisyyden historiasta eli mistä henkilö on tullut ja mitä tapahtuu seuraavaksi. Elämän karttoja ovat mm. elämäntavan kartta, toiveiden, pyrkimys-

ten ja unelmien kartta, pelkojen ja jännitteiden kartta, vahvuuksien, lahjojen ja kykyjen kartta, vapaa-ajan kartta, jne. (Garner & Dietz 1996, 1–2; Hallikas ym. 2006, 8, 22–23.)

Polut kertovat henkilön hyvät ja kehitettävät asiat eli tuen tarpeet. Polku tuo esille henkilön vahvuuksia ja heikkoja alueita, jolloin polun toiselle puolelle piirretään myönteiset asiat, vahvuudet ja osaamiset sekä vastakkaiselle puolelle haitat, hidasteet ja esteet. Yleensä YKS-työvälineinä käytetään mahdollisimman paljon kuvia (esim. valokuvia, symboleita, yksinkertaisia piirroksia eli PCS-kuvia, Picture Communication Symbols), sillä kuva kertoo katsojalle asioita paremmin kuin kirjoitettuna. (Garner & Dietz 1996, 1–2; Hallikas ym. 2006, 7.)

Yleensä suunnitelman työskentely etenee kahdeksassa askeleessa, mutta tässä on esitelty lyhempi versio YKS-prosessista. Yleensä prosessi etenee seuraavien vaiheiden tai askelmien mukaisesti:

1. **Askel eli unelma:** Mikä on unelmasi tai toive? Mitä haluat? Ajatuksia pyydetään myös toisilta läsnäolijoilta, mutta asia on aina varmistettava henkilöltä itseltään. Mietitään mitkä ovat tärkeimmät tavoitteet unelman saavuttamiseksi. Kaikki tavoitteet on oltava positiivisia ja reallisesti saavutettavia ja toteutettavia.
2. **Askel eli nykytilanne:** Mikä on tilanne nyt? Miten tämänhetkinen tilanne eroaa unelmastasi? Osallistujat kuvaavat nykytilanteen mahdollisimman tarkasti.
3. **Askel:** Mitä meidän tulee tehdä, jotta unelma toteutuu?
4. **Askel:** Kuka sinua voi auttaa tai kenen apua tarvitaan? Tavoitteet ovat harvoin sellaisia, että henkilö voi saavuttaa niitä yksin. Auttajat voivat olla joko tuttuja tai uusia ihmisiä. Joskus joku tai jotkut voivat olla myös tavoitteiden saavuttamisen esteenä, joten tällöin laaditaan suunnitelma näiden ihmisten voittamiseksi omalle puolelle.
5. **Askel:** Mitä teemme (teet) aivan ensimmäiseksi? Mikä on ensimmäinen asia, joka tulisi tehdä? Mistä matka kohti tavoitetta käynnistyy? Listaa kaikki tehtävät asiat tavoitteen saavuttamiseksi. (Nieme-

lä & Rajaniemi 2011; Hallikas ym. 2006, 27; Rooney, Koornneef & Van Lieshout 2004, 20–26.)

Yksilökeskeisestä elämänsuunnittelusta kertyy vuosien aikana asiakkaista paljon tietoa, joka kasataan yhden sivun esittelyksi. Yhden sivun esittelyllä toiset ihmiset saavat nopeasti käsityksen asiakkaasta. Tärkeää on muistaa, että yhden sivun tarkoituksena on löytää henkilölle itselleen tärkeitä asiat, eikä toisten mielestä hänelle tärkeitä asioita. Yhden sivun esittelyssä tiivistyy olennaisin tieto mm. seuraavista asioista:

- hyviä asioita henkilöstä, taitoja, vahvuuksia, piirteitä, joita muut hänessä arvostavat
- henkilölle tärkeitä asiat, ihmiset, tekemiset, paikat jne.
- olennaisimmat asiat henkilön tukemisen näkökulmasta
- henkilön seuraava toteutettava asia. (Verner 2014a.)

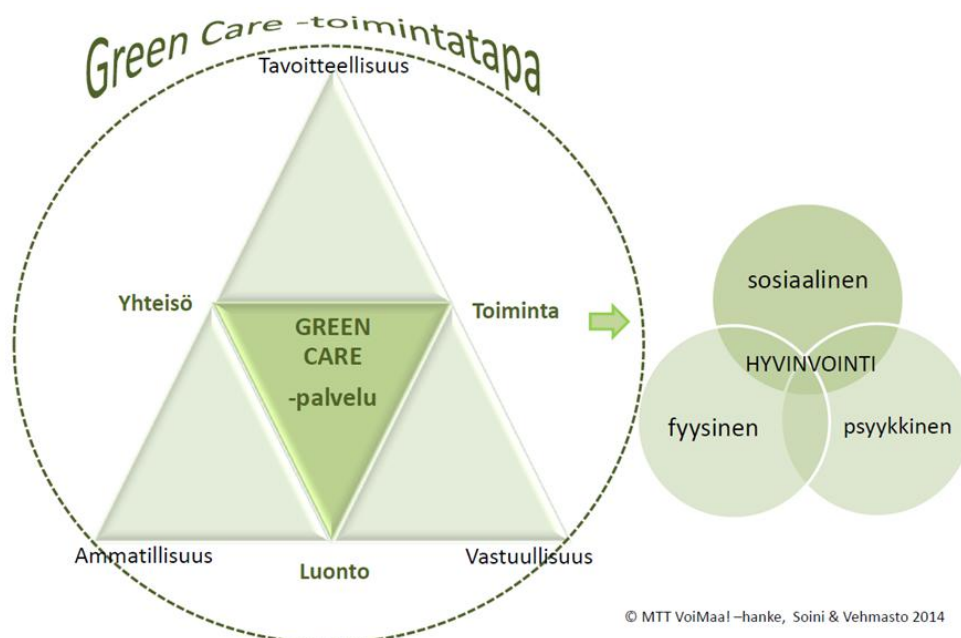
Tukiprofiili on puolestaan henkilökunnan yhteinen työväline, jonka avulla asiakas saa sellaista "johdonmukaista" ja konkreettista tukea kuin hän tarvitseekin. Tukiprofiiliin kirjataan asioita, jotka ovat tuettavalle asiakkaalle tärkeitä (esim. arkiset aamuiset tavat ja rutiinit). Tukiprofiiliin kirjataan henkilökunnan toiminta tietyissä hoitotilanteissa, joten yleensä tukiprofiili kirjoitetaan minä-muotoon. Hyvä tukiprofiili on tiivis ja siihen on merkitty asiakkaalle tärkeitä asiat. Tukiprofiili huomioi koko persoonan, mahdollisuudet ja tarpeet, joten asiakkaan itse on hyvä olla mukana tekemässä tukiprofiilia itsestään. (Verner 2014b; Lunt 2011, 25.)

3.4 Green care-ideologiasta

Green care -käsitteen juuret ovat Alankomaista, jossa jo 1970-luvulla puhuttiin care farm -tiloista. Näillä tarkoitetaan maatiloja, jotka aktiivisesti hyödyntävät maatilaympäristöä ja -toimintoja tuottamissaan sosiaalipalveluissa. Vuonna 2005 perustettiin alan toimijoiden eurooppalainen verkosto eli Community of Practice -Farming for Health, johon haettiin rahoitusta tutkimusyhteistyön edistämiseen Euroopan tiede- ja teknologianeuvostolta. Tämän johdosta COST 866 -hanke Green Care in Agriculture käynnisi-

tyi syksyllä 2006. Hankkeen tavoitteena oli täsmentää, mitä tarkoittaa Green care sosiaali- ja terveystalveissa. (Soini, Ilmarinen, Yli-Viikari & Kirveennummi 2011, 321.)

Kuvio 2. Green Care-toimintamallin ydinalueet (Soini & Vehmasto 2014, 13).

Luonnonvarakeskuksen eli Luken (2016) mukaan Green Care on luonnonläheistä toimintaa, jossa luontoa käytetään tavoitteellisesti ihmisten hyvinvoinnin ylläpitämiseksi ja lisäämiseksi. Green Care perustuu luontolähtöisiin menetelmiin, joten sen toiminta on tavoitteellista, ammatillista ja vastuullista (ks. kuvio 2). Green Caren kolme peruselementtiä ovat luonto, toiminta ja yhteisö, joita yhdistämällä eri tavoin syntyy Green Care -toiminnan ihmisen hyvinvointivaikutukset. Luonto on toiminnan tapahtumapaikka, kohde tai väline, joten sillä edistetään, vahvistetaan tai nopeutetaan asetettuja tavoitteita. Luontoelementti voi tarkoittaa toiminnan ympäristönä mm. maalaismiljöötä, viherkasveja, metsää, puutarhaa tai maatilaa kotieläinsuojineen ja eläimineen. (Soini & Vehmasto 2014, 13.)

Toiminta yhdistää ihmisen ympäristöönsä, joten se antaa mahdollisuuden kokemuksille ja oppimiselle. Luonto tarjoaa virikkeelliset olosuhteet ihmisen tekemiselle ja kokemiselle tuoden samalla mielihyvää ja aktivointia.

Luonnossa toimiminen rauhoittaa ja antaa havainnon mahdollisuuden maisemasta ja eläimistä. Vuorovaikutuksellisuus yhteisössä puolestaan mahdollistaa ihmisen osallisuutta ja hyväksymisen tunnetta. Parhaassa tapauksessa yhteisön tuki suojelee ihmisen terveyttä ja lisää toiminnan vaikuttavuutta, joten osallisuus syntyy vuorovaikutuksessa ihmisten, eläinten, luonnon ja tietyn paikan kanssa. (Soini & Vehmasto 2014, 12.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus eli MTT on tutkinut Green Care -toimintaa erityisesti monialaisten maatilojen, maaseutukehityksen sekä maaseutu- ja yhteiskuntapolitiikan näkökulmasta, joten vuosina 2009 - 2014 on toteutettu useita tutkimus- ja kehittämishankkeita (Lääperi & Puromäki 2014, 17–18). Esimerkiksi Green Care -toiminnan vaikutukset ja vaikuttavuus (CareVa) tavoitteena oli jäsentää Green Care -toiminnan vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointia sekä tutkia luonnon vaikutuksia ihmisen hyvinvoinnille (Soini 2014). VoiMaa! – Green Care -yrittäjyydestä elinvoimaa maaseudulle (2011–2013) oli valtakunnallinen maaseudun kehittämishanke, jossa luotiin yhteisiä sisältöjä ja rakenteita suomalaiseen Green Care -toimintatapaan. Green Care -toimintatavan peruselementeiksi määrittyivät luontolähtöisyys, yhteisöllisyys ja toiminnallisuus, sekä perusedellytyksiksi ammatillisuus, tavoitteellisuus ja vastuullisuus. (Vehmasto 2014.)

Tyrväinen, Silvennoinen, Korpela ja Ylen (2007, 73) Selvitti kaupunkilaisten viheraltistuksen vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Selvityksen mukaan kaupunkilaisten viheraltistuksella oli selvä yhteys psyykkiseen hyvinvointiin, sillä luonnossa oleskelu vaikutti myönteisesti kokonaismielialaan lisäten positiivisia ja vähentäen negatiivisia tuntemuksia. Positiiviset tuntemukset lisääntyvät myös vapaa-ajan, opiskelun ja työhön liittyvän viherkäytön myötä, joten kaupungin ja kaupungin ulkopuolisten alueiden viherkäyttö lisäsi positiivisia tuntemuksia jo vähäisellä käytöllä. Selvä vaikutus oli havaittavissa varsinkin silloin, kun lähiviheralueita käytettiin vuosittain yli viisi tuntia kuukaudessa tai vierailtiin kaupungin ulkopuolisilla luontokohteilla kaksi tai kolme kertaa kuukaudessa.

Eri tutkimusten mukaan Green Caren erilaiset toimintatavat parantavat ihmisten hyvinvointia eri tavoin mm. parantavat elämänlaatua, fyysistä ja psyykkistä hyvinvointia, mielenterveyttä sekä mahdollistaa sosiaalista osallisuutta että työllisyysnäkyviä. Erilaisiin Green Caren projekteihin osallistuminen antaa ihmisille erilaisia sopivia kokemuksia ja mahdollisuuksia, jotka tuovat heille tyytyväisyyttä ja onnellisuutta elämään. Ennen kaikkea Green Care tarjoaa kannustavaa ja luonnollista ympäristöhoitoa, joka osallistuttaa ihmisiä nauttimaan toimintaan mukaan. Tällöin he saavat myös mahdollisuuden solmia sosiaalisia kontakteja toisiin ihmisiin. (Sempik, Hine & Wilcox 2010, 113–114.)

Laukkanen (2010, 1) teki yhteenvedon 36 kansainvälisestä tieteellisestä tutkimuksesta vuosilta 1970-2009, jotka liittyivät luonto- ja virkistysliikunnan terveysvaikutuksiin. Luonto vaikutti terveyteen kolmella tasolla: luonnon näkemisellä ja havainnoimisella, luonnon läheisyydessä olemisella ja luonnossa tapahtuvan aktiivisella tekemisellä ja osallistumisella. Aktiivinen liikunta luonnossa mm. lisäsi itsearvostusta, tasasi mielialoja, laski verenpainetta. Kokemuksellisesti liikunta luonnossa toi iloa, auttoi pakenemaan arjen paineita ja huolia sekä vähensi henkistä ja fysiologista kuormaa. Ihmiset kokivat myös luonto- ja virkistysliikunnan parantavan fyysistä terveyttään, lisäävän hyvänolon tunnettaan ja lisäävän sosiaalista kanssakäymistä sekä tarjoavan esteettisiä kokemuksia. Hoitotoimenpiteissä saavutettiin parempia tuloksia mm. kivunlievennyksessä luontokuvien tai -ääniä käyttämällä toimenpiteiden ja sairaalahoidon aikana.

Puutarha-avusteisessa toiminnassa viherympäristö hyödynnetään hoitotyössä kahdella tavalla joko tarjoamalla terapeutin puutarhahoidon mahdollisuuksia tai vahvistamalla hyvinvointia oleilemalla viherympäristössä. Toiminta puutarhassa on fyysisen kunnon ja motoriikan harjoittelua, jolloin se antaa myös mahdollisuuden sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisyyden vahvistumiseen. Toiminta lisää oppimista ja antaa onnistumisen kokemuksia vahvistaen näin ihmisen itseluottamusta. Olominen viherympäristössä rauhoittaa, laskee stressiä, mahdollistaa yksityisyyden, vahvistaa tarkkaavaisuutta ja auttaa keskittymään tarjoten samalla pehmeän luomoutumisen kokemuksia. (Salovuori 2014, 23.)

Puutarhaterapialla tarkoitetaan terapiaa, jossa kasvien hoitoa käytetään tiettyjen kliinisten tavoitteiden saavuttamiseen. Se voi olla virkistystoimintaa, kuntouttavaa työtoimintaa tai terapeutista puutarhatoimintaa. Tällöin se ymmärretään myös kognitiiviseksi terapian muodoksi, joka auttaa potilaita oppimaan uusia taitoja tai muistamaan unohtamia asioita. Silloin sen tavoitteet liittyvät enemmän asiakkaan henkilökohtaiseen hoitosuunnitelmaan. Terapeuttisella ja sosiaalisella puutarhatoiminnalla tarkoitetaan kasvien huolenpidon ja puutarhatoiminnan käyttöä hyvinvoinnin edistämässä ja työtoiminnassa. (Soini & Vehmasto 2014, 12; Salovuori 2014, 24.)

Kerola (2012, 15, 75–76) teki toiminnallisen opinnäytetyön, jossa hän käytti puutarhaterapiaa hoitotyön menetelmänä eräässä palvelukeskuksen puutarhakerhon kehitysvammaisille kuntoutujille kesällä 2011. Lähtökohdiana opinnäytetyölle oli kuntouttava ja valmentava arki kehitysvammaisille kuntoutujille. Opinnäytetyö liittyy Lappilainen Green Care -hankkeen esiselvitystyöhön. Opinnäytetyössä arvioitiin kuntoutujille asetettujen tavoitteiden toteutumista puutarhaterapian keinoin. Puutarhakerhossa toivottiin käytettävän syötäviä kasveja, joita kuntoutujat käyttivät ruoan valmistuksessa. Kerhojen aikana kylvettiin siemeniä ruukkuihin, istutettiin taimia, tehtiin kukka-asetelmia luonnonkasveista, tutustuttiin kasvaviin yrtteihin, otettiin lehtipistokkaita ja istutettiin juurtuneita pistokkaita, tehtiin kukkakimppuja ja koristeltiin seppele kukilla ja varvuilla.

Kerolan (2012, 76) havaintojen mukaan kuntoutujat kehittyivät ja saavuttivat asetettuja tavoitteita ryhmätyöskentelytaitojen ja keskittymiskyvyn kehittyminen, pitkäjänteisyyden lisääminen ja sitoutuminen kasvien hoitoon. Kuntoutujat oppivat mm. uusia taitoja ja harjoittivat muistia kylvöjä tehdessään sekä käyttivät eri aistejaan tutustuessaan yrtteihin niitä keräämällä ja maistamalla. Puutarhakerhon toiminta ulottui kokoontumisten ulkopuolelle kuntoutujien hoitaessa kasveja ja nauttiessaan itse kasvatetusta sadosta asumisyksiköissään. Hoitajan mukaan puutarhakerhon vaikuttavuus kokoontumisten ulkopuolella esiintyi muun muassa kuntoutujien rauhallisuutena kerhon jälkeen. Kerolan havaintojen ja kokemusten mukaan puutarhaterapiaa voidaan käyttää kehitysvammaisten kuntoutujien arjen tukena.

Salovuori (2012, 96–100) kartoitti pro gradu-tutkielmassa Green Care -toiminnan ohjaajilta vaadittavia taitoja, jolloin ohjaajien vuorovaikutustaidot ja ammattitaito nousivat tutkimuksessa esiin. Tutkimuksen mukaan hyvään ohjaukseen kuuluivat yksilöllinen ohjaus, kyky organisoida ja muuttaa joustavasti tehtyjä suunnitelmia kunhan vain ohjaamiseen oli riittävästi resursseja saatavilla. Terveyttä tukeva ympäristö voimaannuttaa ja osallistuttaa asiakkaita, joten ohjauksella vahvistetaan itsetuntoa, onnistumisen ja uuden oppimisen kokemuksia. Puutarhatoiminnalla oli myös positiivisia vaikutuksia osallistujien fyysiselle toimintakyvylle ja terveydelle kuten poisti stressiä, paransi keskittymis- ja vastustuskykyä.

Kajander (2013) tutki omassa opinnäytetyössään Keravan vankilan vankien kokemuksia vankilan puutarhatyötoiminnasta. Tutkimuksen taustana on Green Care-toiminta, joka perustuu luonnon ja maaseutu ympäristön resurssien hyödyntämiselle erilaisten asiakasryhmien henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin sekä elämänlaadun edistämiseksi. Tulosten perusteella puutarhatyöskentely piristi ja rentoutti vankien arkea sekä helpotti raskaaksi koettujen asioiden työstämisessä. Vankilan luontoympäristö koettiin myös oman hyvinvoinnin kannalta merkittäväksi ja piristäväksi levähdyspaikaksi ilman vankilassaolon tunnetta. Green Care-toiminnot soveltuvat vankeinhoidolliseen ympäristöön hyvin. Kasvit, eläimet ja luonnonmukainen ympäristö tarjoaa rentoutumisen ja rauhoittumisen kokemuksia raskaaksi koettuun arkeen.

Luontoavusteisessa toiminnassa ekopsykologisten eli luontolähtöisten harjoitusten tarkoituksena on edistää ongelmanratkaisua, voimavarakeisyyttä ja rentoutumista. Erämaaterapialla tarkoitetaan kokemuksellista toimintaa erämaaluonnossa, jolloin tavoitteena on viedä asiakas eroon ongelmia tuottavasta ympäristöstä. Seikkailukasvatuksella eli elämyspedagogiikalla tarkoitetaan riskien tiedostamista ja hallintaa luontoympäristössä, yksin ja ryhmässä. Tällöin tavoitteena on vastuunotto ja itsetunteuksen kasvattaminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Tavoitteellinen luontoliikunta edistää ihmisen terveyttä tavoitteellisella liikunnalla, joka yleensä tapahtuu luontoympäristössä. (Soini & Vehmasto 2014, 12.)

Karisen (2012, 77) mukaan vihreää hoivaa hyödynnetään eri tavoin erilaisien erityisryhmien (esim. vanhusten, mielenterveyskuntoutujien ja kehitysvammaisten asumispalveluissa). Hänen näkemyksensä perustuivat eräaseen mielenterveyskuntoutujien ja kehitysvammaisten asumispalveluiden asiakastyöhön. Varsinkin luonto- ja eläinpainotteiset elämykset osana virike- ja työtoimintaa tuottivat asiakkaille tehokasta kuntoutusta ja irtiottoja laitosmaailmasta. Näillä elämyksillä tuotiin asiakkaille arkeen elementtejä, jotka tekivät elämisestä elämisen arvoista ja auttoivat asiakasta taistelemaan oman kuntosensa ja hyvinvointinsa puolesta. Yleensä heidän oli tärkeää päästä ulos vuodenajasta riippumatta, sillä ulkoilu paransi tasapainoa, terästi muistia ja virkisti mieltä. Ulkona liikkuminen oli varsinkin iäkkäiden asiakkaiden mieluisin harrastus, sillä kuntoutuksellisen näkökulman mukaan kävelykyky säilyy vain kävelemällä.

Eläinavusteinen terapia tarkoittaa yhdessä terapeutin ja eläimen kanssa toteutettua asiakaskohtaista ja suunnitelmallista kuntoutusta, jossa on myös motoriset tai psykoterapeuttiset tavoitteet. Eläinavusteinen toiminta on eläinten kanssa toteutettavaa vapaamuotoista, ennaltaehkäisevää ja toimintakykyä parantavaa toimintaterapiaa. Sosiaalipedagoginen eläintoiminta on ihmisen ja eläimen terapeuttista vuorovaikutustoimintaa, joka liittyy läheisesti sosiaalipedagogiseen teoriaan. Muut eläinavusteiset toiminnot tarkoittavat kaverikoiria, vammaisratsastusta ja muita eläinavusteista toimintaa. Yleensä eläinavusteisen toiminnan tavoitteena on asiakkaiden hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantaminen tai kasvatukselliset päämäärät. (Soini & Vehmasto 2014, 12.)

Maatilojen käyttö kuntoutumisympäristöinä on Euroopassa hyvin oleellinen osa Green Care -toimintaa, joita kutsutaan nimillä Green Care Farms, Farming for Health, Social Farming ja City Farms. Toimintatavoissa hyödynnetään tietoisesti maatalouden resursseja eli luontoa ja ympäristöä, kotieläimiä sekä maataloustyötä ihmisten hyvinvoinnin lisäämiseksi ja elämänlaadun parantamiseksi sekä uudistamaan erilaisia kasvatus- ja hoitomalleja. Green Care -toimintaa kutsutaan sosiaalisesti innovaatioksi, koska sen tarkoituksena on luoda yksilölle, ryhmälle, yhteisölle tai verkostolle uusia luovia muotoja ja toimintaperiaatteita. (Yli-Viikari, Lilja, Heikkilä,

Kirveennummi, Kivinen, Partanen, Rantamäki-Lahtinen ja Soini 2009, 7; Salovuori 2014, 68.)

Miettinen (2012, 85) tutki Green Caren-toiminnan hyvinvointivaikutuksia maatilaympäristössä. Tutkimus kuului osana tutkimukseen, jonka tavoitteena oli määrittää viitekehys Green Care-toiminnan hyvinvointivaikutuksille. Tutkimuksessa luonnon elvyttävyyttä jäsenneltiin rauhoittumisella, läsnäololla, myönteisillä mielialoilla ja luontoliikunnan fyysisillä vaikutuksilla. Eläinten hyvinvointivaikutukset liittyvät rauhoittumiseen ja läsnäoloon sekä sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden harjoitteluun. Tutkimuksessa tutkittiin kahden maatilaympäristön luonnon hyvinvointivaikutusten sisältöä ja merkitystä maatalojen toiminnan jäsentämiseksi ympäristösuhteen, toiminnallisuuden ja yhteisöllisyyden viitekehyksenä. Tutkimuksen mukaan maatilaympäristön monipuolisuus oli selkeästi esillä hyvinvointia mahdollistavana ja tuottavana tekijänä, sillä näin ympäristöstä erilaiset ihmiset löysivät kiinnostavia ja innostavia asioita. Innostus vie mukaan toimintaan ja vuorovaikutukseen, mikä puolestaan mahdollisti uusien asioiden ja taitojen oppimisen.

Miettisen (2012, 86) tutkimuksen mukaan maaseudun rauhoittavat vaikutukset liittyivät mm. tasapainoiluun yksityisen ja yhteisen tilan välillä, tunteiden purkamiseen tai vuodenaikojen ja elämisen rytmiin. Luontoympäristön vaikutukset liittyivät mm. sopivaan ympäristöön haastaville käyttäytymistilanteille, työelämän rytmittäjänä, luontaiseen elämisen rytmiin ja luonnon elämyksellisyyteen. Lähiyhteisön luomaan turvaan liittyviä asioita olivat mm. turvallinen arki, arjen rutiinit ja ennakoitavuus, yhteiset juhlat ja perinteet sekä työntekijöiden sitoutuneisuus ja osallisuus yhteisöissä.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA ETENEMINEN

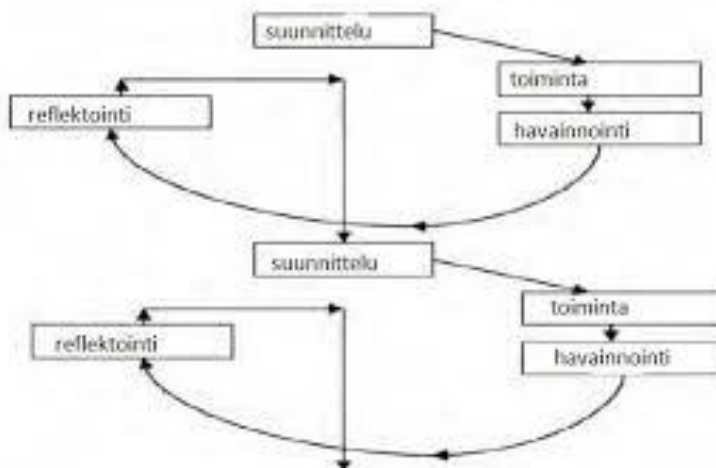
4.1 Toimintatutkimus lähestymistapana

Tämän kehittämishankkeen lähestymistapana oli toimintatutkimus eli kehittämistutkimus, joka Syrjäsen ym. (1994) mukaan tarkoittaa käytännön työelämässä toimivien ihmisten oman työn tutkimista ja kehittämistä. Yleensä tällainen toimintatutkimus nähdään ammatillisen oppimisen ja kehittymisen prosessina, sillä tällöin yritetään ratkaista käytännön ongelmia erilaisissa yhteisöissä kuten maataloilla tai kouluissa. (Kananen 2009, 9.)

Toimintatutkimuksessa on olennaista ottaa käytännöissä toimivat ihmiset mukaan aktiivisiksi osallisiksi kehittämistyöhön, joten sillä pyritään todellisuuden muuttamiseen eli käytännön toiminnan ja teoreettisen tutkimuksen vuorovaikutukseen (Ojasalo ym. 2009, 58). Yleensä kehittäjä-työntekijä työskentelee, kerää tietoa ja analysoi refleksiivisesti yhdessä toisten työntekijöiden kanssa. Lisäksi hänen tehtävänä on toimia fasilitatorina, jonka tehtävänä on kannustaa työyhteisön työntekijöitä ja asiakkaita kehittämishankkeessa. (Toikko & Rantanen 2009, 91.)

Toimintatutkimuksessa kehittämisen kohteena on jokin sosiaalinen käytäntö, jolloin toiminta etenee suunnittelun, havainnoin ja arvioinnin kehänä. Tutkimus- ja kehittämisprosessi etenee syklisesti eli eri vaiheet toistuvat uudelleen, jossa jokaista vaihetta toteutetaan ja suhteutetaan toisiinsa järjestelmällisesti ja kriittisesti. Yleensä prosessia kuvataan spiraalina, jolloin ensiksi valitaan päämäärät ja asetetaan työn tavoitteet (ks. Kuvio 3). Prosessin tehtävät muodostavat kehän eli jokaista perusteluvaihetta seuraavat organisointi, toteutus ja arviointi. Prosessin toiminta jatkuu kehän muodostamisen jälkeen uusilla kehillä, jolloin edellisen vaiheen tuotoksia arvioidaan uudelleen. Spiraalimalli sisältää useita peräkkäin tuotettuja kehiä, joten refleksiivisyys, arviointi ja vuorovaikutus ovat tärkeitä tässä mallissa. Kehittäminen on jatkuva ja pitkäjänteinen prosessi. (Toikko & Rantanen 2009, 66; Ojasalo ym. 2009, 60; Salonen 2013, 15.) Tämä kehittämishanke toteutui edellä kuvatulla tavalla eli spiraalimallilla, jolloin tämän kehittämishankkeen aikana prosessi muodosti yhden syklin.

Kuvio 3. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (Toikko & Rantanen 2009,67).

Tässä kehittämishankkeessa oli tarkoituksena toteuttaa kehittämistyötä edellä mainittujen teoreettisten periaatteiden mukaisesti, jolloin kehittämishankkeen kokeilevan toiminnan tuotokset olisivat mahdollisimman asiakaskeskeisiä ja luotettavia. Näin toimintatutkimus lähestymistapana oli luonteva valinta kehittämishankkeelle sen osallistavan luonteen ja käytännönläheisyyden vuoksi.

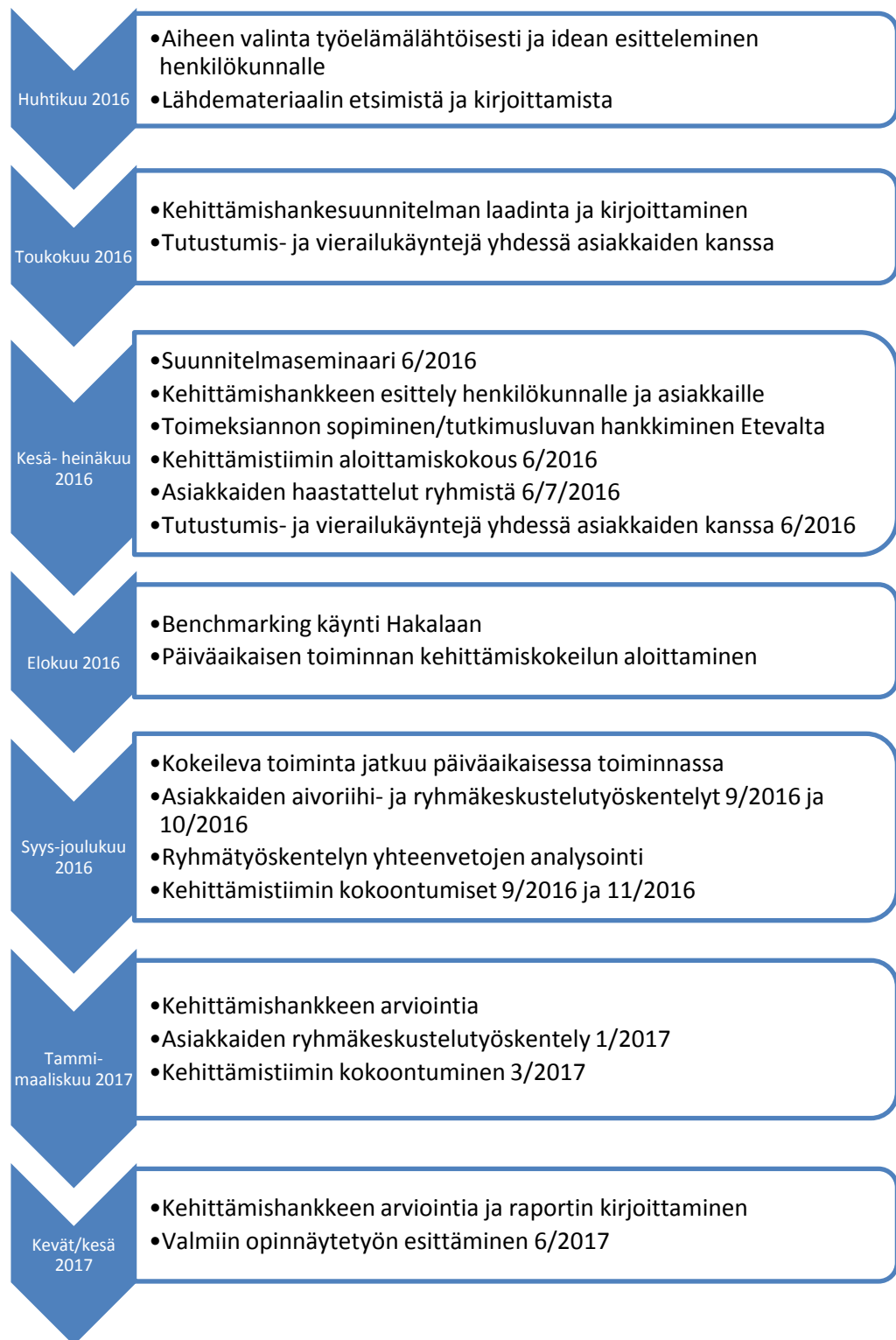
Toimintatutkimus on yleensä laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta, mutta siinä tutkimuskäytäntöjä käytetään väljemmin kuin tutkimuksellisessa työssä. Tiedon keräämiskeinot ovat kuitenkin samoja. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57.) Yleensä aineiston keruumenetelmät vaihtelevat tutkimusaloitain, mutta yleisimmät laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat erilaiset dokumentit, havainnointi, haastattelut ja sähköpostihaastattelut. Dokumenteilla tarkoitetaan mm. kirjeitä, muistioita, päiväkirjoja, pöytäkirjoja, valokuvia, blogeja tai mitä tahansa kirjallista tuotosta, joka liittyy tutkittavaan ilmiöön tai joilla on merkitystä tutkimuksen kannalta. Havainnoinnissa tutkija havainnoi mm. ilmiöitä eli sitä mitä ihmiset tekevät, toimivat tai millaisessa vuorovaikutussuhteessa. Tällöin dokumentaationa on havainnointipöytäkirja. (Kananen 2015, 81.)

Tässä kehittämishankkeessa käytettiin aivoriihiyöskentelyä, ryhmäkeskusteluja ja osallistuvaa havainnointia sekä hankepäiväkirjaa aineiston keruumenetelmänä. Myös erilaisista tutustumis- ja vierailukäynneistä saatuja

tietoja ja uusia ideoita käytettiin kehittämishankkeessa hyödyksi. Kehittämishankkeen kokeilevalla toiminnalla saatiin Hakamaan tilalle toimintamalli päiväaikaiseen toimintaan, joka selkeytti toiminnan rakenteita ja antoi hyvän pohjan jatkaa tästä eteenpäin. Kehittämishankkeen aikana ilmeni myös joitakin asioita, joihin olisi hyvä kiinnittää huomioita tulevaisuudessa.

Kehittämistoiminta on ennen kaikkea sosiaalinen prosessi, joka edellyttää ihmisten vapaaehtoista, aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Osallistaminen tarjoaa mahdollisuuksia, mutta osallistuminen on puolestaan mahdollisuuksien hyödyntämistä. Varsinkin asiakkaiden ja työntekijöiden osallistumisesta on hyötyä kehittämistoiminnassa, sillä näin otetaan huomioon paremmin mahdollisimman usean tahojen tarpeet ja intressit. Tällöin oikeutettuja osallistujia ovat ne, joita asia tai toiminta koskee. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.) Asiakkaat osallistuivat innolla aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyihin mukaan, jolloin he kertoivat omat näkemyksensä päiväaikaisesta toiminnasta. Työskentely jatkui aina edellisellä kerralla esiintulleista asioista, joita käsiteltiin ja kehiteltiin eteenpäin.

Tässä kehittämishankkeessa otettiin huomioon asiakkaiden ja työntekijöiden mielipiteet ja näkemykset kehittävään toimintaan mukaan. Asiakkaille tiedotettiin erillisessä yhteisöpalaverissa ja erillisellä kirjallisella tiedotteella (ks. liite 1) kehittämishankkeen toiminnan kokeilusta tai muista käytännön toimintaan liittyvistä asioista. Tällöin heille kerrottiin suullisesti myös siitä, että kehittämishankkeen toiminnan kokeiluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Kehittämishankkeeseen osallistumisen vapaaehtoisuutta korostettiin myös koko kokeilun aikana, joten asiakkaat olivat tietoisia toiminnan vapaaehtoisuudesta. Esimerkiksi jos joku asiakkaista ei halunnut osallistua ryhmätyöskentelyihin mukaan, niin heidän ei tarvinnut osallistua. Aina ennen ryhmätyöskentelyjen alkua asiakkaille kerrottiin myös toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Työntekijät sitä vastoin "joutuivat" ohjaamaan ryhmiä työvuorossa ollessaan osana sen päivän työtoimintaa. Kukaan työntekijöistä ei kieltäytynyt ohjaamasta omaa ryhmäänsä ryhmäkeskustelutyöskentelyissä.

Kuvio 4. Yhteenveto kehittämishankkeen etenemisestä

Tämä kehittämishanke toteutettiin kevästä 2016 keväälle 2017. Tämä kokeilu selkeytti päiväaikaisen toiminnan rakenteita, mutta kehittämistä ja arviointia tehdään vielä kuitenkin koko ajan. Yleensä arvioinnin tuloksia

asetetaan aina uudestaan ja uudestaan arvioitavaksi, jolloin niitä täsmennetään ja jatketaan prosessia eteenpäin (Toikko & Rantanen 2009, 66). Tälle kehittämishankkeelle haettiin kirjallinen lupa Eteva kuntayhtymän Korkeakoulu- ja tutkimustoimikunnalta heti suunnitelmaseminaarin jälkeen, mutta lopullinen lupa myönnettiin joulukuussa 2016. Kehittämishankkeen dokumentoija esitteli myös kehittämishankesuunnitelman Hakamaan tilan henkilökunnan perjantaipalaverissa, jossa esiteltiin kehittämishanketta ja -menetelmiä. Suunnitelma oli myös kaikkien nähtävillä liitteenä perjantaipalaverin kokousmuistiota, josta jokainen työntekijä sai lukea sen.

Tämän kehittämishankkeen etenemistä seurattiin yhden kehittämisvaiheen eli syklin avulla, jolloin kehittämishankkeessa vuorotteli toiminta ja arviointi koko kokeilun ja prosessin ajan. Aluksi oli kehittämishankkeen ideointia ja suunnittelua, joka alkoi toukokuussa 2016. Asiakkaiden aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyillä arvioitiin kehittämishankkeen kokeilun etenemistä ja kehittymistä sekä kehittämishankkeen jatkuvuutta. Ideoinnin ja suunnittelun tavoitteena oli ideoida käytännön toimia ja tehdä henkilökohtaiset keskustelut jokaiselta asiakkaalta ryhmätoiveiden saamiseksi.

Kokeilevan toiminnan tavoitteena oli saada kokemusta erilaisesta tavasta toimia päiväaikaisessa toiminnassa, jolloin he paremmin pystyisivät vertaamaan nykyistä toimintatapaa aikaisempaan malliin. Hakalan tilalle tehtiin Benchmarking-vierailu muutaman vapaaehtoisen asiakkaan ja ohjaajan kanssa ennen varsinaista kokeilun aloittamista. Hakalan tilan toimintamallissa on olemassa samoja piirteitä kuin kokeiltavassa toiminnassa. Havainnoinnin ja reflektion tavoitteena oli saada asiakkailta mielipiteitä ja kehittämis ehdotuksia kehittämishankkeen etenemisestä. Kehittämistiimi arvioi sen jälkeen asiakkaiden aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyistä saatuja tuloksia, jonka jälkeen tehtiin tarvittavia toimenpiteitä. Työskentelyistä saatujen yhteenvetojen analysointi tehtiin sisällön analyysin tyyppisesti ja pelkistetysti, josta saatujen teemojen mukaan kehittämishanke eteni. Yhteenveto tämän kehittämishankkeen etenemisestä on esitelty kuviossa 4.

4.2 Kehittämishankkeen kehittämismenetelmistä

Osallistuva havainnointi. Tässä kehittämishankkeessa käytettiin koko prosessin ajan osallistuvaa havainnointia. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa siitä, miten ihmiset toimivat niin kuin he sanovat toimivansa luonnollisessa toimintaympäristössä. Uusitalon (1995) mukaan tieteellinen havainnointi on tarkkailua, eikä vain näkemistä. (Hirsjärvi 2010, 212.) Havainnoinnin etuna on tilanteen ja ilmiön autenttisuus, joten ilmiö tapahtuu luonnollisessa ja aidossa tilanteessa tai ympäristössä. Näin havainnoinnilla saadaan monipuolista ja muuttumatonta tietoa tilanteesta tai ilmiöstä, mutta menetelmän käyttökelpoisuuteen vaikuttaa kuitenkin tutkittava ilmiö. (Kananen 2015, 134–136.)

Perinteinen havainnointi tapahtuu havainnoijan ja havainnoitavan läsnä ollessa face-to-face, joten suorassa havainnoinnissa havainnoija seuraa ilmiöön liittyviä tapahtumia paikan päällä (Kananen 2015, 137). Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisesti tutkimuksen mukana, joten tutkija osallistuu tutkittavien ehdoilla heidän toimintaansa vaikuttamalla toimintaan mahdollisimman vähän. Havainnointi kohdistuu ennalta määrättyyn kohteeseen, jolloin tulokset kirjataan välittömästi muistiin kuten täyttämällä havainnointilomakkeita tai havainnointipäiväkirjaa. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 104–105; Hirsjärvi 2010, 216.)

Havainnoinnin yleisimmin käytetty työkalu on päiväkirja, johon hankkeen tekijä kirjaa kehittämishankkeen tapahtumat mahdollisimman tarkasti. Havainnointipäiväkirjan rakenne riippuu kohderyhmästä ja tutkittavasta ilmiöstä. Yleensä havainnoinnilla on tietty aikajakso, jolloin havainnointia tehdään. Tällöin päiväkirjaa merkitään mm. paikka, tila, toimijat, tilanne, jne. (Kananen 2015, 140–141.) Tässä kehittämishankkeessa hankkeen tekijä toimi havainnoinnin tekijänä, josta hän piti itselleen hankepäiväkirjaa. Havainnointia tehtiin koko prosessin ajan seuraavista asioista: miten kehittämishanke eteni, oliko valitut työskentelymenetelmät käyttökelpoisia, asiakaille tiedottamisen selkeys tai heidän mielipiteidensä huomioiminen toiminnassa/käytännössä, käytännön toiminnan järjestelyjen toimivuus, jne. Tätä hankepäiväkirjaa ei ollut tarkoitus tuoda julki yleisesti vaan se oli

hankkeen dokumentoijan apuna kehittämishankkeen prosessin etenemisen arvioinnissa ja dokumentoinnissa.

Benchmarking. Benchmarking eli vertailukehittäminen on menetelmä, joka tarkoittaa vuorovaikutteista toisiltaan oppimista. Menetelmässä opitaan hyviltä esikuvilta tai organisaatioilta, joten tavoitteena on ottaa oppia hyväksi havaituista tavoista tai toiminnasta. (Ojasalo ym. 2009, 163–164.) Benchmarking luo osallistumista, jolloin se saa aikaan oivaltavaa ja oma-kohtaista oppimista organisaatiossa. Se mahdollistaa systemaattisen vertailun ja oppimisen toimialasta ja maantieteellisestä sijainnista huolimatta, joten se soveltuu hyvin tiimeille ja verkosto-organisaatioille. (Strömmer 2004, 174.)

Benchmarkingissa toteutuu oppimisen oivallus ja elämyksellisyys, sillä hyvien käytäntöjen näkeminen käytännössä tuottaa oppimisen kannalta tärkeitä elämyksellisiä oivalluksia. Näin se tarjoaa mahdollisuuden sekä pie-niin kehitysaskeliin että suuriin kehityshyppäyksiin. Varsinkin paremman käytännön ymmärtäminen antaa työkaluja oman toiminnan kehittämiseen antaen toiminnalle selkeän esikuvan tai uuden ulottuvuuden. (Strömmer 2004, 174.)

Benchmarking vaatii aina perusteellista pohjatyötä ja järjestelmällisempää suunnittelua, joten aluksi määritellään kehittämistä kaipaava kohde tai toiminta. Seuraavaksi etsitään kehittämiskohteelle vertailukumppanit eli organisaatiot, joilla kyseinen asia onnistuu paremmin. Tämän jälkeen kerätään järjestelmällisesti tietoa siitä, kuinka organisaatiot tässä onnistuvat. Apuna käytetään erilaista tiedonhankintaa ja tutustumiskäyntejä, joiden avuksi suunnitellaan lista vierailun aikana havainnoitavista ja kysyttävistä asioista. Vierailukäynnin jälkeen tuloksia tulkitaan luovan kriittisesti, jolloin niitä sovelletaan oman organisaation yhteyteen. Tärkeää on huomata myös se, mistä toiminnasta opitaan jotain uutta. Mikä on suoraan sovellettavissa omaan toimintaan ja mikä tarvitsee omaan toimintaan sopivan ratkaisun löytämistä. (Ojasalo ym. 2009, 163–164; Suomen kuntaliitto 2011, 34.)

Benchmarkingissa on tärkeää huomioida se, ettei kehitetä liian isoa toimintoa. Tämän vuoksi kehitettävä asiakokonaisuus tai toiminto rajataan selkeästi omalle toiminnalle juuri sopivaksi. Benchmarking on myös tehokas keino henkilöstön osaamisen kehittämisessä, sillä prosessin eri vaiheisiin osallistuvien kokonaiskäsitys toiminnasta lisääntyy ja konkretisoituu. (Suomen kuntaliitto 2011, 35.) Tässä kehittämishankkeessa Benchmarking-käynti tehtiin Hakalan tilalle, joka on myös Eteva kuntayhtymän omistama maatila Orimattilassa.

Aivoriihityöskentely. Aivoriihityöskentely on menetelmä, jossa osallistujat harjaantuvat ideoiden tuottamiseen, ongelmanratkaisu- ja päätöksenteon taidoissa. Aivoriheen liitetään usein osallistujien itsenäistä työskentelyä, joten menetelmää käytetään usein halutessa laajentaa ryhmän käsityksiä jostain asiasta tai kehittää osallistujien luottamusta omiin luoviin kykyihinsä. Aivorihtä on hyvä käyttää myös silloin, kun halutaan lisätä valmiutta erilaisten ongelmien havaitsemiseen tai lisätä kuuntelutaitoa ja toisten ideoiden arvostusta. (Mykrä & Hätönen 2008, 48.)

Aivoriihen toteutuksen vaiheet tapahtuvat eri tavoin, mutta menetelmän ydin on kuitenkin varsinaisen ideoinnin vaihe. Aivoriihen toteutuksen vaiheet ovat ongelman määrittelyvaihe, varsinaisen ideoinnin vaihe ja ratkaisuvaihe. Yleensä on aluksi tärkeää selvittää osallistujille aivoriihen periaatteet, säännöt ja työskentelyn eteneminen. Tärkeää on asettaa työskentelyyn myös tietyt tavoitteet, joten käsiteltävä ongelma tai asia määritellään ja rajataan näkyvästi kaikille osallistujille. (Mykrä & Hätönen 2008, 49, 51–52; Ojasalo ym. 2009, 146.)

Ideointivaiheen voi toteuttaa eri tavoin suullisesti tai kirjallisesti, yksin tai yhdessä. Yleensä ideointivaihe aloitetaan vapaalla ideoinnilla, jolloin ideoiden perusteleminen ja arvioiminen on kielletty. Vetäjä kirjaa ideat esimerkiksi fläppitaululle, jolloin niitä koko ajan yhdistellään tai kehitetään. Ideointiin käytetään yleensä aikaa parikymmentä minuutti, sillä sen jälkeen osallistujien keskittyminen ideointiin vähenee. (Mykrä & Hätönen 2008, 49, 51–52; Ojasalo ym. 2009, 146.) Eräs tapa aivoriihityöskentelyyn on pöydän ääressä tapahtuvaa ideointia esimerkiksi mind mapin tai kuvien avulla

(Ojasalo ym. 2009, 146). Tässä kehittämishankkeessa käytettiin paperia muistioiden kirjaamiseksi ja kuvia tai viittomia apuna ideoinnissa ja asiakkaiden mielipiteiden saamiseksi esille.

Lopuksi ryhmien tuottamia ideoita yhdistellään ja ryhmitellään, jolloin pohditaan ideoiden käyttökelpoisuutta ja sovellettavuutta. Ryhmän kanssa sovitaan siitä, miten aivoriihen tuottamia ideoita käytetään jatkossa. (Mykrä & Hätönen 2008, 49, 51–52.) Ratkaisuvaiheen työskentelyssä syntyneitä ideoita arvioidaan kriittisesti vetäjän ohjeiden mukaisesti, jolloin jokainen ryhmän jäsen pääsee sanomaan mielipiteensä vuorotellen. Ryhmän koolla on merkitystä aivoriihtöskentelyssä, sillä tottumattomat ideoijat eivät aluksi löydä pienessä ryhmässä lennokkaita ideoita. Suuressa ryhmässä on kuitenkin helpompi jättäytyä ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, jolloin sitoutuminen toimintaan vähenee. Yleensä aivoriihtöskentelyssä 6–12 hengen ryhmä ideoi vetäjän johdolla uusia tapoja tai ratkaisuja ongelmaan (Ojasalo ym. 2009, 146–147).

Ryhmän vetäjäkin vaikuttaa oleellisesti aivoriihtöskentelyn tuloksellisuuteen, sillä ryhmä tarvitsee johtajan pitämään huolta sääntöjen noudattamisesta, prosessin kiihdyttämisestä ja ideoinnin rytmittämisestä sekä tauotuksesta. Ryhmän vetäjän on myös oltava herkkä vaistoamaan ideoinnin ongelmat ja ohjata ryhmän työskentelyä eteenpäin. Vetäjä huolehtii varsinkin siitä, ettei ideointivaiheessa arvioida ideoita. Tämän vuoksi olisi hyvä, että ideoiden arviointi järjestettäisiin erikseen tai toisena päivänä. Näin ideoita voidaan karsia ja valita parhaat toteuttamiskelpoiset ideat. (Ojasalo ym. 2009, 146–147.)

Ryhmäkeskustelu. Ryhmäkeskustelu on yksi laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä, joka soveltuu erilaisiin ongelmanasetteluihin.

Ryhmäkeskustelulla tarkoitetaan järjestettyä keskustelutilaisuutta, johon on kutsuttu vapaaehtoisia ihmisiä keskustelemaan vapaamuotoisesti tietyistä tai tarkoituksenmukaisesti valikoituneesta aiheesta. Yleensä keskustelua ohjaa ryhmänjohtaja, joka tietoisesti pyrkii saamaan aikaan osallistujien välistä vuorovaikutusta käyttäen erilaisia vuorovaikutuksen hallintatekniikoita kuten ilmeitä, eleitä tai puheen äänen eri painotuksia. Ryhmänve-

täjä tekee esimerkiksi lisäkysymyksiä saadakseen keskustelua kehittymään eteenpäin. (Valtonen 2011, 88–89.)

Kokeilutoiminta. Kokeilutoimintaa on sekä organisaation että yksikön tasolla tapahtuvat laajat kokeillut tai muutamien työntekijöiden tai yksittäisen henkilön työssään soveltamat uudet ratkaisut. Kokeilutoiminta on avoimempi ja tutkivampi, jolloin mitään ei lyödä ennalta lukkoon vaan jonkin asian toimivuus tutkitaan käytännössä. Usein kokeilut liittyvät johonkin uuteen järjestelmään tai toimintatapaan, mutta niitä sovelletaan laajasti erilaisiin asioihin. Kokeilutoiminta on kätevä väline madaltaa kynnystä muutokseen, joten sen avulla saadaan uutta tietoa valintojen pohjaksi. Varsinkin kokeilussa mukana oleva oppii ilman ennalta päätetyn lopputuloksen painetta, jolloin saatuja havaintoja analysoidaan mahdollisimman monipuolisesti. (Viitala 2007, 197.)

Sisällönanalyysi. Sisällönanalyysia käytetään yleensä laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmänä, mutta sitä voidaan käyttää myös erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Menetelmä sopii hyvin strukturoimattomankin aineiston analyysiin, jolloin pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Sisällönanalyysin tarkoituksena on kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti ja selkeässä muodossa kadottamatta sen sisältämää tietoa. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 103, 106, 108.)

Sisällönanalyysissä aineisto käydään läpi ja erotellaan siitä itseään kiinnostavia aiheita. Tutkimuksesta jää kaikki muu pois, jonka jälkeen merkitty aineisto kerätään yhteen ja pelkistetään. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 91–92.) Tämän jälkeen aineisto teemoitellaan, jonka avulla aineistoa luokitellaan ja kvantifioidaan yleisellä tasolla (Eskola & Suoranta 1998, 161–204).

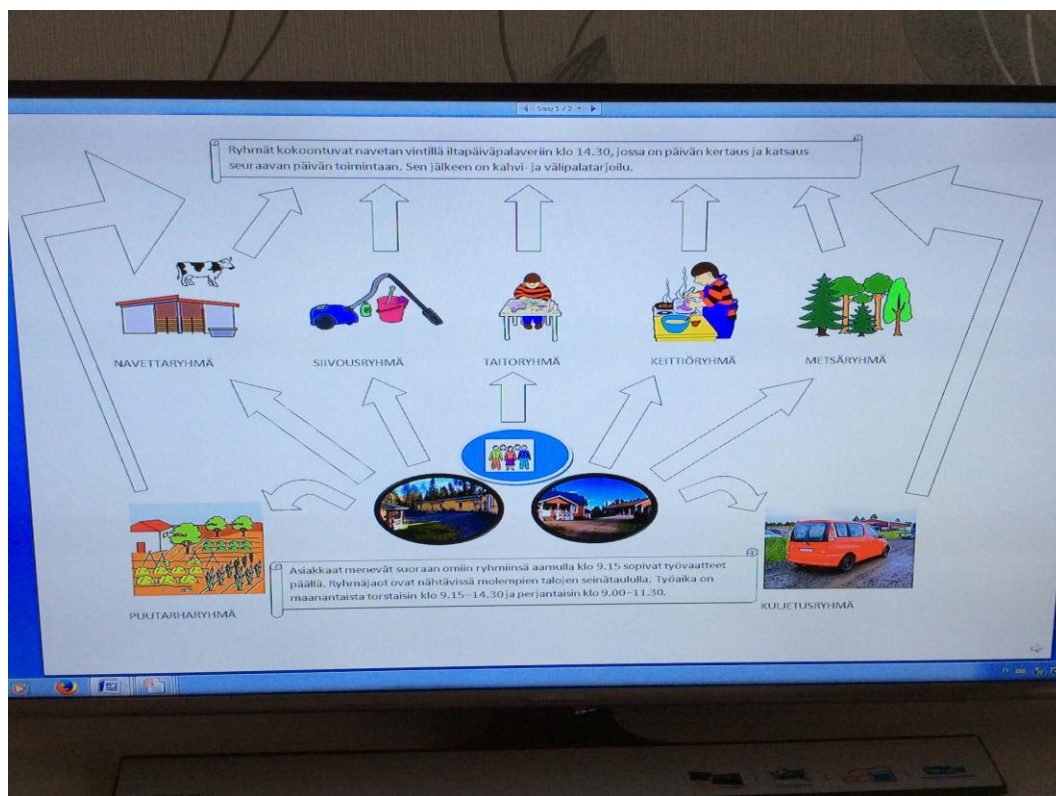
Teemoittelussa painotetaan sitä, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tällöin kyse on aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaisesti, joten näin se mahdollistaa vertailun tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. Ennen varsinaista teemojen etsimistä aineisto ryhmitellään, jonka jälkeen alkaa varsinainen teemojen eli aiheiden etsintä. Ideana

on etsiä aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä, joten teemoittelu on helppo tapa esimerkiksi teemahaastatteluaineiston analysoimisessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

4.3 Ensimmäisen syklin ideointia ja suunnittelua

Kehittämishankkeen toteuttamisen suunnittelua ja arviointia varten perustettiin erillinen kuusihenkinen kehittämistiimi, johon kuului työtoiminnan kolme ohjaajaa, työyhteisön vastaava ohjaaja ja hankkeen kirjoittaja sekä yksi vapaaehtoinen asiakasedustaja. Ensimmäisessä kehittämistiiminkouksessa (13.6.2016) päätettiin kokeilla käytännössä kuukauden ajan eri tavalla päiväaikaisen toiminnan toteutumista.

Seuraavaa toimintatapaa päätettiin kokeilla elokuusta lähtien: **Asiakkaat työskentelivät aluksi kuukauden ajan samassa ryhmässä, jonne he menivät suoraan ilman aamuista palaveria.** Aikaisemmin asiakkaat menivät päiväaikaiseen ryhmäänsä vasta aamupalaverin jälkeen. Tällöin myös asiakkaiden ryhmät vaihtelivat päivittäin, joten he eivät työskennelleet samassa ryhmässä koko ajan. Päivisin työaika on maanantaista torstaihin klo 9.15–14.30 ja perjantaisin klo 9.00–11.30. Työtoiminnan ohjaajat suunnittelivat edelleen seuraavan päivän työtehtävät asiakkaille, joten heille kerrottiin tehtävät ja ryhmäjaosta edellisen päivän iltapäiväkokouksessa. Ryhmäjako oli myös nähtävissä kuvina kunkin talon seinätaululla. **Ryhmät olivat edelleen kuljetus, keittiö, metsäympäristö, taito, puutarha, kuljetus/kierrätys ja navetta,** jotka tekivät tilan töitä ryhmissään nimensä kuvailevan toiminnan mukaisesti. Yhteenveto tästä kokeiltavasta mallista on nähtävissä kuviossa 5.

Kuvio 5. Malli kokeiltavasta toiminnasta

Kehittämistiimin järjestäytymiskokous päätti nimittää kehittämishankkeen tekijän kokouksen kokoonkutsujaksi, joka kutsui tarvittaessa kehittämistiimin palaveriin. Kokouksessa sovittiin myös niistä käytännön järjestelyistä, joita kehittämistiimin oli tarkoitus tehdä myöhemmin esimerkiksi asiakkaiden aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyjen ajankohdat, yhteisökokouksen pitäminen kehittämiskokeilusta, etenemisestä, jne. Kehittämistoiminnan etenemisestä arvioitiin muiden työyhteisön työntekijöiden kanssa perjantaipalaverissa muutaman kerran kehittämishankkeen aikana. Kehittämistiimin tehtävänä oli myös miettiä hankkeeseen liittyviä erilaisia käytännön järjestelyjä ja toimintoja kuten järjestellä tutustumis- ja vierailukäyn-
tejä erilaisiin paikkoihin. Niiden ideana oli saada erilaisia kokemuksia eri ympäristöistä ja toiminnoista.

Kehittämishankkeeseen osallistui koko Hakamaan tilan työyhteisön 25 asiakasta ja 17 työntekijää. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että päivittäin kehittämishankkeeseen osallistui työntekijöistä aina seitsemän työvuorossa ollessaan. Työtoiminnan ohjaajia oli kolme ja neljä asumisen puolen

ohjaajaa, jotka osallistuvat myös päiväaikaiseen toimintaan mukaan yhtenä työtoiminnan ohjaajina. Kehittämishankkeen tekijä toimi dokumentoinnin lisäksi hankkeen koordinaattorina ja fasilaattorina eli motivaattorina kehittäjä-työntekijänä.

Kesä- ja heinäkuussa 2016 hankkeen tekijä ja erikoisohjaaja tiedustelivat asiakkailta henkilökohtaisesti työtoiminnan ryhmistä eli siitä missä ryhmässä he ensisijaisesti halusivat työskennellä kokeilun aikana. Jokaiselta asiakkaalta koottiin toiveet ykkös- ja kakkosryhmästä sekä toiveita siitä mitä töitä he haluaisivat toimintaan sisältyvän, joten tässä huomioitiin myös asiakkaiden omat yksilökeskeiset elämänsuunnitelmat. Melkein kaikki asiakkaat osasivat nimetä oman ykkösryhmänsä ja mitä töitä he halusivat enemmän tehdä työtoimintana. Kyselyjen jälkeen hankkeen tekijä teki erillisen yhteenvedon kyselyn tuloksista, jonka jälkeen työtoiminnan erikoisohjaaja teki niiden pohjalta ryhmäjaot.

Kehittämishankkeessa käytettiin hyödyksi myös tutustumis- ja vierailukäyntejä eri paikkoihin, joista saatiin käytännön kokemusta arjen toiminnasta ja erilaisista toimintamalleista. Näiden tutustumis- ja vierailukäyntien tarkoituksena on saada virikkeitä ja ideoita toiminnan suunnittelemisen perustaksi sekä käytännön toiminnan toteuttamiseksi (Viitala 2005, 281). Tutustumis- ja vierailukäynnit toteutettiin touko- ja kesäkuussa 2016 yhdessä asiakkaiden ja ohjaajien kanssa. Tutustumis- ja vierailukäyntejä toteutettiin Vihtiin kädentaidon tapahtumaan, Ylitalon alpakkatilalle, Kellokosken sairaalan aistipuutarhaan ja Ilolan maatilalle Valkeakoskelle.

Vierailut ja opintokäynnit perustuvat esimerkistä oppimiseen, mutta ne ovat toteutukseltaan Benchmarkingia kevyempiä. Ne tukevat oppimista silloin, kun omin silmin nähdään jokin toimintamalli tai ratkaisu tavoittelemasta toiminnasta. Varsinkin jos tulevaa ratkaisua kohtaan on paljon ennakkoluuloja tai epäilyksiä, voi jonkun onnistuneen ratkaisun näkeminen toisella auttaa omaan muutosprosessiin. Vierailuilla voi saada myös virikkeitä omaan ideointiin ja suunnitteluun, joten on tärkeää vierailujen jälkeen miettiä saatujen havaintojen ja ideoiden soveltuvuutta omaan toimintaan tai organisaatioon. (Viitala 2007, 199–200.)

Kaksi ryhmää teki tutustumiskäynnistään kirjallisen yhteenvedon ja kaksi ryhmää kertoivat suullisesti kehittämishankkeen tekijälle kokemuksistaan vierailukäynneistään. Ryhmät toivat uusia ideoita esille kuten idean uudesta pupujen urbaanikerrostalosta tai ideoita erilaisten ryhmien perustamiseksi (esim. tarinan kertojan tarinatuokiosta tai metsäjooga-ryhmästä). Tarkemmin ryhmien vierailukokemuksista ja tekemisistä on kerrottu myöhemmin kehittämishankkeen lopuksi pohdinnassa.

Benchmarking-vierailu Hakalan tilalle tehtiin elokuussa 2016 ennen kehittämishankkeen alkamista muutaman vapaaehtoisen asiakkaan ja ohjaajan kanssa. Eteva kuntayhtymän Hakalan tilalla on asuntoja 15 asukkaalle, joten siellä voi asua ryhmäkodissa ja rivitalossa. Toiminta on tarkoitettu kehitysvammaisille ja muille erityistä tukea tarvitseville henkilöille, joten Hakalan tila on asukkailleen sekä koti että työpaikka. Tilalla työskentelee myös ulkopuolisia henkilöitä. Maatilalla työskennellään keittiössä, puutarhassa ja ulkotöissä sekä navetassa hoitamassa lampaita, alpakoita, kanoja ja minipossua. Asiakkaat hoitavat erilaisia maatalan tehtäviä, joten toimintaa suunnitellaan asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa yhdessä. (Eteva kuntayhtymä 2017.)

Hakalassa on kuusi ryhmää, jotka ovat eläin-, ulkotyö- ja puutarharyhmä sekä siivous/pesula-, puuha- ja keittiöryhmä. Kerran viikossa on myös kuljetusryhmä, joka huolehtii eläinten ruokien ostamisen ja pahvin kierrätyksen. Aamuisin jokainen ryhmä kokoontuu omaan sovittuun paikkaan klo 9.00, josta asiakkaat lähtevät omiin työtehtäviinsä (työaika klo 9–15). Kerran viikossa aina perjantaisin on viikkokatsaus, jossa kerrataan viikon tapahtumia ja suunnitellaan ensi viikon työtehtäviä. Arkena aamupäivisin asiakkaalla on aina sama ryhmä, mutta iltapäivisin asiakkailla on erilaisia toimintoja eläinkerhoa, rentoutusryhmää, siivousta, liikuntaa, keittiötöitä, blogi-kerhoa, tukkukuorman tyhjentämistä. Yhteiset vastuutehtävät on jaettu jokaiselle kolmelle talolle, jolloin jokainen asiakas tiesi mihin toimintaan he olivat menossa aamuisin.

Hakalan tilalla on ollut käytössä noin vuoden verran päiväaikaisessa toiminnassa sellainen toimintatapa, jossa asiakkaat ovat menneet aina aa-

muisin suoraan omiin ryhmiinsä toimintaan. Hakalan tilan toimintamallin idea oli alunperin lähtöisin Tapolan kyläyhteisöstä. Tapolan mallin tarkoituksena oli keskittyä vain yhteen asiaan tai toimintaan kerrallaan pidemmän aikaa, joten tästä oli sitten kehitelty vastaavanlainen malli Hakalan tilalle.

Erityistä huomiota kiinnitettiin Benchmarking-vierailun aikana seuraaviin asioihin: miten toimintamallin idea oli kehittynyt käytännössä, toiminnan periaate, työnjako, raportointi, palaverit, palautekeskustelut, asiakkaiden sopeutuminen, asiakkaiden kokemuksia ja heidän toiveidensa huomioiminen, yhteisöllisyyden huomioiminen, jne. Asiakkailta saatiin hyviä käytännön tietoja ryhmien toiminnasta, joka puolestaan vahvisti toimintaa Hakamaan tilan kokeilun käytännön järjestelyjä (esim. jokaiselle ryhmälle mietittiin oma tietty kokoontumispaikkansa). Vertailukäynnin avulla saatiin uusia ideoita päiväaikaiseen toimintaan mm. rentoutustuokiosta, tarinahetkestä, yhteisestä bändistä, blogi- ja pajakerhosta.

Hakamaan tilan kehittämiskokeilun aloittaminen alkoi tiedotustilaisuudella, sillä työtoiminnan kuukauden kokeilusta tiedotettiin asiakkaita 1.8.2016 ja ryhmäjaosta 5.8.2016. Kokeiltavassa toimintamallissa aamukokous vaihtui yhteiseen iltapäiväkokoukseen, jossa käytiin läpi seuraavan päivän työnjakoa ja toiminnan sisältöä. Kokoontumispaikaksi sovittiin ainakin kevät-syysaikaan navetan vintti, jolloin tarjottiin myös päiväkahvit. Aamuisin asiakkaat menivät suoraan omaan ryhmäänsä, jolloin he kokoontuivat yhteisesti sovittuihin paikkoihin sopivat työvaatteet päällä. Asiakkaiden työaika oli päivisin klo 9.15–14.30. Ryhmien kokoontumispaikoiksi sovittiin seuraavat: keittiöryhmä keittiölle, navettaryhmä navetalle, metsä- ja kiinteistöryhmä pannuhuoneelle, puutarharyhmä kasvihuoneelle, taitoryhmä askarteluhuoneelle, kuljetusryhmä hallin edustalle ja siivousryhmä takkahuoneelle.

Kehittämishankkeen tekijä työskentelee Hakamaan tilalla ohjaajana, joten tällä kehittämishankkeella haluttiin kehittää sekä kehittämishankkeen tekijän omaa työtä ja olla samalla myös tukena työyhteisön kehittämisessä.

Tässä kehittämishankkeessa kehittämishankkeen tekijä toimi samalla kehittäjä-työntekijänä ja "tutkijana" eli dokumentoijana koko prosessin ajan.

4.4 Ensimmäisen syklin toimintaosiot: asiakkaiden aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyt

Ideoinnin ja suunnittelun jälkeen kehittämishanke jatkui kokeilevalla toiminnalla, jonka jälkeen toimintaa arvioitiin järjestämällä asiakkaille aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentely. Kokeilevaan toimintaan osallistui koko Hakamaan tilan 25 asiakasta ja 17 työntekijää syksystä 2016 lähtien. Asiakkaiden aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyt koostuivat kolmesta eri kerrasta, johon osallistui 25 asiakasta ja seitsemän ohjaajaa aina työvuorossa ollessaan. Käytännössä ryhmätyöskentelyihin osallistuvat työvuorossa olevat ohjaajat, joten joidenkin ryhmien ohjaajat vaihtuivat eri kerroilla. Kehittämishankkeen kirjoittaja oli kuitenkin mukana jokaisessa asiakkaiden ryhmätyöskentelyissä organisoimassa toimintaa ja ohjaamassa omaa ryhmäänsä.

Kehittämishankkeessa keskeistä oli asiakkaiden osallistaminen aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyyn mukaan. Yleensä kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, joka edellyttää ihmisten vapaaehtoista, aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Osallistaminen tarjoaa mahdollisuuksia, mutta osallistuminen on puolestaan mahdollisuuksien hyödyntämistä. Varsinkin asiakkaiden ja työntekijöiden osallistumisesta on hyötyä kehittämistoiminnassa, sillä näin otetaan huomioon paremmin mahdollisimman usean tahojen tarpeet ja intressit. Tällöin oikeutettuja osallistujia ovat ne, joita asia tai toiminta koskee. (Toikko & Rantanen 2009, 89–91.)

Tässä kehittämishankkeessa työskentely tapahtui ensimmäisellä kerralla sovelletulla aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyllä kunkin ohjaajan vetäessä ryhmää omalla henkilökohtaisella tavallaan. Ensimmäiseen asiakkaiden aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyyn menetelmä sopi hyvin, sillä työskentelyllä haettiin juuri ideoita jatkaa ja kehittää kokeilevaan toimintaa eteenpäin. Ensimmäisessä työskentelyssä ei vielä tiedetty niitä teemoja, josta kehittämishanketta jatkettiin eteenpäin. Myöhemmin ryhmä-

työskentelyjä varten jokaiselle ryhmän ohjaajalle annettiin kirjallisena ohjeet siitä, mitä työskentelyllä oli tarkoitus tehdä. Tämä selvensi työskentelyn tarkoitusta huomattavasti enemmän ohjaajille, sillä ohjaajat vaihtuivat aina eri työskentelykerroilla.

Ryhmät olivat aluksi neljän–kuuden hengen ryhmiä, mutta myöhemmin työskentely tapahtui joko henkilökohtaisella keskustelulla tai ryhmäkeskustelutyöskentelyllä kunkin ohjaajan vetäessä ryhmään omalla henkilökohtaisella tavallaan. Ohjaajia oli viimeisen työskentelyn aikana tavallista enemmän paikalla, että päätettiin joidenkin asiakkaiden kanssa toteuttaa työskentely keskustellen henkilökohtaisesti heidän kanssaan. Näin heidän mielipiteet saatiin paremmin esille. Ohjaajien vastuulle jäi se, miten he toivat esille käsiteltäviä asioita ryhmän jäsenille. Osa ryhmän jäsenistä tarvitsi puheensa tukena kuvia tai viittomia, joten ryhmän vetäjät toimivat aina tilanteen ja asiakkaan mukaisesti. Tällöin heidän kanssa työskentelyssä ohjaajalta vaadittiin enemmän luovuutta ja erilaisten kommunikointikeinojen hallintaa kuten viittomien tai kuvien käyttämistä. Tärkeintä työskentelyissä oli se, että asiakkaiden mielipiteet ja ehdotukset tulivat esille. Aikaa jokaiseen työskentelyyn oli käytettävissä noin tunti, joten kukin ryhmä valitsi itselleen sopivan ja rauhallisen paikan.

Ensimmäinen aivorihi- ja ryhmätyöskentely. Syyskuussa 2016 järjestettiin asiakkaille ensimmäinen aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentely, jossa arvioitiin neljän viikon kehittämiskokeilua. Tämä työskentely alkoi jo ohjaajien päiväpalaverissa, jossa mietittiin yhdessä päiväaikaisen toiminnan kokeilun kannalta oleellisia asioita ja kysymyksiä käsiteltäväksi: miten kokeilu oli sujunut, mitkä olivat kokeilun hyvät ja huonot puolet, parannusehdotuksia eli mitä voisi vielä parantaa tai huomioida tulevaisuudessa enemmänkin, miten edetään tästä eteenpäin, päivän aikataulutuksen sopivuus, aamu- vai iltapäiväpalaveri, oliko riittävästi saanut ohjausta tai apua toiminnassa ohjaajilta.

Jokainen ryhmän ohjaaja merkitsi käsiteltävät asiat ylös itselleen muistiinpanoksi. Tällä varmistettiin se, että jokaisella ryhmän ohjaajalla oli käsitys siitä mitä työskentelyllä oli tarkoitus tehdä. Ennen työskentelyn alkua esi-

teltiin aivoriihityöskentelyn ideaa työntekijöille, jolloin he saivat kysyä epäselvistä asioista kehittämishankkeen tekijältä. Asiakkaat jaettiin kuuteen neljän–kuuden hengen ryhmiin, jossa jokaiselle nimettiin oma ohjaajansa vetämään ja ohjaamaan työskentelyä. Jokaiselle ryhmälle jaettiin myös paperia ja kyniä muistiinpanojen tekemiseksi, sillä ryhmien ohjaajat toimivat ryhmänsä sihteerinä ja vetäjänä. Ryhmissä käsitellyt asiat käytiin läpi vielä yhteisesti ryhmässä asioiden selventämiseksi. Muistioita kertyi jokaiselta kuudelta ryhmältä vähintään yksi arkki tai fläppisivu kaikista työskentelyistä eli yhteensä kuusi arkkiä.

Aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn jälkeen kokoonnuttiin vielä yhdessä kaikkien ryhmien kesken, jolloin kerrottiin työskentelyn tuloksien käsittelemisestä myöhemmin ja toimintamallin kokeilun jatkumisesta. Myös seuraavasta ryhmäkeskustelutyöskentelystä sovittiin asiakkaiden kanssa. Kaikkien asiakkaiden mielestä kokeilu sai jatkua samalla tavalla vielä pitempäänkin, joten kokeilua jatkettiin. Kehittämishankkeen kirjoittaja teki yhteenvedon ryhmien tuottamista muistiinpanoista, jotka käsiteltiin kehittämistiimin palaverissa myöhemmin mahdollisimman pian työskentelyn ja aineiston analysoinnin eli teemoittelun jälkeen.

Myös seuraavissa työntekijöiden perjantaipalaverissa käsiteltiin ja arvioitiin työskentelyn tuloksia sekä päiväaikaisen toiminnan kokeilun jatkamista. Asiakkaille työskentelyn tuloksista tiedotettiin talojen ja torppareiden yhteisökokouksissa. Palaverit ovat parhaimmillaan arvokkaita oppimistilanteita, joissa saadaan tietoa, muokataan tai täydennetään tietorakenteita ja ajatusmalleja sekä kehitetään ajattelua. Palaverien hyöty osaamisen kehittymiselle on riippuvainen niiden tehokkuudesta ja avoimuudesta, joten yhdessä asioiden käsittely ja määrittely tuottavat työyhteisöön yhteisiä käytäntöjä, selkeyttä ja kehitystä. Tätä tapahtuu erityisesti silloin, kun keskusteluissa on eriäviä mielipiteitä. Varsinkin niiden käsitteleminen luo yhteistä näkemystä, jolloin keskustelukin rikastuu ja laajenee. (Viitala 2005, 197.)

Ensimmäisen aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn tulokset ja toimenpiteet

Kehittämishankkeen kirjoittaja teki näistä kaikista aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn muistioista (n=6) yhteenvedon, jotka sitten analysoitiin sisällönanalyysin tyyppisesti. Tässä kehittämishankkeessa muodostettiin teemat aineistolähtöisen tyyppisesti, mutta pelkistetympin etsien vastauksista yhdistäviä tai erottavia asioita. Yhteenvedoista erotettiin kehittämishankkeen kannalta oleellinen tieto, jolloin niistä muodostettiin teemoja. Tässä kehittämishankkeessa kaikkien ryhmien yhteenvetojen aineisto purettiin aluksi Word-ohjelmaan, josta niistä kerättiin kiinnostavia ilmauksia nimettömänä. Tämän jälkeen näitä alkuperäisiä ilmauksia pelkistettiin ja tiivistettiin muodostaen samankaltaisia teemoja. Kuviossa 6 on esitelty esimerkki tästä teemojen muodostamisesta. Tämän jälkeen kehittämishanke jatkui näiden yhteenvetojen analyysissa saatujen keskeisten teemojen mukaisesti.

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Teema
"Odottelu vaikeaa sillä , joku voi kyllästyä ja lähteä pois."	Toiminnan oikea aikataulutus	Toiminnan työaika
"Aikataulutus töiden mukaan."		
"Pystyy parantamaan työn jälkeä ja jatkamaan työtä mihin jäi."	Toiminnan jatkuvuus	Päiväaikaisen toiminnan sisältö
"Kiva tehdä mieluista työtä, jolloin viihtyy töissä ja aika kuluu paremmin."	Toiminnan monipuolisuus	

Kuvio 6. Esimerkki aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn yhteenvetojen teemoittelusta

Ensimmäisessä aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn tuloksissa nousi esiin viisi teemaa, jotka liittyivät **perehdytykseen ja tiedottamiseen, päiväaikaisen toiminnan sisältöön, turvallisuusasioihin, päiväaikaisen toiminnan työaikaan ja yhteistyöhön toisen maatilán kanssa**. Pääasi-

assa uudesta päiväaikaisesta toimintamallista pidettiin, joten vain muutama asiakkaista halusi siirtyä enää vanhaan malliin. Myös iltapäiväpalaveri koettiin enemmistön mielestä mielekkäämmäksi ja "kivemmäksi" kuin aamupalaveri: "aamupalaveria ei kaivata." Vain muutamalla asiakkaalla ei ollut kivaa kokeilun aikana, joten heidän mielestään kokeilu ei ollut hyvä asia. Asiakkaat nimesivät sekä myönteisiä että kielteisiä asioita uudesta kokeilusta, jotka liittyivät edellä mainittuihin teemoihin.

Asiakkaiden mielestä perehdytyksessä ja tiedottamisessa oli puutteita, sillä heidän mielestään perehdytys puuttui sijaisilta tai eri toiminnoista ei tiedoteta tarpeeksi etukäteen. Turvallisuusasioissa asiakkaat mainitsivat puutteita työkoneiden käytön perehdytyksessä sekä ohjaajille että asiakkaille. Yhteistyötä toisen maatilán kanssa toivottiin enemmän, mutta he eivät osanneet nimetä sen enempiä eri yhteistyömuotoja. Suurin osa asiakkaiden mielipiteistä keskittyi lähinnä työaikaan ja päiväaikaisen toiminnan sisältöön.

Päiväaikaiseen toiminnan työaikoihin liittyvät asiat koskivat suurimmaksi osaksi toiminnan aloittamista ja loppumista. Osa asiakkaista eivät tiedäneet toiminnan työajan pituudesta, joten heillä oli epäselvyyksiä toiminnan alkamisesta, loppumisesta tai tietystä ryhmässä oloajasta. Osa halusi kuitenkin vielä pidentää työaikoja iltapäivisin: "Aika liian lyhyt iltapäivisin, sillä iltapäivällä työt voisi alkaa klo 13.00 ja loppua 14.30." Jotkut asiakkaista haluaisivat tehdä töitä toiminnan mukaisesti, ettei tulisi kyllästymistä ja liiallista odottelua: "Aikataulutus töiden mukaan." Muita hyviä ja huonoja asioita tähän asiakkaat nimesivät mm. seuraavia asioita:

"Kiva, kun pääsee aamulla nopeammin ja suoraan töihin."

"Iltapäiväpalaverit ovat kivoja."

"Ohjaajat ajoissa ryhmiin."

"Järjestys on vaikeaa, joten ei toimi, sekavaa välillä."

Päiväaikaisen toiminnan sisältöön asiakkaat nimesivät sekä huonoja että hyviä puolia. Hyvänä puolena asiakkaat pitivät toiminnan mielekkästä ja vaihtelevasta tekemisestä, sillä silloin viihtyi töissä paremmin ja aika kului

nopeammin: "Hommat sujuvat ja saa olla ulkona." Myös toiminnan jatkuvuus oli osan asiakkaiden mielestä hyvä asia, sillä silloin oli "monenlaista hommaa" ja pystyi parantamaan työn jälkeä jatkamalla toimintaa loppuun asti. Huonot puolet liittyivät mm. seuraaviin asioihin:

"Ei tiedä onko sama ohjaaja."

"Löytää omaan ryhmään, joten siihen ohjausta/apua ohjaajalta."

"Aamujumppa olisi tärkeä ja hyvä pitää."

"Tietyt ryhmät on jo valmiina."

Lopuksi asiakkaat saivat nimetä niitä töitä, joita he halusivat enemmän tehdä päiväaikaisessa toiminnassa. Toiminnot liittyivät mm. maatalan koneisiin (auton pesu, traktorin ajaminen), vapaa-ajan harrastuksiin (erilaiset laulu- ja musiikkikeikat), erilaisiin liikuntamuotoihin (seinäkiipeily, seikkailurata), maatalan metsätöihin (puiden sahaaminen, kärräys) tai koti- ja keittiö- töihin (ikkunan pesu, siivous, salaatin valmistaminen). Joku asiakkaista haluaisi mennä myös maatalan ulkopuolelle töihin. Suurin osa asiakkaista oli saanut riittävästi ohjausta, tukea ja apua tarvittaessa, mutta yhdessä ryhmässä asiakkaat toivoivat enemmän ohjausta ja tukea siivous- ja navettaryhmässä.

Yhteenvetojen analysoinnin jälkeen kehittämistiimi kokoontui arvioimaan työskentelyn tuloksia. Asiakkaiden esittämät huonot puolet kokeilusta ja kehittämiskohteista otettiin seuraavassa työntekijöiden perjantaipalaverissa ja kehittämistiimissä käsittelyyn, joten niihin reagoitiin välittömästi ja tarpeellisin keinoin. Usein kehittämiskohteisiin keskittymällä saadaan suurin osa huonosta puolista ratkaistuakin. Asiakkaiden vastauksissa muodostui selkeästi viisi teemaa (perehdytys/tiedottaminen, päiväaikaisen toiminnan sisältö, turvallisuusasiat, päiväaikaisen toiminnan työajat ja yhteistyö toisen maatalan kanssa), josta kehittämistyötä jatkettiin myöhemmin asiakkaiden ryhmäkeskustelutyöskentelyinä.

Päiväaikaisen toiminnan aikatauluja mietittiin yhdessä työntekijöiden perjantaipalaverissa. Tällöin tehtiin tarkka aikataulutus toiminnalle, joka selvensi päivän työaikoja sekä asiakkaille että työntekijöille. Työskentelyssä-

kin kehittämis ehdotuksia asiakkailta oli mm. enemmän perehdytystä päiväaikaisen toimintaan ja aikatauluihin. Erikoisohjaaja kirjoitti puhtaaksi aikataulun erilliselle paperille, joten se oli kaikkien nähtävillä molempien talojen seinällä. Tämä selkeytti huomattavasti päiväaikaisen toiminnan aikatauluja.

Toisen ryhmäkeskustelutyöskentelyn tulokset ja toimenpiteet

Lokakuussa 2016 järjestettiin asiakkaille toinen ryhmäkeskustelutyöskentely, jossa arvioitiin päiväaikaista toiminnan kokeilua ja kysyttiin heidän mielipiteitä kokeilusta. Kysyttäviä kysymyksiä olivat miten kokeilu oli edellisestä työskentelyn kerrasta sujunut, miten huonot puolet parantuivat, miten kehittämis ehdotukset etenivät tai kehittyivät, mitä tulisi vielä parantaa tai huomioida tulevaisuudessa, miten kokeilu jatkuisi, päivän aikataulujen sopivuus, oliko riittävästi saanut ohjausta ja tukea toiminnassa, jotain muuta mitä asiakkaan halusivat sanoa päiväaikaisesta toiminnasta, uusia ideoita toimintaan, oliko toiveet työtehtävistä tai ryhmästä huomioitu. Ryhmäkeskustelutyöskentelyjä varten jokaiselle ryhmän vetäjälle annettiin kirjallinen ohjeet siitä, mitä työskentelyllä oli tarkoitus tehdä.

Toisessa ryhmäkeskustelutyöskentelyn tuloksissa keskityttiin viiteen teemaan, jotka liittyivät perehdytykseen ja tiedottamiseen, päiväaikaisen toiminnan sisältöön, turvallisuusasioihin, päiväaikaisen toiminnan työaikoihin ja yhteistyöhön toisen maatilan kanssa. Ryhmäkeskustelutyöskentelyn tuloksia (n=8 arkkia) käsiteltiin edellä mainittujen teemojen ja kysymysten mukaisesti. Enemmistön asiakkaiden mukaan päiväaikainen toiminta oli sujunut hyvin, joten tästä tulevaisuudessa olisi hyvä jatkaa eteenpäin. Vanhaan päiväaikaiseen toimintamalliin ei enää haluttu siirtyä, jolloin aamujumppaakaan ei kiinnosta enää. Ainoastaan yhden ryhmän mielestä kerran viikossa vaikka torstaisin tai perjantaisin olisi hyvä pitää jumppatuokio.

Perehdytykseen ja tiedottamiseen asiakkaiden mielestä oli tullut selvästi parannusta, sillä vakituiset työntekijät informoivat paremmin sijaisia töiden tekemisessä. Tähän on kuitenkin vielä kiinnitettävä huomiota tulevaisuudessa.

"Ohjausta enemmän siihen, mihin töihin aamulla ja mitä vaatteita laitetaan päälle."

"Kokoontumispaikka selkeämmäksi."

"Ryhmäkuvat seinillä hyvä juttu taloissa."

"Tieto tehtävistä kulkeutuu aikaisemmin perille."

Myös **työaikojen** selvyyteen oli tullut parannusta, sillä ajat ja työaikojen loppumisesta oli kaikkien nähtävillä molempien talojen seinätauluilla. Kahden ryhmän mielestä työaika iltapäivisin oli liian lyhyt ja toisten mielestä aika oli ihan hyvä. Yleensä työaikoihin oltiin tyytyväisiä, mutta jotkut halusivat aloittaa työt vähän aikaisemmin niin halutessaan (esim. keittiöryhmä): "aikataulutus töiden mukaan." Jonkun mielestä lyhyempi ruokatauko olisi parempi, sillä silloin jäisi enemmän työaikaa iltapäivisin. Joidenkin asiakkaiden mielestä ohjaajat olivat aina myöhässä, mutta töihin menossa oli kuitenkin "skarpattu." Tämä vaatii vielä kuitenkin huomiota tulevaisuudessa. Enemmistön mielestä tauot töiden lomassa olivat sopivia ja yleensäkin toiminta oli lisännyt yleistä rauhallisuutta asiakkaissa.

"Nyt on rauhallisempaa päätalolla, sillä torpparit eivät ole aamuisin siellä."

Turvallisuusasioissa asiakkaat toivoivat turvallisuuskoulutusta mm. teräseiden käytössä, vaaratilanteiden ennaltaehkäisyssä, liikenneturvallisuudesta sekä turvallisuusvälineiden käytön opastusta asiakkaille ja sijaisille. Osan asiakkaiden mielestä työkoneita käyttäisivät vain ne, jotka osaavat tai ovat käyneet koulutuksen. Asianmukaisia turvallisuusvälineitä ja -asusteita toivottiin sekä asiakkaiden että ohjaajien käyttävän aina eri koneiden kanssa työskenneltäessä. Myös lisää uusia asianmukaisia työasusteita kuten sadevaatteita toivottiin kuitenkin vielä enemmän.

Päiväaikaisen toiminnan sisältöön asiakkaat olivat tyytyväisiä, sillä he saivat vaikuttaa enemmän toiminnan sisältöön. Toiminta koettiin selkeämmäksi asiakkaiden mielestä alun sekavuuden jälkeen. Esimerkiksi Hakamaan bändi sai musiikki-esiintymisiä enemmän, joka oli hyvä juttu osan asiakkaan mielestä. Bändiläisten haaveena olisi tehdä oma levy ja juhla-

biisi Suomen 100-vuotispäivän kunniaksi. Ryhmän voi myös halutessaan vaihtaa, joten toiveita ryhmästä otettiin koko ajan vastaan asiakkailta. Osan asiakkaiden mielestä toiveet työtehtävistä tai ryhmästä huomioitiin hyvin tarvittaessa. Jonkun asiakkaan mielestä iltapäivisin voisi mennä välillä toiseen työtehtävään vaihtelun vuoksi. Myönteisiä asioita asiakkaat kertoivat mm. seuraavaa:

"Työ on monipuolista, mielekästä ja vaihtelevaa, joten ei tule tylsistymistä."

"Työtehtävät ja suunnitelmat ovat selkeitä."

"Ohjaajalta on saanut apua tarpeeksi ongelmissa tai tarvittaessa."

"Sama ohjaaja on kiva, joka yleensä löytyy helposti."

Jonkun asiakkaan mielestä odottelu oli aikaisemmin vaikeaa, mutta se oli kuitenkin osittain jo poistunut. Odottelua oli vieläkin, joten asiakkaat halusivat tekemistä odottelun lomassa (esim. piirtämistä, musiikin kuuntelua, kuvien katselua lehdestä). Sateella asiakkaat halusivat tehdä päiväaikaisena toimintana mm. seuraavia asioita: leffa-päivä, sisähommia, lautapelejä, siivousta ja pyykkihuoltoa. Lopuksi asiakkaat kertoivat mitä he halusivat tehdä enemmän toimintana: monipuolisempaa liikuntaa (esim. seinäkiipeilyä), enemmän musiikkia ja laulua, uudet karaoke-laitteet, kerran kuukaudessa rentoutushetki (esim. pallohieronta ryhmittäin) ja urheilukisojen katselua yhdessä tv:stä tai paikan päältä.

Osa asiakkaista halusi enemmän ja monipuolisempaa **toimintaa toisen maan kanssa**. Tähän he esittivät mm. seuraavia asioita: sekajoukkue sählyyn tai jalkapalloon (yhteiset harjoitukset), yhteinen talviolympialaiset ja ystävyysotteluita sekä yhteinen bändi ja yhteisen blogin pitäminen esimerkiksi salibandystä.

Ryhmäkeskustelutyöskentelyn jälkeen jokaiselta ryhmältä kysyttiin toimintamallin kokeilun jatkumisesta ja seuraavasta työskentelyn ajankohdasta. Kaikkien asiakkaiden mielestä kokeilu sai jatkua vielä pitempäänkin, joten kokeilua jatkettiin edelleen. Kehittämishankkeen kirjoittaja teki yhteenvedon ryhmien tuottamista muistiinpanoista, joita kertyi yhteensä kahdeksan

arkkia. Yhteenveto käsiteltiin kehittämistiimin palaverissa myöhemmin mahdollisimman pian työskentelyn ja aineiston käsittelyn jälkeen. Analysointi tapahtui samalla tavoin kuin ensimmäiselläkin kerralla eli sisällön analyysin tyypillisesti, mutta viiden teemojen mukaisesti.

Tämän jälkeen kehittämistiimi kokoontui miettimään ryhmistä saatuja tuloksia. Kokouksessa käytiin läpi ryhmätyön tuloksia, jolloin mietittiin samalla myös vaihtoehtoja ratkaista asioita. Yleensäkin perehdytys parantui aikaisempaan verrattuna, sillä infoa lisättiin enemmän näkyville (esim. päiväaikaisen toiminnan päiväjärjestyksen ajat oli kaikkien nähtävillä ja luetavissa talojen seinätauluilla). Tällöin mietittiin myös sitä mahdollisuutta miten asiakkaita voisi ottaa perehdytykseen mukaan? Osa asiakkaista on asunut useamman vuoden tilalla, joten he jo osaisivat kertoa esim. mistä käytettäviä esineitä tai työvälineitä löytyy. Voisiko heille antaa enemmän vastuuta toimia perehdyttäjinä ja neuvojina uusille työntekijöille joissakin asioissa? Se olisi hyvä vaihtoehto lisätä perehdytystä, jolloin asiakkaat voivat olla enemmän aktiivisemmassa roolissa. Ehkä vapaaehtoisia asiakkaita löytyisi tähän rooliin.

Turvallisuusasioista puhuttaessa muistetaan se, että työkoneita käytettäessä käytetään tiettyjä turvavälineitä. Eri koneiden kanssa työskentelyssä on turvavälineiden käyttöopasteet nähtävissä navetan verstaan ovesta, josta jokainen voi käydä katsomassa millaisia turvavälineitä käytetään kunkin työkoneen kanssa. Eri turvavälineet löytyvät myös samasta paikasta eli verstaasta. Tästä asiasta voisi myös sijaisille tiedottaa paremmin ja selkeämmin. Ryhmät toivoivat myös turvallisuuskoulutusta esim. teräsaseiden käsittelystä tai liikenteessä liikkumisesta. Hakamaan tilalla olisi tarkoitus järjestää "turva-päivä", jossa käsiteltäisiin esimerkein erilaisia asioita tai tehtäviä. Ehkä olisi hyvä miettiä aluksi millaisia asioita turvapäivässä esitettäisiin, joten perustetaan ryhmä miettimään asiaa. Lähipoliisiin on otettu myös yhteyttä, joten lähipoliisi on tulossa vieraisille Hakamaalle jossain vaiheessa. Tällöin hänelle voisi jokainen halukas esittää mieltä askarruttavia kysymyksiä, mitkä liittyvät turvallisuuteen tai liikenteeseen.

Hakamaan talkoista tiedottamista etukäteen tai hyvissä ajoin asiakkaat toivoivat enemmän. Tällöin yleensä vaikeutena koettiin nopeat muutokset, jolloin oli vaikeaa hallita tilannetta. Kenties sovitut talkoot peruuntuivat tai siirtyvät jonkun äkillisen asian tai tapahtuman vuoksi? Sovittiin kuitenkin, että navetan vintille laitetaan info-taulu. Tähän merkitään mahdolliset muutokset, jolloin se on kaikkien nähtävillä iltapäivän palaverissa. Lopuksi mietittiin myös sitä voisiko jotkut asiakkaat aloittaa työtoimintansa aikaisemmin iltapäivällä klo 13.00, jos he jo tietävät mitä he tekevät iltapäivällä. Mitä se mahdollistetaan käytännössä? Toimenpiteet jäivät kuitenkin vielä päättämättä, mutta asia jätettiin kuitenkin vielä mietittäväksi. Ehkä joidenkin asiakkaiden kohdalla asiasta voisi keskustella.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTIA

5.1 Asiakkaiden arviointia kehittämishankkeesta

Asiakkaat osallistuivat innokkaasti kaikkiin aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyihin, sillä joillakin oli päiväaikaisesta toiminnasta paljon kerrottavaa ja parannusehdotuksia. Jotkut asiakkaista kyselivät toisinaan kehittämishankkeen kirjoittajalta seuraavasta ryhmäkeskustelun ajankohdasta. Melkein kaikki asiakkaat osallistuivat myös työskentelyihin mukaan, sillä vain muutama asiakas oli työskentelyistä pois sairastumisensa vuoksi.

Kolmas asiakkaiden ryhmäkeskustelutyöskentely oli tammikuussa 2017, jossa arvioitiin päiväaikaisen toiminnan kokeilua ja sisältöä sekä sen jatkumista. Ryhmätyöskentelyssä kysyttiin asiakkaiden tämänhetkisiä mielipiteitä entisen ja uuden toimintatavan välillä. Ryhmätyöskentelyistä kertoi aineistoa 10 arkkiä. Kysyttäviä kysymyksiä työskentelyssä olivat seuraavat:

- Miten päiväaikaisen toiminnan kokeilu sujui mielestäsi?
- Mitä uusi päiväaikainen toimintatapa on antanut minulle?
- Onko vielä "huonoja puolia"? Mitä? Mitä niille voisi tehdä?
- Miten kehittämisehdotukset etenivät tai kehittyivät? Miten ehdotukset toteutuivat minun kohdalta?
- Miten asiakkaat otetaan perehdytykseen mukaan eli asiakkaiden osallistaminen perehdytyksessä?
- Päivän aikataulutus? Voisiko joku aloittaa työt aikaisemmin? Miten toteutetaan käytännössä? Ehdotuksia?
- Mitä tulisi vielä huomioida tulevaisuudessa? Uusia ideoita päiväaikaiseen toimintaan? Uusia ryhmiä?
- Miten jatketaan tästä eteenpäin? Haluatko vielä osallistua myöhemmin ryhmäkeskustelutyöskentelyyn antamaan palautetta päiväaikaisesta toiminnasta?
- Mitä muuta haluat sanoa päiväaikaisesta toiminnasta?

Ryhmäkeskustelutyöskentely eteni viiden teeman ja edellisten kysymysten mukaisesti. Päiväaikaisen toiminnan kokeilu oli enemmistön mielestä sujunut hyvin tai kivasti ("ei hullumpi juttu", "ei hassumpaa"), mutta joidenkin mielestä tuntemukset olivat sekä hyviä että huonoja. Enemmistön mielestä kokeilu oli kuitenkin onnistunut hyvin.

"Suht'koht hyvin omalta kohdalta."

"Kokeilu on tuntunut hyvältä, sillä pääsee suoraan töihin."

"Hyvin on kokeilu sujunut uudella periaatteella, sillä vanha systeemi alkoi jo tympäisemään."

"Nyt on saanut olla vapaammin, joten siksi kokeilu on lähtenyt hyvin käyntiin."

Uusi päiväaikainen toimintatapa oli antanut asiakkaille sekä hyviä että huonoja asioita. Hyviä asioita heidän mielestään olivat mm. mahdollisuus työskennellä samassa ryhmässä joka päivä, jolloin he saivat tehdä mieluisia töitä. Joidenkin asiakkaiden mielestä samaa työtä oli liian paljon tai he toivoivat vähemmän ulkohommia. Joidenkin mielestä toimintatavassa ei ole mitään huonoja puolia ("Kaikki ok") tai he eivät osanneet sanoa mitään tähän asiaan: "Ei ole tässä vaiheessa pahaa sanottavaa." Aikaisempien kehittämisehdotuksien tilanne asiakkaiden mielestä olivat osittain kehittyneet, mutta parannettavaa löytyi vielä kuitenkin joidenkin asioiden kanssa. Varsinkin ohjaajien ajoissa tulo ryhmiin parantui parin ryhmän mielestä alun jälkeen, mutta siihen on kuitenkin vielä kiinnitettävä huomiota.

Perehdytys ja tiedottaminen. Perehdytyksessä ja asioista tiedottamisessa joidenkin asiakkaiden mielestä meni "erittäin hyvin tällä hetkellä", mutta he toivoivat kuitenkin uusille sijaisille enemmän infoa asiakkaiden eri sopimuksista (esim. puhelimen käytöstä toiminnan aikana). Joidenkin asiakkaiden mielestä oli vieläkin "sooloilua" joissakin säännöissä (esim. ulkokengillä kävely sisällä on kielletty), joten kaikkien sekä asiakkaiden että ohjaajien tulisi enemmän kiinnittää huomiota asiaan. He toivoivat, että sovitusta tehtävistä tai asioista pidetään kiinni.

Joidenkin asiakkaiden mielestä tiedon kulku edelleen "tökkii" varsinkin äkillisistä muutoksista ilmoittaminen. He toivoivat, että eri toiminnoista tai varsinkin talkoista tiedotetaan etukäteen joko aamulla tai edellisenä päivänä. Näin säästyisi aikaa turhalta kulkemiselta tai ohjaajan etsimiseltä. Myös jonkun asiakkaan mielestä ohjeita ja ruokalistaa tulisi noudattaa, jolloin osaisi ajoissa varautua tarvittavien aineksien ostamiseen (esim. emännän jättämät ohjeet ruuan valmistuksesta). Muuten muutoksen alkamisesta oli asiakkaiden mielestä riittävästi ollut ohjeita ja tiedotteita.

Myös se koettiin hyvänä, että joka päivä työtehtävät tiedotetaan ryhmässä aamulla työn alkaessa. Joissakin ryhmissä kaikilla asiakkailla oli sovitut omat työtehtävät, jotka olivat myös kirjallisena nähtävillä kalenterista. Näin he osasivat orientoitua päivän toimintaan paremmin. Joillekin asiakkaille oli taas alussa vaikeaa se, ettei ollut tiettyä ohjaajaa paikalla. Tämä osaltaan "sotki" joidenkin asiakkaiden päivärytmiä ja toiminnan aloittamista. Muita myönteisiä asioita asiakkaat kertoivat mm. seuraavaa:

- "On mukava olla ulkona."
- "Puutarha ja metsätyöt ovat kivoja."
- "On oppinut uusia asioita."
- "Kiva mennä peltotöihin kesällä."

Asiakkaista suurin osa ei halua olla perehdytyksessä mukana, vaikka he tietävät paljon erilaisista tilan asioista. Erään asiakkaan mielestä asiakkaat eivät ole olleet ennen perehdytyksessä mukana, joten hänen mielestään ohjaajan tehtävä oli perehdyttää hänet ja myös toiset. Tämän vuoksi hän ei halua osallistua itse perehdytykseen mukaan. Kaksi ryhmää haluaisi kuitenkin olla innolla mukana perehdytystoiminnassa, sillä heidän mielestään olisi kiva neuvoa toisia tarvittaessa. He nimesivät mm. seuraavia asioita, millä tavoin he voisivat toimia sijaisten ja uusien työntekijöiden perehdyttäjinä: tiedottaa talojen yhteisistä käytännön asioista (esim. tiskikoneen tyhjennys käsiin kädessä, käsien pesu ennen ruokailua), olla mukana työvälineiden opastamisessa (mistä löytyy tilan työkalut, erilaisia tarvikkeita, jne.) ja esitellä tilaa/talojen sääntöjä sekä opastaa keittiötöissä (hygieniasäännöt: myssy, essu, käsiin) ja työajan puhelimen käytössä.

Työtoiminnan sisältö. Työtoiminnan sisältöön asiakkaat saivat vaikuttaa kehittämishankkeen aikana, joten he saivat ehdotella mieluista toimintaa. Osa asiakkaista pitivät siitä, että he saivat mahdollisuuden työskennellä samassa ryhmässä joka päivä. Varsinkin se oli ollut "mukavaa", kun oli saanut jakaa työtehtäviä ja tehdä yhdessä toisen asiakkaan kanssa töitä. Tehtävien jakamista toisen kanssa toivottiin vielä enemmän tulevaisuudessa. Nyt oli enemmän yhteistyötä myös oman työryhmän jäsenten kesken, sillä ennen työskenneltiin yksin. Jonkun asiakkaan mielestä työryhmät olivat tarpeeksi "pieniä", joten työt sujuivat paremmin ja rauhallisemmin: "ei ole niin paljon levottomuutta." Erään asiakkaan mielestä uusi systeemi toi uusia työkavereita, jotka auttoivat ja tukivat häntä työssä tarvittaessa.

Erään asiakkaan mielestä ruoka oli nyt enemmän kansainvälisempää (aasialainen, afrikkalainen) ja monipuolisempaa, kun oli saanut itse vaikuttaa ruokien valintaan. Tämän vuoksi "hommat menneet paremmin keittiö- ja taitoryhmässä." Myös se koettiin hyväksi, että oli päässyt valmistamaan enemmän ja paljon "isotöisiä" ruokia (esim. pihvien paistaminen) tai osallistumaan eri teemapäivien suunnitteluun. Varsinkin se oli "kivaa", kun sai osallistua enemmän erilaisten projektien suunnitteluun ja valmistukseen (esim. leikkuulautatelineen valmistamiseen ja laavun rakentamiseen). Tulevaisuudessa jotkut asiakkaat halusivat kiinnittää enemmän huomioita mm. lepoajan ja "ruokaperäisten" rauhallisuuteen ja hiljaisuuteen, sillä yleinen hälinä herätti levosta liian aikaisin. Jonkun mielestä oli tärkeää pitää kiinni tutuista rutiineista, sillä ne toivat turvallisuutta.

Asiakkaat kertoivat myös siitä, mitä he halusivat tehdä enemmän päiväaikaisena toimintana. He toivoivat enemmän ulkoilua ja urheilua, taideaineita (esim. maton kutomista, erilaista askartelua, musiikin kuuntelua), kaupassa käyntiä, talon ulkopuoliseen töihin tai koulutukseen lähtemistä, peltotöitä, myyntitöiden tai kotikaljan valmistamista. Eräs asiakas haluaisi jatkaa kuljetus- ja taitoryhmässä edelleen, sillä taloon tuli kaksi uutta autoa. Autot kiinnostavat "todella" paljon häntä, joten hän haluaisi pestä autoja päiväaikaisena toimintana. Erään ryhmän mielestä ryhmien määrä oli sopiva, joten uusia ryhmiä ei tarvita. Eräs asiakas haluaisi enemmän vastuullisia "juttuja", sillä nyt niitä ei ole ollut tarpeeksi.

Turvallisuusasia. Eräs asiakas muistutti edelleen työkoneiden kanssa käytettävistä tietyistä turvavälineistä, joiden käyttöopasteet oli nähtävissä navetan verstaan ovesta. Myös eri turvavälineet löytyvät samasta paikasta eli verstaalta. Turvallisuuskoulutusta haluttiin edelleen esim. teräsaseiden käsittelystä tai moottorisahan käytön opastuksesta. Hakamaan tilalla järjestetään "turvapäivä", jossa käsitellään esimerkein erilaisia asioita tai tehtäviä. Tästä eräs asiakas oli innoissaan, joten hän haluaisi olla mukana toiminnassa suunnittelemassa turvapäivää ja olla mukana ea-koulutuksen opastuksessa yhtenä ryhmän jäsenenä. Muuten "turvallisuus on kunnossa" asiakkaiden mielestä. Tulevaisuudessa olisi kiinnitettävä huomiota erityisesti siihen, että ketään ei saa nimitellä eikä uhkailla missään tilanteessa: "Jonkun asiakkaan kanssa tulee välillä riitaa." Uhkailusta kerrotaan aina ohjaajalle, joka lähtee selvittämään asiaa keskustelemalla asianosaisten kanssa.

Yhteistyö toisen maatilán kanssa. Yhteistyönä toisen maatilán kanssa toivotaan enemmän vaihtoehtoista toimintaa kuten töihin toiselle maatilalle ja päinvastoin. Myös oman yhteisturnauksen järjestäminen sähkössä ja sähköjoukkueelle nimi olisi haaveena eräällä ryhmällä. Muuten ryhmät eivät osanneet kertoa enempää edelliseen kertaan verrattuna yhteistyöstä toisen maatilán kanssa, koska jotkut eivät ole juuri tekemisissä heidän kanssaan.

Työaika. Työaika oli kaikkien mielestä ok tai ihan sopiva. Kokoontuminen suoraan ja sovittuna tiettyyn aikaan omassa ryhmässä oli parempi ja "leppoisampi" systeemi kuin edellinen käytäntö. Edellisessä systeemissä vähän turhautui enemmän, sillä nyt toiminta oli monipuolisempaa, eikä aika tullut pitkäksi. Eräs ei haluaisi aloittaa töitä aiemmin, sillä nyt oli mukava viettää hetki yhdessä oman ryhmän kanssa aamupalalla. Kahviaika oli hyvä puoli kolmelta. Jonkun asiakkaan mielestä: "Kiva olisi syödä välipala takkahuoneessa pienellä porukalla." Mutta yleensä "torppareiden oma tila on erittäin hyvä, koska saa olla omissa porukoissa."

Erään asiakkaan ja ryhmän mielestä keittiöryhmä voisi aloittaa aikaisemmin ainakin perjantaisin. Erään ryhmän mielestä työaika oli kuitenkin sopi-

va, joten ei ole tarvetta muutoksille: "Mennään näillä samoilla ajoilla ja ryhmillä." Eräs asiakas haluaisi nukkua myöhempään aamuisin, sillä aamulla herääminen oli hänelle vaikeaa: "Saisi nukkua enemmän, mutta silti saisi palkan ja suklaata." Palaverin tai kokouksen pitämisestä oli useita eri mielipiteitä, sillä jotkut pitivät aamupalavereista ja toiset taas pitivät iltapäiväkokouksista. Joku ei pitänyt palavereista tai kokouksista ollenkaan, mutta suurin osa asiakkaista pitivät iltapäiväkokouksia kuitenkin parempina ja "kivempina".

Suurin osa asiakkaista haluaisi osallistua myöhemminkin ryhmäkeskustelutyöskentelyyn antamaan palautetta päiväaikaisesta toiminnasta. Sopiva arviointiajankohta voisi olla kolmen kuukauden välein eli neljä kertaa vuodessa. Eräs kertoi mielellään mielipiteensä, koska kyselyt tapahtuivat pienryhmissä. Kukaan ei halunnut enää siirtyä vanhaan "systeemiin" päiväaikaisessa toiminnassa vaan he haluavat jatkaa samalla tavalla kuin tähänkin asti: "Kaikki ok." Asiakkaiden mielestä nykyinen toimintamalli oli paljon parempi kuin entinen tapa. Asiakkaiden miestä jatketaan tällä nykyisellä tavalla tulevaisuudessa, joten päätettiin jatkaa pysyvästi nykyistä toimintamallilla päiväaikaisessa toiminnassa.

5.2 Kehittämishankkeen toteutuksen arviointia

Arviointi on kehittämisprosessin analyttisin osa-alue, sillä se kohdistuu toiminnan perustelujen, organisoinnin ja toteutuksen analysointiin. Kehittämistoiminnasta saatuja aineistoja arvioidaan jo prosessin aikana, joten kerätyn aineiston perusteella toimintaa, lähtökohtia ja tavoitteita arvioidaan kriittisesti. Näin kehittämis toimintaa ohjataan eteenpäin arvioinnin perusteella. (Toikko & Rantanen 2009, 82–83.) Tässä kehittämissankkeessa kerätystä tiedosta saatiin aineistoa, jonka pohjalta lähdettiin kokeiltavaa toimintamallia kehittämään juuri Hakamaan tilalle sopivaksi ja pysyvämmäksi toimintamalliksi. Tavoitteena oli juuri päiväaikaisen toiminnan rakenteiden kehittäminen ja selkiyttäminen kokeilemalla uutta toimintamallia käytännössä.

Neuvottelevassa arvioinnissa sovittelaa näkemyksiä ja muodostetaan yhteistä ymmärrystä sisällöstä ja rakenteista, joten arvioinnissa on kyse oman toiminnan refleksiivisestä ja kriittisestä arvioinnista (Toikko & Rantanen 2009, 84). Tässä kehittämishankkeen prosessin etenemistä ja toteutumista arvioitiin koko ajan yhdessä toimeksiantajan, työyhteisön henkilökunnan, asiakkaiden ja kehittämistiimin kanssa. Arviointia tehtiin varsinkin asiakkaiden aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyissä, työyhteisön henkilökuntapalavereissa, iltapäiväpalavereissa ja erillisissä kehittämistiimin palavereissa. Jos tarvetta oli tehdä muutoksia toimintaan, niin toimittiin aina tilanteen edellyttävällä tavalla eli reagoitiin välittömästi ongelmien ilmaantuessa. Neuvottelevassa arvioinnissa arviointi ja konkreettinen toiminta vuorottelevat keskenään, sillä se edellyttää sekä toimijoiden vuorovaikutteista osallistumista että konkreettista toimintaa (Toikko & Rantanen 2009, 85).

Kehittämishankkeen aihe oli ajankohtainen ja tarpeellinen työyhteisön päiväaikaisen toiminnan rakenteiden kehittämisen kannalta. Kehittämishankkeen aikataulu koettiin haastavana, sillä kokeilun alkaminen siirtyi syksylle. Loma-aikana myös suunnittelu ja ideointi oli haasteellista, sillä osa asiakkaista oli lomalla tilalta ja työntekijätkin olivat vuorotellen lomailemassa. Loman jälkeen orientoituminen kehittämiseen oli vaikeampaa, sillä tieto tulevasta kokeilusta oli vähän jäänyt jo unohduksiin. Ehkä suunnittelu olisi pitänyt aloittaa joko huomattavasti aikaisemmin keväällä tai myöhemmin syksyllä, jolloin kokeilevaa toimintaa olisi jo voinut ehtinyt kokeilla jonkin aikaa.

Kehittämishankkeeseen osallistui koko Hakamaan tilan työyhteisön 25 asiakasta ja 17 työntekijää. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoitti sitä, että päivittäin kehittämishankkeeseen osallistui työntekijöistä aina seitsemän työvuorossa ollessaan. Vaikka tiedottamiseen ja perehdytykseen kiinnitettiin enemmän huomiota kehittämishankkeen aikana, niin varmasti osa työntekijöistä eivät olleet tietoisia kehittämisestä. Ehkä tähän olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomioita.

Kehittämishankkeen toteuttamisen suunnittelua ja arviointia varten perustettiin erillinen kuusihenkinen kehittämistiimi, johon kuului työtoiminnan kolme ohjaajaa, työyhteisön vastaava ohjaaja, vapaaehtoinen asiakasedustaja sekä hankkeen kirjoittaja. Kehittämistiimi kokoontui neljä kertaa kehittämishankkeen aikana aina jokaisen aivorihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyjen jälkeen, jolloin sovittiin enemmän käytännön toiminnoista ja projektin etenemiseen vaikuttavista toimenpiteistä. Ehkä käytännön toimenpiteisiin olisi pitänyt alkaa nopeammin, sillä päätettyihin toimenpiteiden "siirtyminen" käytäntöön kesti välillä liian kauan.

Elokuussa 2016 uusi päiväaikaisen toiminnan kokeilu alkoi Hakamaan tilalla, jolloin huomattiin toiminnan sujuvan yllättävänkin hyvin. Asiakkaat olivat mielissään siitä, että he saivat mieleisiään työtehtäviä eikä heidän tarvinnut kokoontua ensiksi päätalolle palaveriin. Osa asiakkaista ymmärsivät "jujun" heti, mutta joillakin asiakkaille oli vaikea hahmottaa muutos työtoiminnassa. Pari päivää he olivat innoissaan asiasta, mutta myöhemmin viikolla he kertoivat haluavansa tehdä muutakin työtä. Joidenkin asiakkaiden kohdalla jouduttiin heti toimimaan toisella tavalla eli heille annettiin mahdollisuus siirtyä johonkin muuhun ryhmään työskentelemään. Myös aamuisin asiakkaiden lähdöt päiväaikaiseen työtoimintaan olivat rauhallisempia kuin ennen, sillä heidät sai paremmin innostumaan tietystä toiminnasta. He lähtivät nopeammin toimintaan mukaan, joten työaika piteni huomattavasti aamupäivästä.

Sovittu iltapäiväpalaveri navetan vintillä kahveineen innosti asiakkaita osallistumaan kokoukseen mukaan. Aluksi asiakkaille oli epäselvyyksiä välipalan syömisestä, sillä iltapäiväpalaverin jälkeen oli vain kahvitarjoilu. Tämän jälkeen asiakkaat "riensivät" omiin taloihinsa välipalalle. Tämä koettiin kuitenkin vaikeaksi tavaksi, sillä se aiheutti epäselvyyksiä asiakkaille välipalan syömisestä. Tämän vuoksi välipalatarjoilu siirrettiin kahvittelun yhteyteen. Tällainen järjestely selkeytti tilannetta huomattavasti.

Osa asiakkaista tiesi tämän kehittämishankkeen olevan vasta kokeilua, mutta osan mielestä tämä saisi jatkua pitempäänkin kuin neljä tai viisi viikkoa. Jonkun mukaan tämän kokeilun kyllä "kestää", mutta ehkä on kiva

palata taas "arkeenkin." Osa asiakkaista pitivät uudesta systeemistä, mutta osa halusi vaihtaa ryhmää välillä eli vaihtelua viikkoon ja ryhmään. Pääasiassa asiakkaiden toiveet ykkösryhmästä toteutettiin kokeilun aikana, mutta joidenkin asiakkaiden kohdalla turvauduttiin toiseen ryhmätoiveeseen. Muuten jotkut ryhmistä olisivat olleet liian isoja, sillä asiakkaiden toiveet ykkösryhmästä olivat samoja. Joidenkin asiakkaiden kohdalla eri ryhmissä työskenteleminen oli parempi vaihtoehto kuin työskentely samassa ryhmässä koko ajan, sillä samassa ryhmässä toimiminen aiheutti asiakkaille motivaatio-ongelmia ja päivän rytmin vaikeutumista. Muutama asiakkaista toivoi itse eri ryhmiä joka päiväksi, joten heille annettiin tähän mahdollisuus.

Suurin osa työntekijöistä piti päiväaikaisen toiminnan muutosta hyvänä, sillä asiakkaat lähtivät paremmin ja motivoituneemmin toimintaan mukaan. He orientoituivat paremmin toimintaan ja uudella asenteella, sillä positiivisen onnistumisen kokemukset ja mieluinen työ "ajoi" joitakin asiakkaita nopeammin mukaan. Koska asiakkaat tiesivät työryhmänsä, niin he myös tiesivät mitä tekevät päiväaikaisessa toiminnassa. Yleensä he jatkoivat siitä mihin edellisenä päivänä jäivät, joten työn tekemisen suunnitelmallisuus oli jatkuvampaa ja pitkäaikaisempaa. Asiakkaat kokivat turvallisemmaksi olonsa, koska he tiesivät toiminnan ennalta. Näin he tiesivät mitä seuraavaksi tekevät tai mitä tulee tapahtumaan. Myös se oli asiakkaille helpompaa, että he tiesivät mitä pukea päälleen ryhmän ollessa jo tiedossa aikaisemmin. Asiakkaita oli myös helpompi ohjata pukemaan oikeanlaiset työvaatteet päälle ryhmän ollessa jo tiedossa.

Uuden toimintamallin vahvuudeksi koettiin se, että asiakkaiden mielenkiinnon kohteita ja vahvuuksia hyödynnettiin paremmin päiväaikaisessa toiminnassa. He uskalsivat myös kertoa mielipiteensä paremmin siitä, mitä halusivat tehdä. Joidenkin ohjaajien mielestä ryhmistä muodostui kiinnostampia ryhmiä, sillä heillä oli yleensä sama ja tuttu ohjaaja ohjaamassa ryhmää. Näin asiakkaiden orientoituminen seuraavaan päiväänkin oli parempi. Yhdessä ryhmässä käytettiin kalenteria, jonka avulla suunniteltiin seuraavan päivän ja viikon ohjelmaa yhdessä asiakkaiden ja ohjaajan kanssa. He miettivät myös yhdessä päivän lopuksi sitä, mitä he kukin oli-

vat tehneet päivän aikana. Jokaisen asiakkaan päivän toiminta merkittiin ylös kalenteriin, josta jokainen sai katsoa myöhemmin uudelleen tehtävänsä. Tällainen tapa olisi hyvä olla myös kaikilla ryhmillä, sillä kalenterista voi nähdä konkreettisesti mitä milloinkin on tehty viikoittain ja kuukausittain.

Aamut olivat rauhallisempia taloissa, sillä yhteinen kokoontuminen oli vasta iltapäivällä navetan vintillä. Asiakkaat tiesivät myös ryhmänsä kokoontumispaikan aamulla, joten he osasivat odottaa ohjaajaa sovituksessa paikassa. Asumisen puolen ohjaajia toivottiin kuitenkin enemmän eri ryhmien suunnitteluihin mukaan, sillä näin hyödynnettäisiin paremmin jokaisen työntekijän osaamista ja kiinnostusta johonkin alueeseen tai asiaan. Näin varmistettaisiin myös se, että päiväaikainen toiminta jatkuisi tietystä ohjaajasta huolimatta.

Erään ryhmän koostumus herätti keskustelua, sillä ryhmää oli haasteellista saada "toimimaan" tai lähtemään mukaan päiväaikaan toimintaan. Myös toiminnan suunnittelu yhdessä asiakkaiden kanssa koettiin haasteelliseksi ja vaikeaksi, sillä osa ryhmän asiakkaista käytti vaihtoehtoisia kommunikointikeinoja kommunikoidessaan toisten kanssa. Tämä puolestaan asetti haasteita ohjaajalle, joten miten ryhmä saisi toimimaan ryhmänä paremmin vai pitäisikö ryhmän koostumuksen tehdä muutoksia tai vaihtoksia.

Aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyt olivat haasteellisia toteuttaa käytännössä, sillä osa asiakkaista kommunikoivat viittomin tai kuvin. Tällöin ohjaajan vastuulle jäi työskentelyn eteneminen, joten olisiko tähän pitänyt kiinnittää enemmän huomiota? Aivoriihi-työskentely sopi paremmin ensimmäiseen työskentelyyn, mutta ryhmäkeskustelutyöskentely taas seuraaviin ryhmätyöskentelyihin. Vaikka asiat käytiin yhdessä läpi työntekijöiden kanssa, niin katsoin paremmaksi antaa enemmän infoa työskentelystä eli annoin kysymyksiä kirjallisesti jokaiselle ryhmän ohjaajalle ennen ryhmätyöskentelyä. Näin työntekijät tiesivät mikä oli ryhmätyöskentelyn ideana ja tarkoituksena.

Kehittämishankkeen kirjoittaja osallistui yhtenä jäsenenä työskentelyihin, joten hän osallistui jokaiseen työskentelyyn mukaan. Ryhmätyöskentelyt tapahtuivat kolmen–kuuden hengen ryhmissä kaksi kertaa, mutta viimeisellä kerralla työskentely tapahtui henkilökohtaisesti joidenkin henkilöiden kanssa. Mitä pienempi oli ryhmä, niin sitä paremmin sai asiakkaiden mielipiteitä selville jostain asiasta. Sopiva aika työskentelyyn oli noin tunti, sillä asiakkaat eivät olisi jaksaneet keskittyä yhtään kauemmin.

Joidenkin työntekijöiden asenne tai usko kehittämishankkeeseen oli aluksi kielteinen, mutta heidän mielensä muuttui kehittämishankkeen aikana myönteiseksi: "Tämähän on hyvä juttu." Itse ainakin noudatti paremmin sovittuja aikatauluja ja kiinnitti enemmän huomiota esiin tulleisiin asioihin (esim. sijaisten perehdyttämiseen). Joidenkin asiakkaiden kohdalla ajattelu "En mä viitsi, eikä kiinnosta"–asenne muuttui kehittämishankkeen aikana "Mä osaan ja teen"–asenteeksi. Asiakkaiden mielenkiinto ja itsemääräminen päiväaikaiseen toimintaan lisääntyi, jolloin myös asiakkaat kertoivat enemmän mielipiteensä ja toiveensa päivän toiminnan sisältöön. He huomasivat sen, että he saivat vaikuttaa omaan toimintaansa paremmin.

5.3 Kehittämishankkeen eettisyys, luotettavuus ja hyödynnettävyys

Tieteellinen tutkimus on eettisesti hyväksyttävä, luotettava ja sen tulokset uskottavia vain silloin, kun tutkimus on tehty hyvää tieteellisestä käytäntöä ja ohjeistusta noudattamalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Yleensä hyvää tieteellistä käytäntöä ovat rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus, avoimuus, muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen ja huomiointi sekä tutkimuksen asianmukainen suunnittelu, toteutus ja raportointi (Hirvonen 2006, 31). Tässä kehittämishankkeessa noudatettiin edellä mainittuja ohjeistuksia hyvästä tieteellisestä käytännöstä.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa pohditaan usein valittujen menetelmien soveltuvuutta kehittämiskohteeseen ja -hankkeelle asetetut tavoitteet huomioiden. Milesin ja Hubermanin mukaan (1994) mukaan laatuun vaikuttavat aineiston keruumenetelmät, niiden valinnan perustelut, käyttö ja monipuolisuus. Tulosten analyysissä pyritään totuudenmukaisuuteen ja

uskottavaan tulkintaan perustelujen kera, jolloin dokumentointi ja raportointi on tärkeä vaihe. Tällöin eri vaiheissa tehtyjä ratkaisuja on tarvittaessa helppo palata arvioimaan kokonaisuus huomioon ottaen. (Puusa & Kuittinen 2011, 171–172.)

Toikko ja Rantasen (2009, 121) mukaan luotettavuus on tieteellisen tiedon keskeinen tunnusmerkki. Tässä työyhteisön toimintamallin kehittämisessä otettiin erityisesti huomioon tilan asiakkaiden toimintakyvyn ja -taidot, sillä jotkut asiakkaista tarvitsevat paljon ohjausta ja eri kommunikointitapoja (esim. viittomia tai kuvia). Tällöin henkilökunnalta tarvittiin erityisiä taitoja toiminnan toteuttamiseksi ja asiakkaiden mielipiteiden esiin saamiseksi erilaisten vaihtoehtojen kommunikaatiomenetelmiä käyttämällä. Miten luotettavaa tietoa heiltä sai kehittämishankkeen etenemisestä tai kehittämisestä? Ideana oli kuitenkin se, että asiakkaat olisivat mahdollisimman paljon mukana käytännön toiminnan suunnittelussa ja toimintamallin kehittämisessä. Tärkeää asiakkaille oli kehittämishankkeeseen osallistuminen ja omien mielipiteiden esittäminen.

Tieteelliseen tutkimusprosessiin liittyy tämän kriittisen tarkastelun lisäksi sen ulkopuolinen arviointi, joka on keskeinen osa prosessia (Puusa & Kuittinen 2011, 172). Ennen kaikkea hankkeen tekijän tai dokumentoijan on vakuutettava tiedeyhteisö tekemällä tutkimukseen tai hankkeeseen koskevat valinnat ja tulkinnat näkyviksi, joten vasta tällöin aineisto on avointa ja johdonmukaista sekä kaikille nähtävillä (Toikko & Rantanen 2009, 122).

Kehittämishankkeen aikana kerrottiin henkilökunnalle ja toimeksiantajalle hankkeen etenemisestä henkilökunnan palaverissa, jolloin kaikki saivat olla mukana arvioimassa hankkeen tavoitteiden toteutumista ja edistymisestä. Hankkeen dokumentoija oli mukana kehittämisprosessissa yhtenä työyhteisön ohjaajana. Asiakkaille projektin etenemisestä kerrottiin kerran kuukaudessa yhteisissä päiväaikaisen toiminnan katsauksissa ja viikoittaisissa yhteisökokouksissa. Myös päiväaikaiseen toimintaan liittyvistä aivo-riihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn tulosten yhteenvetoihin jokaisella työntekijällä oli mahdollisuus tutustua kirjallisesti, sillä ne oli nähtävillä kaikille perjantaipalaverimuiston liitteenä.

Eettisyyteen liittyy myös analyysiprosessin avoimuus, joka tarkoittaa tutkijalle yllätyksellisyyttä ja aikaisempien käsityksensä kyseenalaistamista sekä epävarmuuden ja hajanaisuuden sietämistä. Vasta tällöin toisella tavalla näkeminen mahdollistuu, jolloin etsii myös uusia tapoja hahmottaa ja käsitteellistää esille tulleita ilmiöitä. (Gordon 2006, 247.) Tässä kehittämishankkeessa avoimuus toteutui ilman kehittämishankkeen kirjoittajan valmiita käsityksiä kehittämishankkeen etenemisestä tai kehittämisestä, joten kehittämishankkeeseen etsittiin erilaisia näkökulmia toteuttaa kehittämistä eteenpäin. Asiakkaiden ensimmäisen aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn tulosten analysoinnin jälkeen muodostui viisi teemaa, joiden pohjalta kehittämistoimintaa jatkettiin eteenpäin.

Ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen on yksi tärkeimpiä tutkimuseettisiä normeja, johon sisältyy tutkittavien anonymiteetin ja tietojen luottamuksellinen turvaaminen sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen (Kuula 2006, 124). Tässä kehittämishankkeessa yksityisyyttä ja nimettömyyttä kunnioitettiin, sillä eri työskentelyjen yhteenvetojen merkitsemisessä jokainen sai nimettömänä kertoa oman mielipiteensä asioista. He saivat itse päättää myös siitä, mitä mielipiteitään tai näkemyksiään he halusivat antaa kehittämishankkeelle. Jokaiselle asiakkaalle kerrottiin myös se, että toimintaan ja työskentelyihin osallistuminen oli vapaaehtoista. Heille annettiin mahdollisuus olla osallistumatta ryhmäkeskustelutyöskentelyihin, jos he eivät halunneet osallistua mukaan.

Kehittämistoiminnassa luotettavuus tarkoittaa myös tiedon ja toiminnan käyttökelpoisuutta, joten kehittämistoiminnasta syntyvän tiedon on oltava todenmukaista ja hyödyllistä sekä siirrettävää. Tällöin luotettavuuden keskeisenä kriteerinä pidetään vakuuttavuutta, jolla tarkoitetaan uskottavuutta ja johdonmukaisuutta. Johdonmukaisuus tarkoittaa ennen kaikkea tutkimusaineiston keräämisen ja analysoinnin huolellista ja läpinäkyvää kuvaamista. Luotettavuuteen vaikuttaa myös toimijoiden sitoutuminen kehittämistoimintaan mukaan. (Toikko & Rantanen 2009, 121–124.) Tämä kehittämishanke on pyritty dokumentoimaan ja kuvaamaan mahdollisimman tarkasti ja avoimesti, jotta kehittämishanke ei jäisi epäselväksi lukijoille eri vaiheita kuvattaessa. Hakamaan tilan henkilökunta ja asiakkaat osallistui-

vat alusta alkaen kehittämiseen mukaan, mikä lisäsi omalta osaltaan toimijoiden sitoutumista kehittämistoimintaan. Kehittämishankkeen ajan kehittäjä-työntekijä on yrittänyt olla avoin eri asioille ja tarvittaessa muuttaa omaa toimintaansa.

Tämän kehittämishankkeen aikana saadut tulokset ovat hyödynnettävissä Hakamaan tilan päiväaikaista toimintaa kehitettäessä. Asiakkaat antoivat hyviä kehittämis ehdotuksia siihen, mitä Hakamaan tilalla on vielä kehitettävää ja paranneltavaa. Toimintamalli antoi asiakkaille myös uudenlaisen kokemuksen ja tavan toimia päiväaikaisessa toiminnassa, jolloin heille tuli kokemusta muistakin tavoista toimia. Tulevaisuudessa päiväaikaista toimintaa kehitettäessä tarkoituksena on asiakkaiden omatoimisuuden lisääminen niin, että he voivat keskittyä vain yhteen asiaan tai työhön kerrallaan pidemmän aikaa. Näin asiakkaat osaisivat toimia itsekseen ilman ohjaajia, jolloin ohjaajien tehtäväksi jäisi vain toimia kannustajina ja toiminnan mahdollistajina.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

6.1 Keskeisten tulosten pohdintaa

Kehittämishankkeen tavoitteena oli luoda Hakamaan tilalle sopiva toimintamalli, jolla kehitettiin päiväaikaisen toiminnan rakenteita kokeilutoiminnan pohjalta. Kairin ym. (2010, 3) selvityksen mukaan asiakaslähtöisyys ja yksilökeskeinen elämänsuunnittelu toteutuvat huonommin kehitysvammaisten työtoiminnassa, sillä heillä ei ollut valinnanvaraa valita erilaisia työmuotoja tai -tehtäviä vapaammin. Yleensä kehitysvammainen ei voi vaikuttaa työtoiminnan paikkaan, eikä hänen kanssaan aina välttämättä keskustella hänen toiveistaan ja tarpeistaan. Tässä kehittämishankkeessa asiakkaat osallistettiin mukaan kehittämiseen, jolloin he saivat kertoa toiveistaan ja tarpeistaan. Asiakkaat osallistuivat kehittämishankkeeseen hyvin mukaan, sillä osa asiakkaista osasi kertoa omat mielipiteensä kehittämishankkeesta ja sen etenemisestä. He esittivät myös rohkeasti ja innolla uusia ideoita päiväaikaisen toiminnan sisältöön ja toimintaan.

Asiakkaat kertoivat hyviä ehdotuksia päiväaikaisen toiminnan sisältöön, joten niitä olisi hyvä ottaa huomioon enemmän päiväaikaisessa toiminnassa tulevaisuudessa. Asiakkaat halusivat tehdä enemmän toimintana: monipuolisempaa ulkoilua ja liikuntaa (esim. seinäkiipeilyä, seikkailurataa), enemmän musiikkia ja laulua, uudet karaoke-laitteet, kerran kuukaudessa rentoutushetki (esim. pallohieronta ryhmittäin) ja urheilukisojen katselua yhdessä tv:stä tai paikan päältä. Asiakkaiden jotkut toiveet toiminnoista liittyivät mm. maatilán koneisiin (auton pesuun, traktorin ajamiseen), vapaa-ajan harrastuksiin (erilaisiin laulu- ja musiikkikeikkoihin), maatilán metsä- ja peltotöihin (puiden sahaamiseen ja käräykseen) tai koti- ja keittiötöihin (ikkunan pesuun, siivoukseen, salaatin ja kotikaljan valmistamiseen). He toivoivat enemmän myös taideaineita (esim. maton kutomista, erilaista askartelua), kaupassa käyntiä, koulutukseen lähtemistä, myyntitöiden valmistusta. Joku asiakkaista haluaisi mennä myös maatilán ulkopuolelle töihin.

Asiakkaiden ensimmäisestä aivoriihi- ja ryhmäkeskustelutyöskentelyn vastauksista nousi esiin viisi teemaa tai aihealuetta, josta kehittämishanketta jatkettiin eteenpäin. Kehittämishankkeen etenemisestä vastasi pääasiassa kehittämistiimi, joka kokoontui neljä kertaa kehittämishankkeen aikana. Mutta käytännöstä ilmenneisiin ongelmakohtiin tai kysymyksiin reagoitiin kuitenkin heti toiminnan sujumiseksi ja kehittämiseksi. Kehittämistiimin kokoonkutsuminen oli haastavaa, sillä yhteisen ajan löytäminen oli joskus vaikea järjestää. Henkilökunnan perjantaipalavereissa keskusteltiin ja arvioitiin myös kehittämishankkeen etenemistä tarpeen vaatiessa sekä tehtiin tarvittavia toimenpiteitä.

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli edistää työyhteisön jäsenten ja yksilöiden hyvinvointia luonnonläheisten ja monipuolisten Green Care-menetelmien ja yhteisöllisyyden avulla. Erilaisten vaihtoehtoisten toimintojen ja menetelmien kokeileminen oli myös yhtenä tavoitteena tässä hankkeessa, jotta mieluinen ja oikeanlainen toiminta löytyisi jokaiselle asiakkaalle. Joku asiakkaista löysikin oman mieleisen tekemisensä kehittämishankkeen aikana, joten siitä on hyvä jatkaa eteenpäin. Kehittämishankkeen teoriaosassa haluttiin keskittyä niihin asioihin, joihin jokainen työyhteisön työntekijä ja asiakas "törmäsi" kehittämishankkeen aikana. Näin myös tieto oli helpommin tiivistetysti luettavissa ja saatavissa.

Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan yhtenä laatuksena on tuki palvelujen sisältöihin ja toimintatapoihin vaikuttamiseen, jolloin asiakkailla on mahdollisuus osallistua palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen, seurantaan ja arviointiin (KVANK 2016, 2–3). Tässä asiakkailla oli mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omaan päiväaikaan toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Asiakkaat osallistuivat innolla mukaan ryhmätyöskentelyihin, joten heiltä sai hyviä ideoita esiintulleisiin teemoihin. Heidän itsemääräämisensä lisääntyi kehittämishankkeen aikana. Myös Saarisen ja Vanttisen (2016) tutkimuksen mukaan asiakkaat kokivat itsemääräyksen koostuvan itsenäisestä päätöksen teosta ja kuulluksi tulemisesta sekä osallisuuden tunteesta.

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli tehdä myös luonnonmukaisia Green Care-menetelmiä ja yhteisöllisyyttä tunnetummaksi sekä työyhteisössä että kuntayhtymän organisaatiossa tiedottamalla Hakamaan tilan toiminnasta. Eri Green Caren-menetelmien käyttämiseen kiinnitettiin enemmän huomiota kehittämishankkeen aikana. Hakamaan tilalla on uusi kasvihuone, jonka ympärivuotista hyödynnettävyyttä ei ole vielä kehitelty niin paljon. Tämän vuoksi kehittämishankkeen kokeilun tavoitteena oli lisätä kasvihuoneen monipuolista käyttämistä ympäri vuoden. Tutustumis- ja vierailukäynneistä tuli uusia ideoita kasvihuoneen hyödynnettävyyteen kuten sisätilan koristelu talven ajaksi valoilla tai puutarhan vuodenaikojen toteutuminen erilaisin ilmein kuten pääsiäinen, jouluku, vappu tai juhannus. Myös kasvihuone sovittiin kesäloma-ajan ja syksyllä kahvi- ja taukopaikaksi pihalla ja navettatöiden aikana tai jälkeen, joten sitä koristeltiin viihtyisimmäksi kesäviirein, säkkikankain, lyhdyin ja penkkikalustein.

Toiminta puutarhassa on fyysisen kunnon ja motoriikan harjoittelua, jolloin se antaa mahdollisuuden sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisyyden vahvistumiseen. Toiminta lisää oppimista ja antaa onnistumisen kokemuksia vahvistaen näin ihmisen itseluottamusta. (Salovuori 2014, 23.) Hakamaan tilan puutarha-avusteisessa toiminnassa tarkoituksena ei ole tehokas viljely vaan se, että asiakkaat olisivat suunnittelussa mukana mahdollisimman paljon omien voimavarojensa ja kiinnostustensa mukaan ohjaajien avustamana.

Puutarharyhmä valmistautuu istutustöihin talvisin tekemällä erilaisia puutöitä, joiden tekemisen suunnittelussa asiakkaat ovat aktiivisesti mukana. Osa asiakkaista "löysi" kehittämishankkeen aikana oman mieleisensä tekemisensä kuten puulaatikoiden tai tarjottimien valmistaminen. Näin asiakkaille varmistettiin mieleinen tekeminen päiväaikaisessa toiminnassa yksilöllisten mieltymysten ja kiinnostuksen mukaan. Ryhmän asiakkaiden päiväaikaiseen toimintaan osallistuminenkin parani, sillä ryhmän jäsenet lähtivät toimintaan mielellään ja innostuneesti. Myös ryhmän keskinäinen toiminta vahvistui, jolloin ryhmän jäsenet uskalsivat esittää omia toivomuksiaan rohkeammin toiminnan sisältöön. Kerolan (2012, 76) tutkimuksenkin mukaan asiakkaat kehittyivät ja saavuttivat asetettuja tavoitteita, jotka liit-

tyivät ryhmätyöskentelytaitojen ja keskittymiskyvyn kehittämiseen puutarhatoimintaan osallistuessaan.

Luontoavusteisessa toiminnassa harjoituksien tarkoituksena on edistää ongelmanratkaisua, voimavarakeskeisyyttä ja rentoutumista. Tavoitteellinen luontoliikunta edistää ihmisen terveyttä tavoitteellisella liikunnalla, joka yleensä tapahtuu luontoympäristössä. (Soini & Vehmasto 2014, 12.) Hakamaan tilalla käytetään metsää ja vesistöä paljon hyödyksi toiminnassa kuten talvella kalastetaan ja tehdään metsätöitä. Kesäisin käytetään tilan omaa rantamökkiä saunoineen asiakkaiden virkistäytymisessä ja rauhoittumiseen. Kehittämishankkeen tavoitteena oli lisätä monipuolista ja jäsentynyttä ryhmätoimintaa luonnossa esim. perustamalla uusia erilaisia ryhmiä. Kehittämishankkeen aikana perustettiin uusi ryhmä luonto-metsäkerho, jonka tavoitteena oli tutustuttaa asiakkaita lähiluontoon ja niiden tarjoamiin "antiin" tarkemmin ja suunnitellummin. Kerho kokoontui kehittämishankkeen aikana kerran viikossa, joten ryhmä kävi mm. tutustumassa lähimetsiin, hakivat eläimille luonnosta oksia tai muita syötäviä, linnunpönttöjen valmistamista ja laittamista niitä puihin, kalastamista, jne.

Myös monipuolisempaa liikuntaa ja oleskelua luonnossa yhdessä koko yhteisön asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa järjestettiin kehittämishankkeen aikana, joten tällöin käytettiin enemmän hyödyksi lähiympäristön laavuja tai metsäpolkuja toimintaa järjestettäessä. Esimerkiksi päiväaikaisen toiminnan aikana keiteltiin lähilaavulla pannukahvit ja pidettiin taukoja kahvittelemalla yhdessä asiakkaiden kanssa. Asiakkaat pitivät taukoajoista nuotion ja kahvipannun äärellä, joten toimintaan lähteminenkin innosti asiakkaita tiedossa olevan kahvitteluhetken ansioista. Myös yhteinen toiminta ja tekeminen lisäsivät yhteisöllisyyttä ja yhteenkuuluvuutta. Miten pienillä asioilla voi asiakkaiden innostuneisuutta lisätä?

Salovuori (2012, 96–100) tutki tutkimuksessaan Green Caren -toiminnan ohjaajilta vaadittuja taitoja, jolloin heidän vuorovaikutustaidot ja ammattitaito nousivat esiin. Hyvään ohjaukseen kuuluivat yksilöllinen ohjaus, kyky organisoida ja muuttaa joustavasti tehtyjä suunnitelmia. Tällöin myös ympäristö voimaannuttaa ja osallistuttaa asiakkaita, joten ohjauksella vahvis-

tetaan asiakkaiden itsetuntoa, onnistumisen ja uuden oppimisen kokemuksia. Monipuolisempaa toimintaa ja oleskelua luonnossa kehitetään myös koko ajan Hakamaan tilan päiväaikaisessa toiminnassa, joten ohjaajalta vaaditaan tällöin vain mielikuvitusta toimia eri tavalla toimintaa suunniteltaessa. Tällöin asiakkaiden mielipiteitä tulisi käyttää enemmän hyödyksi, sillä tässä kehittämishankkeessa asiakkaat esittivät hyviä asioita toiminnan sisältöön.

Eläinavusteinen toiminta on eläinten kanssa toteutettavaa vapaamuotoista, ennaltaehkäisevää ja toimintakykyä parantavaa toimintaterapiaa ja vuorovaikutustoimintaa sekä hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamista (Soini & Vehmasto 2014, 12). Hakamaan tilalla on tällä hetkellä lampaista, minipossu ja pupuja, joita hoidellaan yhdessä asiakkaiden kanssa. Toiminta tapahtuu nyt enimmäkseen näiden eläinten kanssa, mutta kehittämishankkeen aikana oli tarkoituksena lisätä ja monipuolistaa eläinavusteista toimintaa lisäämällä erilaisia vaihtoehtoja kuten perustamalla eläinkerho. Eläinkerhon tarkoituksena oli mm. hankkia tietoa tai käydä katsomassa erilaisia eläimiä lähialueella sekä tutustuttaa asiakkaita eläinten käsittelyyn ja niiden kanssa toimimiseen. Kerhon vetäjänä toimii joku ohjaajista, joka suunnitteli toimintaa yhdessä asiakkaiden kanssa. Yleensä kerho kokoon-tui kehittämishankkeen aikana kerran viikossa, jolloin kerhossa tutustuttiin mm. alpakoihin, eläinkauppaan, hevosiin, koiriin, jne.

Esimerkiksi vierailu alpakkatilalla antoi hyviä kokemuksia asiakkaille siitä, miten eläimiä käsitellään ja miten niiden kanssa toimitaan. Asiakkaat ja ohjaajat saivat käytännössä kokeilla alpakoiden käsittelyä, joten he saivat hyvin tietoa ja kokemusta terapeuttisesta eläinavusteisesta toiminnasta. Tämän vierailun jälkeen heräsi kiinnostus siitä, miten opittuja ja koettuja tietoja voisi soveltaa myös Hakamaan eläinten kanssa työskentelyssä. Ainakin eläinkerhossa voisi tutustua toisen maatilan alpakoihin, joten näin toimintaa voisi monipuolistaa. Tulevaisuudessa on toiminnassa kuitenkin tärkeää suunnitelmallisuus ja jatkuvuus, jotta toiminta olisi terapeuttista ja asiakasystävällistä. Myös yhteistyötä toisen maatilan kanssa lisättiin eläinkerhon avulla vierailemalla toisella maatilalla katsomassa ja tutustumassa maatilan eläimiin. Karisen (2012, 77) tutkimuksenkin mukaan luonto- ja

eläinpainotteiset elämykset osana toimintaa tuottivat asiakkaille tehokasta kuntoutusta ja irtiottoja omasta tutusta arkiympäristöstään lisäten uusia elämyksiä ja mielen virkistystä.

Arjessa osallisuuden tuntee omakohtaisena ja voimaannuttavana kokemuksena kuuluessaan johonkin yhteisöön, jossa häntä kuullaan ja tuetaan. Osallisuus on yhteenkuuluvuuden kokemus, jossa ihminen vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskeviin asioihin toimien siinä aktiivisesti ja sitoutuneesti. (Rouvinen-Wilenius ym. 2011, 50.) Hakamaan tilalla halutaan säilyttää yhteisöllisyyttä mm. järjestämällä asiakkaille ja työntekijöille säännölliset viikoittaiset yhteisökokoukset, joissa jokainen asiakas voi tuoda haluamiaan asioita koko yhteisön tietoon. Näin jokaisella on mahdollisuus sanoa omat mielipiteensä jostain asiasta ja tehdä yhteisiä päätöksiä yhteisistä asioista. Tällöin jokaisen asiakkaan itsemääräämisoikeus on myös huomioitava. Miten yhteisössä huomioidaan yksilöt yhteisöllisyyden siinä kärsiessä? Tästä asiasta on keskusteltava kaikkien kanssa, jotta jokaisen ääni saadaan kuuluviin. Jokaisella on oikeus tuoda mielipiteensä esiin, joten jokaista on kunnioitettava sellaisenaan ainutkertaisena ihmisenä. Voiko asiakas olla yksilö yhteisössä?

Uuden toimintamallin kehittämissä pyrittiin juuri kokouskäytäntöjen säännönmukaisuuteen ja tasa-arvoiseen kohteluun. Yhteisössä jokainen jäsen huomioitiin yksilöllisesti ja tasa-arvoisesti varsinkin päiväaikaisen toiminnan ryhmäjaon toteutumisessa. Tällöin oli tärkeää se, että ryhmäjako oli oikea ja sopiva asiakkaalle. Ohjaajien mielipide asiakkaan ryhmästä ei välttämättä ollut samanlainen kuin asiakkaan näkemys omasta ryhmästään. Asiakkailla oli koko kehittämishankkeen ajan mahdollisuus vaihtaa omaa ryhmäänsä niin halutessaan. Käytännössä pari asiakasta halusikin vaihtaa ryhmäänsä viikon kokeilun jälkeen, joten näin heille mahdollistettiin vaihto toiseen haluamaansa ryhmään. Myös päiväaikaisen toiminnan sisältöön asiakkaat saivat vaikuttaa, joten he saivat ehdottaa ohjaajille haluamiaan työtehtäviä. Asiakkailla oli myös oikeus tauottaa omaa toimintaansa tarpeen mukaan esim. sopivilla juomatauolla. Näin asiakkaiden itsemäärääminen lisääntyi kehittämishankkeen aikana.

Työtoiminnan sisältöön asiakkaat saivat vaikuttaa kehittämishankkeen aikana, joten he saivat ehdotella mieluista toimintaa. Osa asiakkaista pitivät siitä, että he saivat mahdollisuuden työskennellä samassa ja pienessä ryhmässä joka päivä. Tämä lisäsi enemmän yhteistyötä sekä toisten asiakkaiden että ryhmien kanssa, jolloin tehtävien jakamista toisten kanssa toivottiin enemmän tulevaisuudessa. Jotkut asiakkaista pitivät siitä, että he ovat päässeet valmistamaan enemmän monipuolisempaa ja kansainvälisempää ruokia tai osallistumaan eri teemapäivien suunnitteluun. Varsinkin osallistuminen erilaisten projektien suunnitteluun ja valmistukseen ovat olleet asiakkaille "hyvä juttu."

Osan asiakkaan mielestä toisen maatilan kanssa tehtävä yhteistyö oli riittävää, mutta joitakin asioita voisi vielä enemmän yhdistellä esim. yhteinen ohjaajat/asiakas-palaveri vuorotellen molempien tilojen luona. Myös molempien bändit voisivat harjoitella yhdessä toistensa luona vuorotellen tai eläinkerho vierailee Hakamaalla ja päinvastoin. Jotkut asiakkaista toivoivat enemmän ja monipuolisempaa yhteistyötä toisen maatilan kanssa, joten he esittivät mm. seuraavia asioita: sekajoukkue sählyyn tai jalkapalloon, yhteinen talviolympialaiset ja ystävyysotteluita, yhteinen bändi ja blogin pitäminen. Asiakkaiden mielestä yhteistyö toisen maatilan kanssa oli tärkeää, joten sitä tulisi jatkossa myös käyttää enemmän hyödyksi.

Kehittämishankkeen aikana asiakkaiden mielestä perehdytys ja eri asioista tiedottaminen parantui alun jälkeen parempaan suuntaan. Mutta he toivoivat kuitenkin uusille sijaisille enemmän infoa asiakkaiden eri sopimuksista tai talojen säännöistä. He toivoivat varsinkin sitä, että sovituista tehtävistä tai asioista pidettäisiin kiinni. Joidenkin asiakkaiden mielestä tiedon kulku edelleen "tökkii" varsinkin äkillisistä muutoksista ilmoittaminen. He toivoivat, että eri toiminnoista tai varsinkin talkoista tiedotetaan etukäteen joko aamulla tai edellisenä päivänä. Näin säästyisi aikaa turhalta kulkemiselta tai ohjaajan etsimiseltä. Muutoksen alkamisesta oli asiakkaiden mielestä riittävästi ollut ohjeita ja tiedotteita.

Asiakkaat kokivat hyvänä myös sen, että työtehtävät tiedotetaan päivittäin ryhmässä aamulla työn alkaessa tai sovitut työtehtävät ovat kirjallisena

nähtävillä kalenterista. Joillekin asiakkaille oli taas alussa vaikeaa se, ettei ollut tiettyä ohjaajaa paikalla. Myöhemmin asia ei enää niin paljon haitannut, sillä asiakkaat tiesivät paremmin oman toimintansa ja ryhmänsä ohjaajasta huolimatta. Osa asiakkaista haluaisi osallistua sijaisten perehdytykseen mukaan, joten he ehdottivat tähän hyviä asioita (esim. talojen yhteisistä eli käytännön asioista tiedottaminen, työvälineiden, tilan esittelyä ja talon sääntöjen opastamista, keittiötöiden ja työajan puhelimen käytön opastamista). Tähän olisi hyvä kiinnittää huomiota enemmän tulevaisuudessa.

Tietoisuutta kuntayhtymässä Hakamaan tilan toiminnasta voisi lisätä esimerkiksi järjestämällä myöhemmin avoimet ovet–tapahtuman tilalla, jolloin kuntayhtymän työntekijöillä olisi mahdollisuus tutustua käytännössä tilan toimintaan ja arkeen. Vuonna 2017 Hakamaan tila täyttää 20 vuotta, jolloin juhlia voisi käyttää myös hyödyksi tilan toimintaan tutustumisessa. Eteva kuntayhtymän omilla facebook- sivustoilla ja maatila-blogissa voi myös seurata Hakamaan tilan toimintaa ja elämää. Hakamaan 20-vuotisjuhlia ollaan juuri suunnittelemassa, joten juhlat ovat tiedossa myöhemmin. Etevan facebookissa ja maatila-blogissa on tehty muutamia juttuja Hakamaan tilan toiminnasta, mutta tähän voisi kuitenkin vielä enemmän keskittyä tulevaisuudessa. Mutta mistä löytyisi innokas työntekijä tai asiakas toimimaan blogin pitäjänä?

Päiväaikaisen toiminnan työaikojen selvyyteen tuli parannusta alun epätoisuuden jälkeen, sillä tarkemmat ajat työajoista oli kaikkien nähtävillä molempien talojen seinätauluilla. Joidenkin asiakkaiden mielestä työaika iltapäivisin oli liian lyhyt, mutta yleensä työaikoihin oltiin tyytyväisiä. Asiakkaiden mielestä halukkaat saisivat aloittaa työt vähän aikaisemmin, joten aikataulutus voisi mennä töiden mukaan. Joidenkin asiakkaiden mielestä ohjaajat olivat aina myöhässä, mutta töihin menossa oli kuitenkin "skarpatu". Tämä vaatii kuitenkin huomiota tulevaisuudessa.

Turvallisuusasioissa asiakkaat toivoivat turvallisuuskoulutusta mm. teräseiden käytössä, vaaratilanteiden ennaltaehkäisyssä, liikenneturvallisuudesta sekä turvallisuusvälineiden käytön opastusta. Osan asiakkaiden

mielestä työkoneita käyttäisivät vain ne, jotka osaavat tai ovat käyneet koulutuksen. Myös asianmukaisia turvallisuusvälineitä ja -asusteita toivottiin sekä asiakkaiden että ohjaajien käyttävän aina eri koneiden kanssa työskenneltäessä. Hakamaan tilalla järjestettiin huhtikuussa 2017 turvapäivä, jossa harjoiteltiin alkusammutusta ja kadonneitten ihmisten etsintää koirien kanssa. Myös uudet työvaatteet on ostettu kaikille asiakkaille ja työntekijöille. Hakamaan tilalla on myös kerran kuukaudessa palohälytyksen poistumisharjoitus, jossa harjoitellaan poistumista talojen sisältä sovitulle kokoontumispaikalle.

Tämän kehittämishankkeen keskeisin tulos oli Hakamaalle sopiva ja pysyvä toimintamalli, jolla kehitettiin päiväaikaisen toiminnan rakenteita ja sisältöä. Kaikki yhteisön asiakkaat ja henkilökunta olivat sitä mieltä, että nykyistä toimintamallia päiväaikaisessa toiminnassa jatketaan ja kehitetään edelleen eteenpäin. Kaikki asiakkaat haluavat olla myöhemminkin mukana päiväaikaisen toiminnan kehittämisessä, joten sovittiin seuraava ryhmäkeskustelutyöskentely ennen kesälomia eli kesäkuun alussa. Tällöin on tarkoituksena arvioida toimintamallia uudelleen asiakkaiden kanssa samalla tavalla kuin kehittämishankkeen aikanakin. Asiakkaiden mielestä sopiva arviointiaika on kolmen kuukauden välein, joten toivottavasti päiväaikaisen toiminnan kehittäminen tulevaisuudessa jatkuu edelleen.

6.2 Jatkokehittämisehdotukset

Jatkokehittämisehdotuksia nousi esiin kehittämishankkeen aikana asiakkaiden ryhmäkeskusteluista, josta yksi liittyi perehdytyksen ja tiedottamisen kehittämiseen. Misukka (2009) tutki väitöskirjassaan työn tekemisen merkitystä työ- ja toimintakeskuksessa työskenteleville kehitysvammaisille. Misukan haastattelujen mukaan eräs kehittämisnäkökulma työskentelyyn liittyi kehitysvammaisten itsensä työkavereiden neuvojana tai tutorina toimimisen laajentamiseen ja lisäämiseen. Tässä kehittämishankkeessa asiakkaat olivat kiinnostuneet toimimaan sijaisten perehdyttäjinä, vaikka sinänsä he eivät toivoneet perehdytystä toinen toisilleen. Osa asiakkaista haluaisi toimia perehdyttäjänä sijaisille, joten he esittivätkin hyviä asioita

tähän. Tulevaisuudessa asiakkaiden ottaminen perehdytykseen mukaan olisi hyvä asia, sillä näin olisi enemmän henkilöitä perehdytykseen.

Kehittämishankkeen aikana ilmeni myös puutteita yleensäkin uusien sijais-ten perehdytyksessä ja eri asioiden tiedottamisessa. Tästä heräsikin kiinnostus tehdä näille asioille jotain, joten tulevaisuudessa näiden asioiden kehittäminen olisi ajankohtaista. Miten yhteisön tiedottamista ja perehdyttämistä kehitetään paremmaksi ja selkeämmäksi, jotta tieto etenisi asiakkaille ja henkilökunnalle? Mitä keinoja tähän olisi?

Työntekijöiden päiväaikaisen toiminnan suunnittelun ja ajankäytön kehittäminen nousi myös yhdeksi ajankohtaiseksi asiaksi kehittämishankkeen aikana. Koska asiakkaat haluaisivat olla vieläkin enemmän mukana toiminnan suunnittelussa, niin miten tämä mahdollistetaan käytännössä? Asiakkailta kysytään mielipiteitä ja toivomuksia, mutta kaikki toivomukset eivät kuitenkaan aina mahdollista toteuttaa. Mutta mitä keinoja tähän toteuttamiseen olisi käytännössä? Tämä olisi hyvä kehittämishankkeen aihe, sillä miten toiveita voitaisiin toteuttaa käytännön arjessa vieläkin paremmin.

Henkilökunnan mielipiteet raportoinnista vaihtelevat laidasta laitaan. Osan henkilökunnan mielestä raportointia on liian vähän ja joidenkin mielestä raportointeja on taas liian paljon. Toisten mielestä raportoinnit tulisi olla lyhyitä ja ytimekkäitä, mutta toisten mielestä niiden tulisi käsitellä asiakkaita laajemmin ja tarkemmin. Tästä tulikin hyvä aihe jatkokehittämiseksi eli hyvä kehittämisaihe olisi raportoinnin sisällön kehittäminen: millainen olisi hyvä ja laadukas raportointitapa?

LÄHTEET

Ahola, S. & Konttinen, J-P. 2009. Uudistuva vammaispalvelulaki. Oikeus henkilökohtaiseen apuun vahvistuu. Assistentti.info 2009 nro 6 [viitattu 14.12.2016]. Saatavissa: http://www.as-yhdis-tys.com/web_documents/print_uudistuva_vammaispalvelulakifinal.pdf

Dam, T., Ellis, J. & Sherwin, J. 2008. Person Centered Planning: A review of the literature Strengthening person centered planning in the Community Participation program. NSW Department of Ageing, Disability and Home Care [viitattu 15.11.2016]. Saatavissa: https://www.adhc.nsw.gov.au/__data/assets/file/0004/227956/LiteratureReviewpersoncentredplanningfinal.pdf

Erikson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3 [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/erot_erilaisuus_ja_elinolot_verkko.pdf

Eronen, M. 2013. Henkilökohtainen budjetointi kehitysvammaisten henkilöiden työ- ja päivätoiminnoissa. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Ylempi amk [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/62097/eronen_minna.pdf?sequence=1

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Helsinki: Vastapaino.

Eteva kuntayhtymä. 2010. Eteva – yksilöllistä ja kehittyvää vammaispalvelua. Eteva kuntayhtymän toiminnan linjaus 2010–2020 pähkinänkuoressa [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: http://www.eteva.fi/blogit/eteva-ajankohtaista/hakemisto/materiaalit/Eteva_linjaus_2010-2020_web.pdf

Eteva kuntayhtymä. 2016a. Eteva [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.eteva.fi/Eteva/>

Eteva kuntayhtymä. 2016b. Arvot [viitattu: 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.eteva.fi/Eteva/Arvot/>

Eteva kuntayhtymä. 2016c. Palvelut. Yksilöllisillä palveluilla itsenäisempi elämä [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.eteva.fi/Palvelut/>

Eteva kuntayhtymä. 2016d. Nastola. Hakamaan maatila [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.eteva.fi/Palvelut/Toimipaikat/Nastola/>

Eteva kuntayhtymä. 2017. Orimattila. Hakalan maatila [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: <http://www.eteva.fi/Palvelut/Toimipaikat/Orimattila/>

Garner, H. & Dietz, L. 1996. Person-Centered Planning: Maps and Paths to the Future. Four Runner, a publication of the Severe Disabilities Technical Assistance Center (SD TAC) at Virginia Commonwealth University. Vol. 11(2), 1-2 [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: <http://www.ttac.odu.edu/articles/person.html>

Gordon, T. 2006. Naistutkimus ja eettisyyden teoriat ja käytännöt. Teoksessa: Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.). Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 241–260.

Haapamäki, J. 2000. Yhteisöllisyys päivähoitossa. Teoksessa: Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi, 13–47.

Haapaniemi, R. 2011. Yhteisöllisyys ja kasvatusyhteisöt. Teoksessa: Jantunen, T. & Ojanen, E. (toim.). Arvot kasvatukset. Helsinki: Tammi, 75–84.

Hallikas, E., Helin, M., Karesvuori, T., Lauren, M., Mehtonen, K., Niskanen, S., Raappana, S. & Vilppola, M. 2006. YKS-käsikirja. Yksilökeskeinen suunnitelmatyöskentely. ESR-projekti. Hämeenlinna: Tavastia.

Hintsala, S., Konola, K. & Tiihonen, P. 2011. Yksi naapureista. Esimerkkejä kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisestä asumisesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto ja Kehitysvammaisten Palvelusäätiö [viitattu 18.5.2016].

Saatavissa: http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/yksi_naapureista_verkko_aukeamat.pdf

Hintz, A. 2011. The European Situation on Person Centred Planning – E European Survey. Teoksessa: Lunt, J. & Hintz, A. (toim.). 2011. Training and Practice in Person Centered Planning – A European Perspective. Experiences from the New Paths to Inclusion Project. EU, Education and Culture DG, Life Long Learning Programme, 12–15 [viitattu 18.5.2016].

Saatavissa:

http://personcentredplanning.eu/images/New_Paths_publication.pdf

Hirsjärvi, S. 2010. Tutkimustyytit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa: Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi, 191–220.

Hirvonen, A. 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa: Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.). Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 31–49.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy. Jyväskylä: Gummerus.

Kaipio, K. & Murto, K. 1988. Toimiva yhteisö. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy: Gummerus.

Kairi, T., Nummelin, T. & Teittinen, A. 2010. Työtoiminnan käytäntö ja kokemus. Kriittisiä arvioita kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille järjestettävästä työtoiminnasta. Kehitysvammaliiton selvityksiä 6. Helsinki: Kehitysvammaliitto [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa:

<http://docplayer.fi/300748-Tyotoiminnan-kaytanto-ja-kokemus.html>

Kajander, H. 2013. Mikä ihmeen Green Care? Luonnon ja eläimien merkitys vankeinhoidossa. Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosionomi YAMK [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa:

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64187/MIKA%20IHMEEN%20GREEN%20CARE.pdf?sequence=1>

Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 101.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino oy.

Karinen, A. 2012. Green Care erityisryhmien asumispalveluissa. Teoksessa: Jankkila, H. (toim.). 2012. Green Care – hyvinvointia pohjoisen luonnosta. Euroopan Maaseudun kehittämisen maatalousrahasto ja Green Care Lapland. Rovaniemi: Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 30, 77–79 [viitattu 15.11.2016]. Saatavissa: <http://www.ramk.fi/loader.aspx?id=b48a1dc6-02d9-49d8-8c86-7736398d6d5f>

Karvonen, P. 2007. Yksilöllinen suunnitelma. Teoksessa: Karvonen, P. (toim.). 2007. HOTHAT. Toimintaperiaatteet ja käsikirja 1.0. Eteva kuntayhtymä [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa Etevan intranetistä: http://eteva/asiakastyo/hothattoimintajarjestelma/Documents/Hothat_kasikirja_1_1.doc. 14–20

Kerola, M. 2012. Puutarhaterapia kehitysvammaisten arjen tukena. Teoksessa: Jankkila, H. (toim.). 2012. Green Care – hyvinvointia pohjoisen luonnosta. Euroopan Maaseudun kehittämisen maatalousrahasto ja Green Care Lapland. Rovaniemi: Rovaniemen ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 30. 75–76 [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: <http://www.ramk.fi/loader.aspx?id=b48a1dc6-02d9-49d8-8c86-7736398d6d5f>

Kivistö, M. 2011. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61789/Kivist%c3%b6_Mari_ActaE150_pdfA.pdf?sequence=2

Konola, K., Kekki, S., Tiihonen, P. & Marjamäki, K. Tulevaisuus omista käsissä – Miten päämies itse johtaa oman elämänsä ja palvelujensa suunnittelua. Teoksessa: Ripatti, P. (toim.). 2010. Kehitysvammaisten asuminen. Uusi reformi 2010–2015. Raportti 10/2011. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 32–40 [viitattu 24.5.2017]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80019/654df847-a315-42e2-ab92-bebb8df864b7.pdf?sequence=1>

Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa: Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.). Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–140.

KVANK. 2016. Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit. Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: http://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/osallisuutta_ja_tyollistymista_edistavan_toiminnan_laatukriteerit.pdf

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain muuttamisesta 381/2016 [viitattu 22.5.2017]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20160381>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista luonnos 17.5.2017 [viitattu 24.5.2017]. Saatavissa: <http://stm.fi/documents/1271139/4751905/Luonnos+laiksi+vammaisuuden+perusteella+j%C3%A4rjestett%C3%A4vist%C3%A4+erityispalveluista+17.5.2017+lp.pdf/1d577acb-5a54-476f-9da3-548f2e3ec4a4>

Laukkanen, R. 2010. Luontoliikunta ja terveys – kooste luonnon ja luontoliikunnan terveysvaikutuksista perustuen valikoituihin tieteellisiin tutkimuksiin. Suomen latu ja Oulun yliopisto. Terveystieteiden laitos [viitattu 18.5.2017]. Saatavissa: <http://docplayer.fi/7978019-Luontoliikunta-ja-terveys.html>

Lauren, M. 2015. Mitä YKS on? Teoksessa: Autio, T., Helminen, H., Kärki, T., Laaksonen, E., Laurén, M., Lyytikäinen, A., Mertanen, S., Pulkki, H. &

Autio, T. 2015. Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu (YKS) ikäihmisten palveluissa. Osallisuus ja vaikuttaminen itseään koskevissa asioissa on jokaisen oikeus. 5–9 [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.socca.fi/files/4304/YKS.pdf>.

Luhtasela, U.L.M. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen lisensiaatintutkimus. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala, Yhteiskuntapolitiikan laitos. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto [viitattu 20.5.2017]. Saatavissa: <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=e7fa5820-ad67-4a88-9e11-1ee31427325c>

Lunt, J. 2011. Understanding and Sorting important to and important for to create One Page Profiles. Teoksessa: Lunt, J. & Hintz, A. (toim.). 2011. Training and Practice in Person Centred Planning – A European Perspective. Experiences from the New Paths to Inclusion Project. EU, Education and Culture DG, Life Long Learning Programme, 24–66 [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: http://personcentredplanning.eu/images/New_Paths_publication.pdf

Luonnonvarakeskus. 2016. Tutkimushanke. Green Care - Hyvinvointipalveluja maaseudulta [viitattu 18.5.2016]. Luke. Saatavissa: <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare>

Lääperi, R. & Puromäki, H. 2014. Green Caren -toimintatavan kansallinen kehittäminen. Teoksessa: Vehmasto, E. (toim.). 2014. Green care - toimintatavan suuntaviivat Suomessa. MTT VoiMaa! -hanke. MTT Kasvu 20. MTT Taloustutkimus, 16–28 [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>

Manka, M-L. & Larjovuori, R-L. 2013. Yhteisöllisyydellä menestykseen – opas työpaikan sosiaalisen pääoman kehittämiseen. Työurien jatkamisen tuki 2012–2014. Jamit-hanke. Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun Tutkimus- ja koulutuskeskus Synergos, Kuntoutussäätiö ja Sosiaali- ja terveysministeriö [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa:

http://www.uta.fi/jkk/synergos/tyohyvinvointi/Yhteis%C3%B6llisyydell%C3%A4_netiti_sivutettu.pdf

Miettinen, M-L. 2012. Maatilatoiminnan hyvinvointivaikutukset. Hakamaan tila. Teoksessa: Katriina Soini (toim.). 2012. Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care-toiminnan vaikuttavuutta. MTT Kasvu 21, 75–87 [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>

Misukka, E. 2009. Työn merkitys kehitysvammaiselle ”– en ruppee kuule ilimasta hommoo kuule tekemään”. Kuopion yliopiston Sosiaalipolitiikan ja sosiaalipsykologian laitos. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 181. Väitöskirja [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1311-0/urn_isbn_978-951-27-1311-0.pdf

Mykrä, T. & Hätönen, H. (toim.) 2008. Opas opetusmenetelmistä. Helsinki: EDUCA-instituutti.

Niemelä, E. & Rajaniemi, M. 2011. Yksilökeskeinen elämänsuunnittelu-kurssi. Kehitysvammaliitto [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa Eteva kuntayhtymän Intranetistä: http://eteva/henkilosto/osaamisenkehittaminen/taydennyskoulutukset/Documents/YKS_2011_aineistot/3_lahipäivä/Eteva_Johdatus_Yksilökeskeiseen_elämänsuunnitteluun_lahipäivä_3_jakelu.ppt

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3.uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro.

Puusa, A. & Kuittinen, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikysymyksiä. Teoksessa: Puusa, T. & Juuti, P. 2011 (toim.). Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto, 167–180. Vantaa: Hansaprint.

Puhakka, A. 2015. Itsemääräämisoikeutta koskeva lakiuudistus loppusuoralla. Ketju-lehti 1/2015, 14–16.

Raina, L & Haapaniemi, R. 2007. Yhteisöllinen pedagogia... "ettei tarvitse tehdä yksin". Sipoo: Arator Oy.

Rooney, A-M., Koornneef, E. & Van Lieshout, M. 2004. Guidelines on Person Centred Planning in the Provision of Services for People with Disabilities in Ireland. National Disability Authority [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: http://www.fedvol.ie/_fileupload/Next%20Steps/Reading%20Materials/NDAA%20Guidelines%20on%20provision%20of%20person%20centred%20planning.pdf

Rouvinen-Wilenius, P., Aalto-Kallio, M., Koskinen-Ollonqvist, P. & Nikula, T. 2011. Osallisuus osana tasa-arvoa. Teoksessa: Rouvinen-Wilenius, P. & Koskinen-Ollonqvist, P. (toim.). 2011. Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnannäyttäjinä. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja 9 /2011, 49–76 [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: http://www.soste.fi/media/pdf/julkaisut/tasa-arvo_ja_osallisuus_2012.pdf

Saarinen, J. & Vääntti, M. Kokemuksia itsemääräämisoikeudesta ikääntyneiden ja vammaisten palveluissa. "Mä ihan hengitän ja elän." Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ylempi AMK [viitattu 22.1.2017]. Saatavissa: http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/119228/Saarinen_Jonna_Vaantti_Maiju.pdf?sequence=1

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulun Puheenvuoroja 72 [viitattu 15.11.2016]. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Salovuori, T. 2012. Terveyttä puutarhasta- voimaantuminen green care-puutarha-toiminnan ohjauksessa. Turun yliopisto. Aikuiskasvatus. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: http://www.sininauhaliitto.fi/data/liitteet/terveytta_puutarhasta_-_voimaantuminen_gc_-_puutarhatoiminnan_ohjauksessa_.pdf

Salovuori, T. 2014. Luonto kuntoutumisen tukena. Tampere: Sininauhaliitto, Mediapinta.

Sanderson, H. 2000. Person Centered Planning: Key Features and Approaches [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: <http://www.familiesleadingplanning.co.uk/documents/pcp%20key%20features%20and%20styles.pdf>

Sempik, J., Hine, R. and Wilcox, D. (toim.). 2010. Green Care: A Conceptual Framework. A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care. COST Action 866, Green Care in Agriculture. Loughborough: Centre for Child and Family Research, Loughborough University [viitattu 2.2.2017]. Saatavissa: http://www.agrarumweltpaedagogik.ac.at/cms/upload/bilder/green_care_a_conceptual_framework.pdf

Soini, K. 2014. Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta. Teoksessa: Soini, K. (toim.). 2014. Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care-toiminnan vaikuttavuutta. MTT. Kasvu 21, 3–5 [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://jukuri.mtt.fi/bitstream/handle/10024/482135/mttkasvu21.pdf?sequence=1>

Soini, K., Ilmarinen, K., Yli-Viikari, A. & Kirveennummi, A. 2011. Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Yhteiskuntapolitiikka 76/2011, 320–331 [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102903/soini.pdf?sequence=1>

Soini, K. & Vehmasto, E. 2014. Kohti suomalaista Green Care-toimintatapaa. Teoksessa: Vehmasto, E. (toim.). 2014. Green care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa. MTT VoiMaa! -hanke. MTT Kasvu 20. MTT Taloustutkimus, 8–15 [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2010. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4 [viitattu 14.12.2016]. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015. Vammaislainsäädännön uudistamistyöryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2015:21 [23.11.2015]. Saatavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70354/URN_ISBN_978-952-00-3582-2.pdf?sequence=1

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Kehitysvammalakiin on lisätty itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja sen rajoittamisen edellytyksiä koskevat säännökset. Kuntainfo 26.5.2016, 3/2016 [viitattu 14.12.2016]. Saatavissa: http://stm.fi/documents/1271139/2044491/Kuntainfo_3-2016+26.5.2016.pdf/a111d84f-2afa-4cfa-a21c-38c6d7a6149e

Strömmer, P. 2004. Benchmarking – tehokas oppimisen väylä. Teoksessa: Viitala, R. 2004. Henkilöstöjohtaminen. Helsinki: Edita.

Suomen kuntaliitto. 2011. Osaamista kehittämään!– periaatteita ja menetelmiä osaamisen ylläpitoon ja lisäämiseen. Helsinki: KT Kuntatyönantajat [viitattu 14.12.2016]. Saatavissa: http://shop.kuntatyönantajat.fi/uploads/osaamista_kehittamaan.pdf

Suomen YK-liitto. 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja [viitattu 14.12.2016]. Saatavissa: http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012 [viitattu 26.3.2017]. Saatavissa:

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009: Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., Korpela, H. ja Ylen, M. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Metlan työraportteja 52. Teoksessa: Tyrväinen, L. & Tuulentie, S. (toim.). 2007.

Luontomatkailu, metsät ja hyvinvointi, 57–77 [viitattu 15.11.2016]. Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf>

Valtonen, A. 2011. Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. (toim.). 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon opisto. Vantaa: Hansaprint, 88–101.

Vammaispalvelujen käsikirja. 2015. Itsenäisen elämän tuki. Päivätoiminta. Terveysten ja hyvinvoinninlaitos [viitattu 21.1.2017]. Saatavissa:

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/paivatoiminta#kenelle>

Vehmasto, E. 2014. Green Care -toimintatavan suuntaviivat Suomessa. Teoksessa: Vehmasto, E. (toim.). 2014. Green care - toimintatavan suuntaviivat Suomessa. MTT VoiMaa! -hanke. MTT Kasvu 20. MTT Taloustutkimus [viitattu 18.5.2016]. Saatavissa:

<http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu20.pdf>

Verner. 2014a. Tiedon koostaminen: Yhden sivun esittely. Verner. net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu [viitattu 26.1.2017]. Saatavissa:

<http://verneri.net/yleis/tiedon-koostaminen-yhden-sivun-esittely>

Verner. 2014b. Tukiprofiili. Verner. net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu [viitattu 26.1.2017]. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/tukiprofiili>

- Verner. 2016a. Suomi ratifioi YK:n vammaissopimuksen - voimaan 10.6. Verner.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu [viitattu 14.5.2016]. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/ajankohtaista/suomi-ratifioi-ykn-vammaissopimuksen-voimaan-106>
- Verner. 2016b. KVANK:lta laatukriteerit työ- ja päivätoiminnalle. Verner.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/ajankohtaista/kvanklta-laatukriteerit-tyo-ja-paivatoiminnalle>
- Verner. 2016c. Työtoiminta. Verner.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/tyotoiminta>
- Verner. 2016d. Päivätoiminta. Verner.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/paivatoiminta>
- Vesala, H., Klem, S. & Ahlstén, M. 2015. Kehitysvammaisten ihmisten työllisyystilanne 2013–2014. Kehitysvammaliiton selvityksiä 9. Helsinki: Kehitysvammaliitto [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/kehitysvammaliiton_selvityksia_9.pdf
- Viitala, R. 2005. Johda osaamista! Osaamisen johtaminen teoriasta käytäntöön. Keuruu: Otava.
- Viitala, R. 2007. Henkilöstöjohtaminen. Strateginen kilpailutekijä. Helsinki: Edita.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003 Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Yli-Viikari, A., Lilja, T., Heikkilä, K., Kirveennummi, A., Kivinen, T., Partanen, U., Rantamäki-Lahtinen, L. ja Soini, K. 2009. Green Care–terveyttä ja hyvinvointia maatilalta. MTT 141 [viitattu 27.5.2016]. Saatavissa: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met141.pdf>

LIITE 1

TYÖTOIMINNAN TIEDOTE ASIAKKAILLE

Yhteisökokouksiin

Työtoiminnan muutos 8.8.2016

Päätalossa tapahtuva aamukokous loppuu perjantain 8.8.2016, pidämme sen silloin viimeisen kerran. Aloitamme navetan vintillä maanantaina 8.8.2016 klo 14:30 yhteisen kokouksen, jossa käymme läpi seuraavan päivän. Työt loppuvat 14:30, jonka jälkeen kokoonnumme navetan ylisille kahvien ja välipalan kera käymään seuraavaa päivää läpi.

Työt alkavat omissa ryhmissä klo 9:15, paikalle tullaan sopivat työvaatteet päällä!

Kokoontumispaikat:

- Keittiöryhmä: päätalon keittiöllä
- Navettaryhmä: navetalla
- Metsäympäristö/kiinteistö: pannuhuoneen oven edessä
- Puutarharyhmä: kasvihuoneella
- Taitoryhmä: askarteluhuoneella
- Kuljetusryhmä: hallin edessä
- Siivousryhmä: takkahuoneella